

EBEDİ KURTULUŞ YOLU

Dr. Murat KAYA

İstanbul 2009

GİRİŞ

1. İnsan, Kâinat ve Yaratıcı.....	6
2. İnsan ve Din	9

BİRİNCİ KISIM

İSLÂM'IN BAŞLICA HUSÛSİYETLERİ

1. Tevhîdi Esas Alır.....	12
2. Fitrî Bir Dindir, Akla Ters Düşmez	13
3. Allah ile Kul Arasına Kimse Giremez Yani Ruhban Sınıfı Yoktur .	14
4. Dünya-Âhiret, Madde-Mânâ Dengesini Kurmuştur.....	16
5. İlme Teşvik Eder	17
6. Adâleti Her Şeyin Üstünde Tutar.....	23
7. Âlemşümûl Yani Evrensel Bir Dindir	25
8. İnsanları Birbirine Eşit Tutar	26
9. Din ve Vicdan Hürriyetini Esas Alır	28
10. Kolaylığı Prensip Edinir	31
11. İyimserliği ve Ümidi Aşılar	33
12. Sosyal Dayanışmaya ve Dinamizme Önem Verir	34
13. İnsana En Üstün Değeri Verir	37

İKİNCİ KISIM

İTİKAT, İBADET ve MUÂMELÂT

A. İSLÂM İNANÇ ESASLARI

1. Allah'a İman	39
2. Meleklerle İman	40
3. Kitaplara İman	42
4. Peygamberlere İman	42
5. Âhirete İman	42
6. Kadere İman	44

B. İSLÂM'DA İBÂDETLER ve HİKMETLERİ

1. Namaz ve Hikmetleri	46
2. Oruç ve Hikmetleri	48

3. Zekât, Sadaka, İnfâk ve Hikmetleri	49
4. Hac ve Hikmetleri	51

C. İSLÂM'DA BAZI YASAKLAR ve ZARARLARI

1. Faiz	54
2. İçki ve Uyuşturucu	55
3. Zina	57

D. İSLÂM'DA ÇEVRE, TEMİZLİK ve SU

1. Çevre	60
2. Temizlik	64
3. Su	68

ÜÇÜNCÜ KISIM

KUR'ÂN-I KERÎM

1. Nüzûlü ve Kaydedilmesi	72
2. Korunması ve Kitap Hâline Getirilmesi	76
3. Ashâb-ı Kirâm'ın Kur'ân Öğrenme ve Öğretme Seferberliği	79
4. Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Oluşu	83
5. Mucizevî Yönleri	83
a. Fesâhatı, Belâğatı ve Nazmı	84
b. Gaybden Haber Vermesi	86
c. İlmî Keşiflere Işık Tutması	88
d. Mucizevî Hukuk Nizâmı	91
6. Batılların Kur'ân Hakkındaki Hissiyâtı	91

DÖRDÜNCÜ KISIM

Rahmet Peygamberi:

Hız. MUHAMMED MUSTAFÂ ﷺ

1. Çocukluğu ve Gençliği	94
2. Peygamberlik Dönemi	95

3. Boykot ve Tâif Yolculuğu	97
4. Hicret ve Medîne Devri	98
5. Emsâlsiz Ahlâkından Misaller	100
6. Vefâtı	106
7. Ona Duyulan Sonsuz Muhabbet	107
8. Bazı Mucizeleri	111
SONSÖZ	119
KİTÂBİYÂT	120

Kısaltmalar:

ﷻ: Celle celâlüh: Allah Teâlâ'nın kadri çok yüce ve ulvîdir.

ﷺ: Sallallâhu aleyhi ve sellem: Allah ona rahmet ve selâm eylesin.

ﷺ: (Erkekler için) Radıyallâhu anh: Allah ondan râzı olsun!

ﷺ: (Kadınlar için) Radıyallâhu anhâ: Allah ondan râzı olsun!

ﷺ: Radıyallâhu anhümâ: Allah o ikisinden râzı olsun!

ﷺ: Radıyallâhu anhüm: Allah onlardan râzı olsun!

ﷺ: Aleyhisselâm: Ona selâm olsun!

bkz.: Bakınız.

DİA: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

haz.: Hazırlayan.

Hz.: Hazreti.

mad.: Maddesi.

(s.a.v): Sallallâhu aleyhi ve sellem: Allah ona rahmet ve selâm eylesin.

thk.: Tahkik eden.

trc.: Tercüme eden.

GİRİŞ

1. İnsan, Kâinât ve Yaratıcı

Mevlânâ Celâleddin Rûmî şöyle der:

“Bir gün öküzün biri, zamanın medeniyet merkezi olan Bağdat’a geldi ve şehri baştanbaşa dolaştı. Ancak o muhteşem güzellikler, lezzetler ve sanat hârikaları arasında ancak ve ancak yol kenarındaki kavun ve karpuz kabukları dikkatini çekti. Zâten öküz ile merkebin seyrine layık olan şey, ya yola dökülüp saçılan samandır, ya da yolların kenarında biten çayır çimendir!” (Mesnevî, c. 4, beyt: 2377-2379)

İşte biz de bu dünyada sadece yiyip içme ve eğlenceyle meşgul olmamalıyız. Bir an durup düşünmeli, nereden gelip nereye gittiğimize bakmalı ve hayatımıza ona göre yön vermeliyiz. Her şeyden önce kendi yaratılışımız; fizîkî ve rûhî yapımız; sahip olduğumuz üstün vasıflar ve kâinât üzerinde derin derin tefekkür edip bunların inceliklerini araştırmalıyız. Böyle yaptığımızda hayatımız daha anlamlı hâle gelir.

Meselâ, toprağı düşünelim!. Aynı su ile beslendiği hâlde üzerinde binlerce farklı bitki yetişiyor, bunlar da farklı renklerde, farklı şekillerde meyve ve sebzeler veriyor ve bunu mükemmel bir tertib ve nizamla yapıyor. Aynı toprakta yetişen ve aynı suyla beslenen yiyeceklerin birbirinden üstün ve farklı olması akılları hayrette bırakacak bir hâdise değil midir?¹

Sonra gözümüzü semâyâya çevirip, oradaki muhteşem ve muazzam sistemi temâşâ edelim: Meselâ güneş... Dünya ile arasındaki uzaklık 150 milyon kilometredir. Orta büyüklükte bir yıldız olan Güneş, hacim itibariyle o kadar büyüktür ki içine dünyamız gibi 1.300.000 tane gezegen sığar. Yüzey sıcaklığı 6000 santigrat derece, iç sıcaklığı ise 20 milyon santigrat derecedir. Yörüngesi üzerinde saatte 720.000 kilometrelik muazzam bir hızla hareket etmektedir. Bu, yaklaşık bir hesapla Güneş’in günde 17 milyon 280 bin kilometrelik yol kat ettiğini gösterir.²

Güneşte her saniye 564 milyon ton hidrojen 560 milyon ton helyuma dönüşür. Aradaki 4 milyon tonluk gaz maddesi de enerji hâlinde yayılır. Yani güneş, saniyede 4 milyon ton, dakikada ise 240 milyon ton madde kaybeder. Eğer güneş 3 milyar yıldan beri bu hızla enerji üretiyorsa, bu süre içinde kaybetmiş olduğu kütle 400.000 milyon kere milyon ton olacaktır ki, bu değer, yine de Güneş’in şimdiki toplam kütlelerinin 5000’de biri kadar ancak tutacaktır.

¹ Kur’ân-ı Kerîm, Ra’d sûresi, 4. âyet (Ra’d, 4).

² Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekten Kâinat*, s. 21, 66.

Dünyamız bu kadar muazzam bir kütle ve bu kadar büyük bir enerji kaynağına o kadar hesaplı bir uzaklıkta yerleştirilmiştir ki ne onun yakıcı ve yok edici tesirine maruz kalır, ne de onun sağlayacağı faydalı enerjiden mahrum kalır. Bu muazzam gücü ve enerjisiyle Güneş, başta insanlık olmak üzere yeryüzündeki tüm canlılığa en faydalı olacak güç ve büyüklükte yaratılmış olup ışınlarını ölçülü bir şekilde dünyaya ulaştırmaktadır. Hem de milyonlarca yıldır...³

Bahsettiğimiz bu muazzam güneş, Samanyolu galaksisinde bulunan tahminen 200 milyar yıldızdan sadece birisidir. Aynı şekilde Samanyolu galaksisi de, modern teleskoplarla görülebilen birkaç yüz milyar galaksiden yalnızca birisidir. Ve bu Samanyolu galaksisinin bir ucundan diğerine gitmek için 100 bin ışık yılı gereklidir. (Işık 1 saniyede 300.000 kilometre gidiyor.) Dünya'dan hareket edip galaksimizin merkezine varabilmek için de 300.000 trilyon kilometre gitmemiz gerekir.⁴

Akışkanlar Mekaniği

Tabiata baktığımızda bir balığın yüzmesi, bir kuşun uçuşması, bir uçağın uçuşu hep belli prensipler (**akışkanlar mekaniği**) dâhilinde gerçekleşir. Bir nehir veya deniz kenarında yorgunluğumuzu atarken acaba suyun hareketlerinin ne kadar karmaşık bir düzen içinde olduğunu fark ettik mi? Acaba uçaklar mı yoksa uçan böcekler mi bu prensipleri daha iyi ve daha verimli bir şekilde kullanmaktadır? Balığın vücut şekli tasarlanırken acaba hangi akışkan prensipleri uygulanmıştır? Tabiatta gördüğümüz bu uygulamalar acaba teknolojiye bize neler kazandırmış veya kazandıracaktır? Acaba **balina** ve **kırlangıç** kuşunu inceleyerek uçak ve gemilerde yakıt tasarrufu sağlayabilir miyiz? **Sivrisinekler** suyun üzerinde neden batmadan durabiliyorlar? **Örümceklerin** ânî sıçramalarında bacaklarındaki hangi özelliğin tesiri var?⁵

Balığın kalbi, yüzerken suyun vücûduna uyguladığı basıncın en düşük olduğu yere büyük bir îtina ile yerleştirilmiştir. Böylece hız arttıkça dış basınç azalarak kalbin atışlarının kolaylaşması hedeflenmiştir. Balığın gözü hız ne olursa olsun hep aynı statik basınç değerini koruyan yere yerleştirilmiştir. Böylece balık hızlı veya yavaş yüzerken gözünde basınç farklılığı olmamaktadır.

Hepimiz evimizde ânî hızlanma ve yavaşlama yapabilen, havada asılı kalan, takla atıp ters uçabilen ve ters olarak tavana iniş yapabilen **sinekleri** görmüşüzdür. **Köpek balığının** kuyruğundaki çentik, **akbabanın** kanat uçlarındaki yayvan tüyler, **balinanın** kuyruğundaki yarım ay şeklindeki kanat, hareketlerinde onlara hidrodinamik veya aerodinamik avantajlar sağlar. **Kırlangıç** ve **tonbalığında**

³ Prof. Dr. Osman Çakmak, *Kâinat Kitap Atomlar Harf*, s. 50.

⁴ Prof. Dr. Osman Çakmak, *a.g.e*, s. 6; *Bir Çekirdekte Kâinat*, s. 10-12.

⁵ Doç. Dr. Sami Polatöz, *Tabiatın Mühendislik*, İzmir 2004, s. 15-16.

olduğu gibi ön ve arka kanatların arkaya doğru kavıştığı hilâl şeklindeki kanatlar bu verimi daha da artırır. İnsanlar da uçak ve gemilerde bu tasarımlardan istifade ederler.

Tahliller netîcesinde, **köpek balığının** derisi üzerinde keşfedilen küçük kanalcıkların tuzlu suda sürtünmeyi azaltmak ve hareket verimliliği sağlamak için en ideal yapı ve boyda olduğu görülmüştür.

İnsan ve hayvan **eklemlerindeki** yağlama mekanizması o kadar hârikadır ki, bugüne kadar teknolojiye üç yağlama tipi ile de tam olarak açıklanamamıştır.

Donma sıcaklığının altında yaşayan antifrizli balıklar, kızgın çöl kumlarında hareket eden yılanlar, med-cezir bölgelerinde susuzluğa dayanıklı balıklar vardır. **Ayıbalıkları** 1600 metre derinliğe dalabilmektedir ki basınç bizim maruz kaldığımız basıncın 160 katıdır. Bununla birlikte derin deniz hayvanlarının bu kadar büyük basınç altında hayatlarını nasıl devam ettirdiklerine dâir bilmediğimiz konular çok fazladır. Bazı **deniz yılanları** uzun süreli derin dalışlarda deri vasıtasıyla kandaki azotu dışarı atarlar ve yüzeye çıktıklarında vurgun yemezler. Hâlbuki bugün en usta dalgıçlar bile derinden su yüzüne ancak dinlene dinlene uzun zamanda çıkabilirler...⁶

İşte bunun gibi etrafındaki varlıklar üzerinde düşünen hemen her insan, sonsuz bir ilim ve kudrete sâhip olan bir yaratıcının var olduğunu, kendisinin de boş yere yaratılmadığını, dünyaya belli bir maksatla geldiğini fark eder. Nitekim araştırmalar neticesinde, ilkel kabile dinlerinden en gelişmiş olanlarına kadar bütün dinlerde her şeye kadir bir yüce varlığa inanıldığı tespit edilmiştir.⁷

Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller pek çoktur. Bunlardan, herkesin kolayca müşâhede edebileceği birkaç misâl şöyledir:

- ✓ Bebeğin oluşumu, doğması ve büyümesi, akıl ve idrak sahibi olması, daha da önemlisi hangi maddelerden yaratılıp ne hâle geldiği...
- ✓ İnsana korku ve ümit veren şimşegin çakması, gökten suyun gâyet muntazam bir şekilde inmesi ve bununla ölmüş toprağın tekrar diriltilmesi...
- ✓ Göklerin ve yerin çok dakik bir sistem dâhilinde ayakta durması ve içlerindeki sayıya gelmez canlıların yaratılması...
- ✓ Rüzgârların yağmuru müjdeleyerek esmesi, bulutları muhtelif yerlere sevk etmesi, göllerin ve denizlerin oluşması, dağ gibi gemilerin binlerce gros-

⁶ Polatöz, a.g.e, s. 18-42.

⁷ Prof. Dr. Günay Tümer, "Din" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, 315-317.

ton ağırlıklarıyla su üstünde yüzmesi, üzerine yüzlerce uçağın inip kalktığı küçük bir şehir mâhiyetindeki gemilerin okyanuslarda yol alması⁸...

✓ Bütün canlılara gökten ve yerden rızık verilmesi...⁹

Hız. Mevlânâ şöyle der:

“Ey oğul, yazıyı bir kâtibin yazdığını düşünmek mi, yoksa kendi kendine yazıldığını düşünmek mi akla daha uygun düşer?”

Ey hünersiz kişi, söyle bakalım, evin bir yapıcısı, bir mimarı olmasını düşünmek mi akla daha uygundur, yoksa yapıcısı ve mimarı olmadan evin kendi kendine meydana geldiğini düşünmek mi? Güzel bir sanat eseri, kör ve çolak bir adamın elinden mi çıkar, yoksa maharetli, gözü görür, hissiyât sâhibi bir kişinin eseri midir?” (Mesnevî, c. 6, beyt: 368-371)

“Nakışlar, resimler, ister haberleri olsun ister olmasın, hepsi de onları yapanın elinden çıkar! Testici testi ile uğraşır; onu yoğurur, şekil verir, yapar! Testi, ustası olmadan hiç kendi kendine genişler, uzar mı? Tahta, dülgerin eline sığınmıştır, ona tâbi olmuştur! Öyle olmasaydı kesilir miydi, başka tahtaya eklenir miydi? Elbise; bir terzinin eline geçmeden, kendi kendine nasıl biçilir, nasıl dikilirdi? Ey akıllı kişi; su kabı sakanın elinde olmasaydı, kendiliğinden nasıl dolar, nasıl boşalır? Sen de; her an, her nefeste dolmadasın, boşalmadasın! Şu halde, ey hikmet sâhibi kişi; o eşsiz, o büyük Yaratıcı'nın sanat elindesin! Bir gün olur da gözündeki perde kalkar, sır bağı çözülürse, sanatın, sanatkârın elinde halden hâle girmekte olduğunu anlarsın!” (Mesnevî, c. 6, beyt: 3332-3341)

Varlıkların meydana gelişini ve muhteşem bir âhenk ve sistem içinde hareket edişini “tesâdüf”le îzah etmek kesinlikle mümkün değildir. Prof. Dr. **Edwin Conqlin** şöyle der:

“Hayâtın, tesâdüf eseri meydana geldiğini iddiâ etmek, bir matbaada rastgele vâkî olan bir patlama neticesinde muazzam bir ansiklopedinin ortaya çıktığını iddiâ etmek gibidir.”¹⁰

2. İnsan ve Din

Din, insanın Yaratıcı'sıyla ve diğer varlıklarla münasebetlerini düzenleyen kanun, nizam ve yol diye tarif edilir. Buna göre din, Yaratıcı tarafından insana, ölümden önceki ve sonraki hayatında yol göstermek üzere öğretilen bilgileri ihtivâ

⁸ Rûm, 20-46; Şûrâ, 29, 32; Yâsîn, 33-41; Bakara, 22. Ayrıca bkz. İbrahim, 32-33; Rûm, 40, 48, 54; Fâtır, 9; Mü'min, 61, 64, 79; Câsiye, 12; Talak, 12.

⁹ Fâtır, 3.

¹⁰ *The Evidence of God*, P. 174; Prof. Dr. Vahidüddin Han, *İslâm Meydan Okuyor*, s. 129.

eder. İnsanın dünya hayatında kimseye zarar vermeden, hakka, hukuka riayet ederek yaşaması, o kısa süreyi rahat bir şekilde geçirmesi ve gelecekteki ebedî hayâtını riske atmaması için bir takım kâideler koyar.

Cenâb-ı Hak kâinatta çok çeşitli varlıklar yaratmıştır. Ancak bunların içinde insanın çok farklı bir yeri vardır. Ona, diğer mahlûkatta olmayan akıl, irade, ilim, idrak, mâlik ve hâkim olma gibi çok üstün kâbiliyetler lutfedilmiştir. Lâkin bu kâbiliyetler iki tarafı keskin bıçak gibidir. Bunların müsbet tarafları kullanılırsa kâinâta sağlam bir düzen, insanlığa bol bol hayır ve bereket getirirler. Menfî tarafları kullanılacak olursa umulmadık şerler getirir ve korkunç bir anarşiye sebep olurlar. Dehşet verici zulümlere ve büyük savaflara yol açarlar. İşte insandaki bu sıfat ve kâbiliyetlerin doğru bir şekilde yönlendirilmesi için, başka bir kuvvete ihtiyaç vardır. O da doğru bir dindir. Ancak şunu da unutmamalıdır ki Allah Teâlâ, insanın dindar olmasına muhtaç değildir ve insanın ilâhî emirlere yapışması Allah'a bir fayda sağlamayacaktır. *Fakat biz insanların, âhiret saadeti bir yana, dünya mutluluğuna kavuşabilmemiz için bile mutlaka dinin emirlerine boyun eğmemiz gerekmektedir.*¹¹

Bütün ilâhî dinler insanın, yaratıcısını bilip tanımak ve O'na kulluk etmek için yaratıldığını ifade etmişlerdir.¹²

Dini insanlara tebliğ edenler **peygamberlerdir**. İslâm, bütün peygamberleri tasdik eder ve peygamberlere imanı müslüman olmanın bir şartı sayar. İslâm inancına göre peygamberler arasında bir bütünlük ve süreklilik mevcuttur. Peygamberler kendilerinden evvel gelenleri tasdik etmiş, sonra gelecek olanı da müjdelemişlerdir.¹³ Bu durumda Hz. Muhammed ﷺ'i peygamber olarak kabul eden bir kişi, ondan önceki bütün peygamberleri de kabul etmiş olmaktadır. Nitekim Rasûlullah ﷺ Efendimiz'in mektubunu götüren **Hâtub bin Ebî Beltaa** ؓ, İskenderiye Mukavkısı'na şöyle demiştir:

«-Biz seni, Allah Teâlâ'nın insanlara dîn olarak seçtiği İslâm'a dâvet ediyoruz. Muhammed Mustafâ ﷺ, sadece seni değil bütün insanları dâvet ediyor. Onlardan kendisine karşı en katı ve kaba davrananlar Kureyşliler oldu. Ona karşı en çok düşmanlığı da yahudiler yaptılar. İnsanlardan en çok yakınlık gösterenler ise hristiyanlar oldu. *Hz. Musa* ؑ, *nasıl ki Hz. İsa'yı müjdelemiş ise, Hz. İsa* ؑ *da Hz. Muhammed* ﷺ *'in geleceğini müjdelemiştir. Bizim seni Kur'an'a dâvetimiz, senin Tevrât'a bağlı olanları İncil'e dâvet etmen gibidir. Her insan kendi zamanında gelen peygambere ümmet olmak durumundadır. Sen de Hz.*

¹¹ Prof. Dr. M. S. R. el-Bûtî, *İslâm Akâidi*, s. 71-76.

¹² Çıkış, 20:2-3; Tensiye, 6:4-5; Matta, 4:10; Rasullerin İşleri, 17:26-28; **Kur'an-ı Kerim**: Zâriyât, 56.

¹³ Prof. Dr. Ö. F. Harman, "İslam" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIII, 4.

Muhammed ﷺ'in dönemine yetişenlerdensin. Dolayısıyla biz seni İslâm'a dâvet etmekle, Hz. İsa'nın dîninden uzaklaştırmış olmuyoruz. Bilâkis onun risâletine uygun olanı yapmanı teklif etmiş oluyoruz»¹⁴

Pennsylvania Eyalet Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan **Dr. Timothy Gianotti**, İslâm'ı seçmekle eski dini olan Hristiyanlığı yok saymış olmadığını, eski dininin kendisi için Müslümanlığa geçişte bir hazırlık dönemi vazifesi üstlendiğini birkaç kez tekrar ettikten sonra, İslâm'ın, Hristiyanlığın maksatlarını da içine alan en kuşatıcı din olduğunu anlatır ve:

“–İslâm'ın hedefi sadece belirli bir grubu değil bütün bir toplumu Allah ﷻ katında değerli insanlar hâline getirmektir” der.¹⁵

Peygamberlerin baba bir kardeş olduğunu beyân eden hadîs-i şerîf¹⁶, bütün hak dinlerin temel prensiplerde müşterek olduğuna işaret eder. Yani hak din, ilk peygamberden son peygambere kadar iman esasları ve başlıca ahlâk prensipleri bakımından daima aynı kalmış, ancak ibadet şekilleri ve muâmelât hükümleri yönünden bazı değişikliklere uğramıştır.¹⁷

Hak din tek olduğuna göre, ilâhî dinler arasında benzerliklerin olacağı muhakkaktır. Meselâ İslâm, namazı emretmektedir. Kitab-ı Mukaddes'te de namazın rükunlarından bahseden şu ifadeler yer alır:

“Gelin secde edelim ve rükûa varalım; bizi yaratan Rabbin önünde diz çökelim.” (Mezmurlar, 95:6)

“Ve Musa ile Harun yüzleri üzerine kapandılar.” (Sayılar, 16:20-22)

“Musa acele ile secdeye gitti ve ibadet etti.” (Çıkış, 34:8)

“İsa yere kapanıp... dua etti.” (Matta, 26:39)

“Ve havariler yüzleri üzerine yere kapandılar...” (Matta, 17:6)

¹⁴ Bu uzun konuşmanın tam metni için bkz. İbn-i Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 266-267; İbn-i Sa'd, I, 260-261; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, III, 530-531.

¹⁵ Ahmet Bökem - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 15.

¹⁶ Rasûlullah ﷺ Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Ben, Meryem'in oğluna insanların en yakın olanıyım. Peygamberler anneleri ayrı, babaları bir kardeştiler. Benimle onun arasında başka bir peygamber yoktur.” (Buhârî, Enbiyâ, 48; Müslim, Fedâil 145)

¹⁷ Prof. Dr. Ö. F. Harman, “İslam” mad., *DİA*, XXIII, 3.

BİRİNCİ KISIM

İSLÂM'IN BAŞLICA HUSÛSİYETLERİ

1. Tevhîdi Esas Alır

Aslında bütün ilâhî dinler, tevhîdi yani Allah'ın bir tek olduğunu, eşi ve benzerinin bulunmadığını öğretmiştir. Hz. İbrâhîm عليه السلام, tevhîdi anlatmaya babası Âzer'den başlamıştı.¹⁸ Yahûdiliğin önemle vurguladığı en temel ilke Tanrı'nın birliği hususudur. Tevrat'a göre ilk insanla onun çocukları ve Nûh¹⁹, İbrâhim, İshâk, Yakub ve Yûsuf -aleyhimü's-selâm- bir olan Allah'a dâvet etmişlerdir. Hz. Mûsâ'ya verilen on emirde ve Tevrat'ın diğer yerlerinde üzerinde en çok durulan mevzû Allah'ın birliğidir.²⁰ Hz. Dâvûd'a inen Zebur/Mezmurlar'da tek olan Tanrı'ya dua etmektedir. Hz. İsa da şeriattaki birinci emrin Allah'ın birliği olduğunu vurgulamaktadır.²¹

Yahudilik'teki aşırı teşbihler Tanrı'nın bir insan gibi tasvir edilmesine; Hristiyanlık'taki aşırı sevgi, beşer olan Hz. İsa'nın ilâhlaştırılmasına, dolayısıyla tevhîdden teslîse düşülmesine yol açmıştır. İslâm ise bu noktada tevhîd anlayışında zamanla oluşan bulanıklığı gidermiş, yahudi ve hristiyanları tevhîdde birleşmeye dâvet etmiştir.²²

Aklî ve kozmolojik deliller de Yaratıcı'nın bir tek olduğunu göstermektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur:

“Allah ﷻ evlât edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir tanrı da yoktur. Eğer öyle olsaydı her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı (birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı). Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.”
(Mü'minûn, 91)

“Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.” (Enbiyâ, 22)

¹⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Meryem Sûresi, 42-47.

¹⁹ Tekvîn, 1:26-28; 4:26; 6:9.

²⁰ Çıkış, 20:2-3; Tensiye, 6:4-5.

²¹ Markos, 12:28-29.

²² Âl-i İmrân, 64. Prof. Dr. Ö. F. Harman, “İslam” mad., *DİA*, XXIII, 4.

Teslis inancını ilk defa ortaya atan **Pavlus**, yahudiler tarafından ölümle tehdit edilince kuzeye kaçmış ve teslise dayalı Hristiyanlığı tebliğ etmeye başlamıştır. O zamanlar birçok hristiyan tarafından reddedilen teslis inancı, daha sonraları Yunanlıların çok tanrılı dinlerinden etkilenen Bizans idarecileri tarafından hristiyanların resmî dini hâline getirilmiştir. **Fred Reed**, *Shattered Images* isimli kitabında Hristiyanlık'taki tevhit inancının nasıl tahrip edilip teslise dönüştürüldüğünü tafsîlâtıyla anlatır.

Birden fazla yaratıcının veya ilâhın olması, her biri için acizyet, eksiklik ve yaratılmışlık gibi noksan sıfatları gerektireceğinden, O'nun bir tek Yaratıcı olması zarûrîdir.

İslâm'a göre, büyük günahların en büyüğü Allah'ı tanımamak, zatında, sıfatlarında ve fiillerinde O'na ortak koşmak, O'ndan başkasına ulûhiyetten pay vermeye kalkmaktır. “**Şirk: Ortak koşmak**” denilen bu günâha, “*Ekberu'l-Kebâir: Büyük günahların en büyüğü*” denir. Cenâb-ı Hak şirki, “**en büyük zulüm ve haksızlık**”, “**büyük bir günah ile iftirâ etmek**” şeklinde tavsîf etmiştir.²³ Allah Teâlâ, diğer günahlardan dilediğini affettiği hâlde, kendisine şirk koşan ve buna tevbe etmeden ölenleri kesinlikle affetmeyeceğini beyan etmiştir.²⁴ Bir âyette de şöyle buyrulur:

“(Rasûlüm!) **Muhakkak ki sana da, senden önceki peygamberlere de şu gerçek vahyolunmuştur ki: «Andolsun ki, eğer şirke düşersen, yaptığın bütün makbul ameller boşa gider ve âhirette kaybedenlerden olursun!»**” (Zümer, 65)

Şirk günahından kurtulmanın tek çıkar yolu, onu terk edip tevâde yönelmektir.

2. Fitrî Bir Dindir, Akla Ters Düşmez

Tüm insanlığa hitap eden İslâm, esas kâidelerini, bir kavimde mevcûd olan ârizî, geçici veya kısmî husûsiyetlere göre değil, bütün beşeriyette mevcûd olan aslî, **fitrî**, yaratılıştan gelen temâyül ve ihtiyaçlara göre tâyin eder. Bundan dolayı İslâm bir fitrat dînidir ve eskimez. Onun îtikâdî esasları, hârikulâdelikler üzerine değil, akıl ve açık gerçekler üzerine binâ edilmiştir. Dolayısıyla ilmî hakîkatlerle aslâ çatışmaz. İbadet ve muâmelâta dâir emirleri incelendiğinde, bunların insan fitrat ve aklına ne kadar uygun hükümler olduğu hemen görülecektir.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en mühim husûsiyeti akıl olduğu için, Kur'ân-ı Kerîm, akledip düşünme üzerinde çok durmaktadır. 750'ye yakın âyet-i kerimede insanları düşünmeye, araştırmaya ve aklı en iyi şekilde kullanmaya dâvet etmektedir.

Rasûlullah ﷺ'e îman etmeyen insanlar, “Bize mûcizeler göster de Allah'ına inanalım, peygamber olduğunu kabul edelim” dediklerinde, Allah Teâlâ onların bu tekliflerini beğenmemiş; varlığına ve birliğine inanmak için onları mûcize istemeye değil, yerlere ve göklere ibretle bakıp düşünmeye teşvik etmiştir.

²³ Lokmân, 13; Nisâ, 48.

²⁴ Nisâ, 48, 116.

İslâm akla bu kadar ehemmiyet verdiği için, onu perdeleyen sarhoş edici içkileri ve uyuşturucuyu yasaklamıştır. Zira insan için uyanık olmak daha faydalıdır, uyuşuk ve kendinden geçmiş olmanın bir faydası yoktur.

İslâm, fitrî bir din olmasının tabîî bir neticesi olarak, dâimâ **realist** hükümler ortaya koyar. Onda, tatbik imkânı olmayan, insanları meşakatlere sürükleyen ve fitratı zorlayan hükümler yoktur. Meselâ abdest almak için su yoksa veya hastalık sebebiyle kullanılamıyorsa teyemmüm yapılır. Namaz ayakta kılınamıyorsa oturarak, yatarak ve hatta îmâ ile kılınır. Oruç tutulamıyorsa ya kazaya bırakılır ya da fidye verilir. Zekât ve hac, mâlî durumu iyi olan kimselere farzdır. İslâm'ı tebliğ eden bir müslüman, sadece onu güzel bir üslupla anlatmaktan sorumludur, “ne yapıp edip bütün insanları müslüman yapmak” gibi bir mecbûriyeti yoktur...

3. Allah ile Kul Arasına Kimse Giremez Yani Ruhban Sınıfı Yoktur

İslâm âlimleri, “Allah’a giden yollar mahlûkâtın nefesleri adedince” demişlerdir. Yani her insan Allah ﷻ ile doğrudan bağlantı kurma hürriyetine sahiptir. Her insan, ibadetleriyle, duâlarıyla Allah’a yalvarır ve O’ndan af isteyebilir. Gönlüyle Allah’a yöneldiğinde O’nu karşısında bulacağı kesindir.

Cenâb-ı Hak sık sık kullarını dua ve tevbeye teşvik eder. Merhametinin çok geniş olduğunu, bu sebeple duaları kabul edip günahları affedeceğini haber verir. Duaları kabul etmek ve günahları affetmek sadece Allah’ın elindedir. Zira yegane kudret sahibi O’dur. Hiçbir mahlûk, Allah’ın yetkilerini kullanamaz. Allah’a âit salâhiyetleri O’nun dışındaki herhangi bir varlıkta görmek, “**şirk**” sayılır.

Akâid mevzûları son derece ciddî ve hassas bir yapıya sahiptir. Bu hususlarda dikkatsiz davranarak, Allah’a ait bir salâhiyeti kullarına da izafe etmek veya onu kısıtlamaya çalışmak, gazab-ı ilâhîyi celbeden son derece tehlikeli bir düşüncedir. Rasûlullah ﷺ bu hususta şöyle bir hâdise nakleder:

“Beni İsrail’de birbirine zıd istikamette iki kişi vardı: Biri günahkârdı, diğeri de ibadetler husûsunda gayretliydi. Âbid olan diğerini günah işlerken görür, «Bu günahtan vazgeç!» diye îkaz ederdi. Birgün, yine onu günah üzerinde gördü ve «Vazgeç» diye uyardı. Öbürü:

«–Beni Rabbimle başbaşa bırak! Sen benim başıma bekçi olarak mı gönderildin?» dedi. Âbid:

«–Vallahi Allah seni affetmez!» Veya: «Allah seni Cennet’e koymaz!» dedi.

Bir müddet sonra ikisinin de ruhları kabzedildi ve Âlemlerin Rabbi'nin huzûrunda bir araya geldiler. Allah Teâlâ Hazretleri ibadetler husûsunda gayretli olana:

«–Sen benim, (kullarıma nasıl muâmele edeceğimi kesin olarak) biliyor musun veya benim yetki ve tasarrufumda olan bir şeyi yapmaya kâdir misin?» dedi.

Günahkâra dönerek:

«–Git, rahmetimle Cennet'e gir!» buyurdu. Diğeri için de:

«–Bunu Cehennem'e götürün!» diye emretti.”

Ahmed bin Hanbel'in rivâyetine göre Rasûlullah ﷺ sözlerini şöyle tamamlamıştır:

“Ebü'l-Kâsım'ın nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki adam Allah'ın gazabını celbedecek yanlış bir söz söyledi, dünyasını da, âhiretini de helâk etti.” (Ebû Dâvûd, Edeb 43/4901; Ahmed, II, 323. krş. Müslim, Birr, 137)

Buradan, günah işlemenin mâzur görüleceği gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Allah hakkında câhilce konuşmanın ve yanlış inançlara sahip olmanın ne kadar tehlikeli boyutlara varabileceğine dikkat edilmelidir.

Uhud Gazvesi'nde Rasûlullah ﷺ çok zor durumda kalmıştı. Ordusu dağılmış, alınından yaralanmış ve mübarek dişleri kırılmıştı. Bu sıkıntı ve üzüntüsü sebebiyle bir ara:

“Peygamberine bu eziyeti revâ gören ve onu yaralayan bir kavim nasıl kurtuluşa erebilir?!” demişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, şu îkazda bulundu:

“Bu hususta sana ait bir iş yoktur: Allah isterse onlara tevbe nasib edip günahlarını affeder, isterse zâlimlikleri sebebiyle kendilerine azap eder.” (Âl-i İmrân, 128) (Buhârî, Meğâzî, 21; Müslim, Cihâd, 104; Tirmizî, Tefsîr, 3/3002-3003)

Bir bedevî esir edilerek Peygamber Efendimiz'e getirilmişti. Bedevî:

“Allah'ım, sana yönelip tevbe ediyorum, Muhammed'e tevbe etmiyorum” dedi. Bu söz üzerine Rasûlullah ﷺ:

“–Hakkı ehline tanıdı (verdi), onu serbest bırakınız!” buyurdu. (Ahmed, III, 435; Hâkim, IV, 284/7654; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, no: 1727; Münâvî, Feyz, no: 5423)

Konuyla ilgili olarak **Hz. İsa** ﷺ'in şu sözü de câlib-i dikkattir:

“...Sanki Rab’mişsiniz gibi insanların günahlarına bakmayınız. Bir kul’a yakışır şekilde kendi günahlarınıza bakınız.”²⁵ (Muvatta’, Kelâm, 8; İbn-i Ebî Şeybe, VI, 340/31879)

İslâm’da dua, tevbe, ibadet, nikâh gibi hususlarda bir din adamına ihtiyaç yoktur. Her müslüman kendisine yetecek kadar dînî bilgiyi edinmek zorundadır. Müslümanlar namaz kılmak için bir araya geldiklerinde, içlerinden en bilgili ve faziletli insanı imamlığa geçirirler. İslâm âlimlerinin vazifesi, sadece dînî esasları açıklayıp öğretmek, vaaz ve nasihatlerle doğru yolu gösterip insanları aydınlatmaktır. Yoksa Allah ﷻ ile kul arasına girip onları affetme veya dualarını kabul etme gibi bir yetkileri yoktur.

4. Dünya-Âhiret, Madde-Mânâ Dengesini Kurmuştur

İslâm, îtidâl ve dengeye çok önem verir. Bir tarafa ağırlık verirken diğer tarafı ihmâl etmez. Her iki tarafı da Allah ﷻ yarattığına ve insanların da bunlara ihtiyacı olduğuna göre, bir tarafı ihmal etmek doğru olmaz. Her şeye hakkını vermek, gerektiği kadar ilgilenmek îcâb eder. Bu açıdan bakıldığında, dünya, âhireti kazanmak için bir sermayedir ve bu yönüyle çok kıymetli bir nimettir. Onu Allah’ın rızâsı istikametinde kullanmalıdır. Âhiret ise esas hedeftir, onu da hiç unutmamak îcâb eder. Sadece dünyaya yönelen seküler bakış açısı gibi sadece âhirete yönelen ruhbanlık görüşü de insanı tatmin etmeye yetmez. İkisi de birbirine feda edilmemeli, hassas bir denge ve bütünlük içinde tanzim edilmelidir. Bunun bir misâli şudur:

Rasûlullah ﷺ, Medîne’ye geldiği ilk günlerde, müslümanlar arasında “**kardeşlik**” îlân etmiş, Mekke’den hicret eden her bir Muhâciri Medîne’li bir Ensâr ile kardeş yapmıştı. Bu kardeşlik müessesesi, pek çok faydaları yanında müslümanlara hem dünyayı hem de âhireti birlikte kazanma imkânı sağlamıştır. Kardeşler sabah kalktıklarında birisi Peygamber Efendimiz’in yanına, diğeri de işine giderdi. Günü Efendimiz’in yanında geçiren sahabî, o gün öğrendiği âyet ve hadisleri akşam komşusuna naklederdi. Ertesi gün nöbet değişirlerdi. (Buhârî, Mezâlim, 25; Müslim, Tahâret, 17)

Rûh ve beden’e gelince, bunlar insanın iki yönünü oluşturur. Her ne kadar rûh asıl ise de madde de onun bineğidir. İkisi birlikte olduğunda bir iş yapılabilir. Dolayısıyla rûha önem verip bedeni yıpratmak doğru değildir. Peygamber Efen-

²⁵ “İnsanın, başkasının amellerine bakması bir anlam ifade etmez. Zira o, ne hasanelere sevap verebilir, ne de kötülükleri cezâlandırabilir. Amellere ancak onları emreden ve yasaklayan Allah Teâlâ bakabilir. Hasene işleyenleri mükâfatlandırır, seyyie işleyenleri de cezâlandırır. Kula yakışan, kendi ayıp ve kusurlarına bakıp onları îslâh etmesi ve geçmiş hatâlarından dolayı tevbe etmesidir.” (el-Bâcî, *el-Miıntekâ şerhu’l-muvatta’*, Mısır 1332, VII, 311)

dimiz'in haber verdiğine göre insanın âhirette ilk hesaba çekileceği hususlardan biri de sıhhatini nerede tükettiğidir.²⁶

İslâm; namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerde bile dengeli davranmayı emretmiş, bıkkınlık verecek kadar yoğun bir ibadet hayatını tasvip etmemiştir.²⁷ Meselâ infâk husûsunda şöyle buyrulur:

“Rahmân'ın o has kulları, infak ettikleri zaman ne isrâf ne de cimrilik ederler; bu ikisi arasında dengeli bir yol tutarlar.” (Furkân, 67)

Müslümanlar hiçbir hususta aşırıya gitmez, hep orta yolu takip ederler. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, “Muhammed Ümmeti” için şöyle buyurmuştur:

“Böylece sizi orta (ifrât ve tefritten uzak, dengeli ve âdil) bir ümmet kıldık...” (Bakara, 143)

5. İlme Teşvik Eder

İslâm'ın bugüne kadar “ilim” ile bir ihtilafı veya çatışması olmamıştır. İslâm, ilmi yasaklamak bir tarafa bilâkis ona en kuvvetli bir şekilde teşvik etmiş ve ilim öğrenmeyi her müslümana farz kılmıştır.²⁸ Diğer taraftan, ilmî keşifler hiçbir zaman İslâm'ın hükümlerini yalanlamamış, bilâkis devamlı onları tasdik edegelmiştir. Niçin yalanlasın ki? İlim, Allah'ın yarattığı varlıklar üzerinde araştırma yaparak Allah'ın onlara koyduğu kâideleri keşfetmeye çalışır. İslâm da Allah ﷻ tarafından gönderilmiş ve aynen gönderildiği gibi aslî hâliyle muhafaza edilmiş olan ilâhî bir dindir. O hâlde ilim ile İslâm'ın kaynağı aynıdır. Yani: **Tek kaynak iki farklı ırmak...** İlmî keşifler yapıldıkça ve ilim ilerledikçe Allah'ın azameti, kudreti, hikmetinin nihayetsizliği daha fazla öğrenilerek insanların Allah'a olan îmanları artmaktadır. Bu sebeple ilim İslâm'ın ayrılmaz bir parçasıdır.

Cenâb-ı Hakk'ın ilim sâhibi olduğunu, gizli açık her şeyi bildiğini ifade eden pek çok esmâ-i hüsnâsı mevcuttur. Kul Allah'ın ilim sıfatından nasib alma gayreti içinde olmalıdır. Diğer taraftan, insanları ilme teşvik eden pek çok âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf mevcuttur. Bunların bir kısmını arzedelim:

Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e ilk hitabı **“Oku!”** emridir. Bu emrin hemen ardından mü'minlerin dikkati **insanın yaratılışına** çekilerek bu yöndeki araştırmalar teşvik edilmiştir. Daha sonra “Oku!” emri tekrar edilerek **kalemle** öğreten ve insana bilmediği şeyleri tâlim eden Rabbimizin çok kerem sahibi ol-

²⁶ Tirmizî, Kıyamet, 1/2417.

²⁷ Bkz. Buhârî, Savm 55, 56, 57, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, Nikâh 1, 89; Müslim, Sıyâm 181-193; Ebû Dâvûd, Savm, 55/2428.

²⁸ İbn-i Mâce, Mukaddime, 17.

duğu ifade edilmiş ve okuyup araştıran kullarına pek çok ikramlarda bulunacağına işaret edilmiştir. (Alâk, 1-5)

Ardından inen âyetlerde **kaleme** ve **yazdıklarına**, **kitaba** yemin edilmiş, **kitap** kelimesi pek çok defa ısrarla tekrarlanmış, ilimden, âlimlerden, akletmek-ten, tefekkür ve tedebbürden övgüyle bahsedilmiştir.²⁹ Bu yüzden okuma, yazma, eğitim, öğretim, araştırma, tefekkür, akıl yürütme gibi hususlar bu dinin temel karakteri olmuştur.

Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Allah, kendisinden başka ilâh olmadığına şahitlik etmiştir. Melekler ve ilim sâhipleri de adâletli davranarak şahitlik etmişlerdir ki; O, mutlak gâlip, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah’tan başka ilâh yotur.” (Âl-i İmrân, 18)

Bu âyet-i kerimede hakîkî âlimler Allah ve melekleriyle birlikte zikredilmişlerdir ki bundan daha büyük bir şeref olamaz.

“De ki: Ey Rabbim! İlmimi artır.” (Tâhâ, 114)

“...Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorunuz!” (Enbiyâ, 7)

“İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak âlimler düşünüp anlayabilir.” (Ankebût, 43)

“Allah, içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir.” (Mücâdele, 11)

Rasûlullah ﷺ Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah ﷻ o kişiyi cennetin yollarından birine sevkeder. Melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunan her şey, hatta suyun altındaki balıklar bile âlim için Allah’a istiğfar ederler. Âlimin âbide üstünlüğü, dolunayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, mîras olarak altın ve gümüş bırakmazlar; onlar ilmi miras bırakırlar. Kim bu mîrâsı alırsa, büyük bir nasip almış olur.” (Ebû Dâvûd, İlim, 1/3641; Tirmizî, İlim, 19/2682. Bkz. Buhârî, İlim, 10; İbn-i Mâce, Mukaddime, 17)

“Sadakanın en efdali, bir müslümanın ilim öğrenip sonra da onu müslüman kardeşine öğretmesidir.” (İbn-i Mâce, Mukaddime, 20)

²⁹ Kalem, 1; Zuhruf, 2; Duhân, 2; Lokman, 27; Nisâ, 127; Zümer, 1; Mü’min, 2, 67; Bakara, 2, 164, 266; Âl-i İmrân, 118; En’âm, 32, 50; Rûm, 8; Yâsîn, 68; Câsiye, 13...

“...İlim ve hikmet ehli ile birlikte olup alçak karakterli ve günahkâr tabiatlı kimselerden uzak duranlara ne mutlu!” (Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 202-203)

“Yedi şey vardır ki, kul vefâtından sonra kabrindeyken de bunların eciri kendisine ulaşır: **Öğrettiği ilim**, akıttığı su, açtığı su kuyusu, diktiği meyve ağacı, inşâ ettiği mescit, **okunmak üzere miras bıraktığı Mushaf-ı Şerif**, vefatından sonra kendisine istiğfar edecek hayırlı evlâd.” (Beyhakî, *Şuab*, III, 248; Heysemî, I, 167)

“Mü'min, sonunda varacağı yer cennet oluncaya kadar, işittiği hiçbir ilme asla doymaz.” (Tirmizî, *İlim*, 19/2686)

Rasûlullah ﷺ okuma yazma bilen sahâbîleri Medine'de müslümanlara yazı öğretmeleri için vazifelendirmiştir. Abdullah bin Saîd, Ubâde bin Sâmit, Hafsa bint-i Ömer, Şifâ bint-i Abdullah yazı öğretmek üzere vazifelendirilen sahabilerdendi. (*İslâm'a Giriş -Gençliğin İslâm Bilgisi-*, s. 109)

Büyük İslâm âlimlerinden **Fudayl bin İyâz** şöyle demiştir:

“Âlim, âmil yani ilmiyle amel eden ve muallim olan kişi, semâvâtın melekûtunda «**Büyük**» diye anılır.” (Tirmizî, *İlim*, 19/2685)

Bu sebeple müslümanlar ilmî araştırmalara ibadet vecdiyle sarıldılar. Okuma-yazma oranı hızla arttı. Ashâb-ı kirâm ve onlardan sonra gelen nesiller ilim için aylarca yolculuk yaptı, yıllarca gurbette kaldılar.

İbn-i Abbâs'ın âzadlısı **İkrime** şöyle anlatır:

Abdullah bin Abbâs ؓ bana ve oğlu Ali'ye:

“-Ebû Saîd'e gidip ondaki Peygamber Efendimiz'in hadislerini dinleyin!” dedi. Ebû Saîd'in yanına vardık. O, kardeşiyle birlikte bahçelerini düzeltiyor ve suluyordu. Bizi görünce yanımıza gelip oturdu ve anlatmaya başladı... (Bkz. Buhârî, *Salât*, 63; *Cihâd*, 17)

Peygamber Efendimiz'in torunu **Hz. Hasan** ؓ kendi çocuklarıyla kardeşinin çocuklarını toplayıp şöyle derdi:

“Yavrularım! Yeğenlerim! Siz bugünkü insanların küçüklerisiniz ancak pek yakında diğer insanların büyükleri durumuna geleceksiniz. Öyleyse mutlaka ilim öğreniniz! Öğrendiği ilmi ezberleyip rivâyet etmeye gücü yetmeyen de onu **yazıp evine koysun!**” (Dârimî, *Mukaddime*, 43/517)

Müslümanlar kurdukları veya fethettikleri bütün şehirlerde, camilerin yanına okullar, kütüphaneler, hamamlar ve aşevleri inşâ ettiler. Bu okullarda dinî ilimlerin yanında, tıp, coğrafya, matematik, astronomi gibi ilimlerin de tahsîli yapıldı. Zira namaz ve oruç gibi ibadetlerde kible ve vakit tâyini için astronomi, coğrafya gibi ilimlere; zekât ve mîras taksiminde kuvvetli bir matematiğe ihtiyaç var-

dır. Kur'ân'da zikredilen kavimleri araştırmak için de tarih, coğrafya gibi ilimleri bilmek zaruridir. Bu sebeple müslümanlar her türlü faydalı ilimle meşgul olmuşlardır.³⁰

Müslümanların İlme Hizmetleri

Tarih boyunca farklı yerlerde birçok farklı medeniyet zuhur etmiş, bunlar birbirine tesir etmiş ve birbirinin ilmî mîrasını alıp geliştirmiştir. Böylece ilim farklı kültür ve medeniyetlerin hizmetleriyle daha fazla ilerleme imkânı bulabilmiştir. Müslümanlar da önceki medeniyetlerden ilim almış, bunu büyük bir tevazu ile ifade etmiş ve öğrendikleri bilgileri geliştirmek sûretiyle ilme ve medeniyete mühim katkılar sağlamışlardır. **Robert Briffault** şöyle der:

“Avrupa'nın ilerleme kaydettiği her sahada İslâm medeniyetinin mutlaka büyük payı, hissedilir bir tesiri ve kesin bir rolü olmuştur.”³¹

Müslümanları bu yolda gayrete sevkeden âmil Peygamber Efendimiz'in:

“*Hikmet, mü'minin yitiğidir, bulduğu yerde onu almaya herkesten daha çok hak sahibidir*”³² hadis-i şerifi olmuştur. Küçüklükten beri bu anlayışta yetiştirilen müslümanlar, önceki insanların ilmî mirasını toplama husûsunda birbirleriyle yarışmışlardır. Bir müddet sonra dünyanın en mühim kitapları ve en büyük âlimleri İslam ülkelerine akmaya başlamıştır. Müslümanlar önce bu kitapları Arapça'ya tercüme etmişler, yanlışlarını düzeltip doğrularını kabul ettikten sonra onlardan daha ileri seviyede kitaplar yazmışlardır. Meselâ kendi zamanlarına kadar en büyük tıp kitabı olarak kabul edilen **Galen**'in *Anatomi Kitabı* İslâm âlimleri tarafından tercüme edildikten sonra muhtevası olduğu gibi kabul edilmemiş, üzerinde tetkikler yapılarak içindeki yanlış kısımlar çıkarıldıktan sonra kabul edilmiş ve daha sonra da geliştirilmiştir.

Emir Çelebi, *Enmûzecü't-Tıp* isimli eserinde, bir müellifin daha önce yazılan eserleri, kendisinden bir şey katmadan olduğu gibi nakletmesinin doğru olmadığını, kişinin yazdığı esere kendi tecrübelerinin neticelerini de kaydetmesi gerektiğini söyler. Mesela sakamonya (mahmudiye otu) denilen ilacın miktarı, gerek iklim, gerekse otun yetiştiği yer sebebiyle değişeceğinden, bu miktarı **İbn-i Sînâ**'nın *Kanun* kitabından olduğu gibi alıp kullanmanın doğru olmayacağını, öte yandan Antakya sakamonyasının İstanbul'da Basra sakamonyası miktarınca verilmesinin yanlış neticeler verdiğini ifade eder. (Şaban Döğen, *Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi*, s. 132)

Görüldüğü gibi müslümanların ilimle münasebetleri rastgele değil son derece şuurlu ve verimlidir.

³⁰ Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 243-264.

³¹ Robert Briffault, *The Making of Humanity*, p. 190.

³² Tirmizî, *İlim*, 19/2687; İbn-i Mâce, *Zühd*, 15.

Müslümanlar, Astronomi gözlemlerine **Ahmed en-Nihâvendî** ile mîlâdî 800 senesinde başladılar. Daha sonra büyük rasathâneler kurdular. Usturlabı geliştirip Güneş, Ay, yıldızlar ve öteki gezegenlerin yüksekliklerini, zamanı, dağların yüksekliği ile kuyuların derinliğini ölçtüler. Çalışmalar neticesinde eski sâbiteler tashih edilip yeni yıldız katalogları hazırlandı. Birçok yeni yıldız keşfedildi, eklip-tiğin meyli yeniden ölçüldü, Güneş'in doruk hareketi gözlemlendi ve sâbit yıldızların hareketiyle irtibatlandırıldı, gezegenlerin hareketleriyle ilgili diğer mühim keşifler gerçekleştirildi. Müslümanlar, matematiğin astronomiye uygulanışında yeni metotlar kullandılar. "Kirişler hesabı" yerine trigonometriyi ve "sinüsler hesabı"nı kullanarak çok daha sıhhatli ölçümlere ulaşabildiler. Ayrıca gezegenlerin hareketiyle alakalı hesaplama tekniklerinde, daha evvel ulaşılanın çok ötesinde bir mükemmelliğe eriştiler.³³

Müslümanlar bunun gibi Jeoloji, Mineroloji, Botanik, Zooloji, Matematik, Fizik, Kimya, Tıp, Eczacılık gibi pek çok alanda keşifler yaparak, bu ilimlerin gelişmesine büyük katkılar sağladılar. Meselâ **İbn-i Sînâ** (980-1037) 29 farklı konudaki keşifleriyle Avrupalı ilim adamlarına öncülük yapan büyük bir âlimdir. Tıp konusunda yazdığı *el-Kânûn fi't-tıp* kitabı Avrupa üniversitelerinde 600 sene ders kitabı olarak okutulmuştur. Gözdeki retina tabakasının fonksiyonundan ilk bahseden **İbn-i Rüşd**'dür (1126-1198). **Ali bin İsa**'nın (XI. asır) göz üzerine yazdığı *Tezkiretü'l-Kehhâlîn* isimli eseri, asırlarca sahasında tek kitap olarak kalmış, Latince, Almanca, Fransızca gibi dillere tercüme edilmiştir. **Ammâr bin Ali** (XI. asır), 9 asır evvel göz ameliyatı yapmış ve kataraktı nasıl çıkardığını *el-Müntehab fî ilâci'l-ayn* isimli eserinde tafsilatıyla anlatmıştır. Bu kitap da Latince, Almanca gibi farklı dillere tercüme edilmiştir.

Optik ilminin kurucusu büyük fizikçi **İbn-i Heysem (Alhazen)** (965-1051) gözlüğü keşfetti. **Ali bin Abbâs** (994) asrımızın modern ameliyatlarına uygun bir şekilde kanser ameliyatı yaptı. Onun, *Kitâbu'l-Melikî* isimli tıp ansiklopedisi günümüzde bile hâlâ hayranlıkla incelenmektedir. **Ebu'l-Kâsım ez-Zehrâvî** (963-1013), cerrahlığı bağımsız bir ilim hâline getirdi, 200 kadar ameliyat âletinin resimlerini çizdi, neye yaradıklarını ve kullanım şekillerini *Tasrîf* isimli eserinde îzâh etti. Küçük kan dolaşımını 1210-1288 yılları arasında yaşayan **İbnü'n-Nefis** keşfetti ve bunu İbn-i Sînâ'nın *Kânûn* kitabına yazdığı şerhte tafsilatıyla anlattı. **Akşem-seddin Hazretleri** (1389-1459) *Maddetü'l-hayât* isimli kitabında ilk defa mikroplardan bahsetti.

Matematikte sıfır'ı ilk kullanan **Hârizmî** (780-850), *el-Cebr ve'l-Mukâbele* kitabıyla Cebir ilminin temellerini attı. **Mûsâ'nın oğulları** (IX. asır), dünyanın çevresini çok az bir hata ile ölçtüler. Pek çok ilim dalında keşifler yapan **Bîrûnî** (973-

³³ Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr, *Islamic Science (İslam ve İlim)*, s. 113-134.

1051), dünyanın hem kendi etrafında hem de Güneş'in etrafında döndüğünü ispatladı, Hindistan'ın Nendene şehri yakınlarında yaptığı çalışmalar neticesinde yerin çapını ölçmeyi başardı. Bu mevzuda ortaya koyduğu kanun, Avrupa'da "Bîrûnî kâidesi" diye tanındı. **Battânî (Albategni)**, 24 saniye farkla Güneş yılını hesapladı. İlk uçuş denemesini **İsmail Cevherî** (950-1010) yaptı. Uçağın öncülüğünü 880'de **İbn-i Firnâs** yaptı. Kuş tüyü ve kumaş geçirdiği uçağıyla uzun süre havada kaldı ve süzülerek yere indi. **Râzî** (864-925) yer çekiminden bahsetti. **Kristof Kolomb** (1446-1506) Amerika'nın varlığını müslümanlardan, bilhassa **İbn-i Rüşd**'ün (1126-1198) kitaplarından öğrendiğini kaydeder. **İdrisî** (1100-1166) 8 asır evvel, zamanımızın dünya haritalarına benzer haritalar çizebildi. **Dineverî** (v. 895) altı ciltlik büyük botanik ansiklopedisi *Kitâbu'n-nebât*'ı hazırladı. Bu eserinde bitkilerin sadece dış görünüşünü tarif etmekle kalmıyor, aynı zamanda besleyicilik değerinden, tıbbî ve diğer husûsiyetlerinden, yetiştikleri yerlerden bahsediyor ve onları tasnif ediyordu. **Câhız** (v. 869) hayvanların hayatı hakkında *Kitâbü'l-hayevân* ismiyle yedi ciltlik kocaman bir kitap bıraktı.³⁴

Bunlar sadece bir kısım örneklerdir. Zikredilen eserler incelenirse müslümanların ilim konusunda insanlığa çok büyük hizmetler yaptığı görülür.

Müslümanlar ilmî çalışmalarını, Allah'ı daha iyi tanımak ve kullarına hizmet etmek sûretiyle O'nun rızasını kazanabilmek için yapmışlardır. Dolayısıyla faydasız ilimle uğraşmaktan kaçındıkları gibi ilmi insanların zararına kullandıkları da uzak durmuşlardır.

Cat Stevens şöyle der:

"Bugün Batı'nın geliştirdiği çalışmalardan ancak çok az bir kısmı insanlığa hitap ediyor. Geri kalanı, belli bir kesimin diğerleri üzerine tahakkümü yönünde kullanılması için üretiliyor. Bugün bilimin sonuçlarının % 5'i insanın problemlerine çözüm getiriyorsa % 95'i tehdit edici yönde..." (*İslâm Üzerine Konuşmalar*, s. 39)

6. Adâleti Her Şeyin Üstünde Tutar

Cenâb-ı Hak mutlak adalet sahibidir. En ufak bir zulümde bulunmaz. O'nun güzel isimlerinden (esmâ-yı hüsnâsından) biri, mutlak adâlet sahibi

³⁴ Bu konudaki zengin kaynaklar ve misaller için şu eserlere bakılabilir: **Prof. Dr. Fuat Sezgin**, *Science et technique en Islam I-V*, Frankfurt, 2004 (*İslâm'da Bilim ve Teknik I-V*, Ankara 2007) ve diğer kitapları; **Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr**, *Islamic Science, An Illustrated Study*, World of Islam Festival Pub. Co. Ltf., England, 1976 (*İslâm ve İlim*, İstanbul 1989); **Dr. Sigrid Hunke**, *Allahs Sone über dem Abendland-Unser Arabischen Erbe*, Germany 1960 (*Avrupanın Üzerine Doğan İSLAM GÜNEŞİ*, İstanbul 1991); **Prof. Dr. M. Hamîdullah**, *İslâm'a Giriş*, s. 243-264; <http://www.100inventions.com>; **Carra de Vaux**, *Les Penseure de l'Islam*, Paris 1923; *Avicenne*, Paris 1900; **Prof. Dr. Mehmet Bayraktar**, *İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi*, Ankara 1985; **Ahmet Gürkan**, *İslâm Kültürünün Garbî Medenileştirmesi*, İstanbul 1969.

mânâlarına gelen **el-Adl** ism-i şerîfidir.³⁵ Bu sebeple kullarından da her hususta tam bir adâlet ve hakkâniyet istemektedir. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Ey îman edenler! Adâleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhine bile olsa Allah için şahitlik eden kişiler olunuz...” (Nisâ, 135)

Rasûlullah ﷺ Efendimiz, öfkeliyken de sâkinen de adâletten ayrılmamayı emretmiş ve böyle davranabilenlere çok büyük mükâfatlar vaad etmiştir.³⁶

İslâm, müslümanlara, düşmanlarına karşı bile adâletle hareket etmelerini emretmektedir:

“Ey îman edenler, Allah için adâletle şahitlik eden kimseler olunuz! Bir topluluğa karşı duyduğunuz kin sizi adâletten saptırmasın! Âdil davranın, zîrâ takvaya en yakışan budur...” (Mâide, 8)

Süheyl bin Amr, Kureyşlilerin hatîbi idi. Sözün haddinden fazla tesirli olduğu bir devirde, devamlı İslâm aleyhine konuşur, insanları kışkırtırdı. Bu zât Bedir Gazvesi’nde esir düştü. Hz. Ömer:

“–Yâ Rasûlallah! Müsâade buyur, Süheyl’in ön dişlerini sökeyim de dili dışarı sarksın! Bundan sonra hiçbir zaman ve hiçbir yerde senin ve İslâm’ın aleyhinde konuşamasın?!” dedi. Allah Rasûlü ﷺ:

“–Bırak onu ey Ömer! Ben, onun uzuvlarına böyle bir zarar veremem. **Şayet bunu yapacak olursam, peygamber olmama rağmen, Allah da aynısını bana yapar...**” buyurdu. (İbn-i Hişâm, II, 293)

Rasûlullah ﷺ, Hayber kuşatması esnâsında müslümanların karşı tarafın hayvanlarına ve meyvelerine zarar verdiğini işittiğinde son derece kızarak bunu şiddetle yasaklamıştır. (Ebû Dâvûd, Harâc, 31-33/3050)

İslâm’da temel diyalektik veya çatışma, zalimler ve zulmü savunanlar ile âdiller ve adâleti savunanlar arasındadır. Kur’ân-ı Kerîm’de, **“Zâlimlerden başkasına düşmanlık yoktur”** buyrulur.³⁷ İnsan haklarına saygılı olan bir insan, ister müslüman olsun ister olmasın onunla müslümanların bir toplumda yaşaması mümkündür. Ancak, bir müslüman zulüm yapıyor ve insan haklarına saygı göstermiyorsa, ona karşı çıkmak da bir vazifedir. Dolayısıyla sosyal seviyede biz ve öteki arasındaki ayrımın mihengi zulüm ve adâlettir.³⁸

³⁵ Tirmizî, Deavât, 82/3507.

³⁶ Heysemî, I, 90; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 343; VI, 268-9.

³⁷ Bakara, 193.

³⁸ Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, s. 22.

Müslümanların adâlette ne seviyeye ulaştığını gösteren târihî bir misâl de şudur: Müslümanlar **Humus** şehrini idareleri altına almışlardı. Onları muhafaza ettikleri için de mâkul bir miktar vergi alıyorlardı. Bu esnâda Bizans Kralı Herakliyus büyük bir orduyla müslümanların üzerine yürüdü. Müslümanlar karşılarındaki gücün çok büyük olduğunu öğrenince endişelendiler. Humus ahâlîsinin ödediği vergileri kendilerine iâde ettiler ve:

“–Biz şu anda bir saldırıya mâruz kaldığımız için sizi muhâfaza ve müdâfaa etme imkânından mahrumuz. Siz artık işinizde serbestsiniz, dilediğiniz gibi hareket edebilirsiniz” dediler. Humus ahâlîsi:

“–Vallahi sizin idâreniz ve adâletiniz, bizim için daha önce içinde bulunduğumuz zulüm ve zorbalıktan daha sevimlidir. Sizin vâlinizle birlikte şehri Herakliyus’a karşı müdâfaa edeceğiz” karşılığını verdiler. Yahûdiler de kalkıp:

“–Tevrât’a yemin olsun ki bizi yenip perişan etmedikçe Herakliyus’un vâlisi, Humus şehrine giremez” dediler. Şehrin kapılarını kilitleyip düşmana karşı muhâfaza ettiler. Kendileriyle sulh yapılmış olan diğer şehirlerin hristiyan ve yahûdi ahâlîsi de aynı şekilde hareket etti ve:

“–Şayet Rumlar ve onlara tâbî olanlar müslümanlara gâlib gelirse, biz yine eski zulüm ve zorbalık devrine döner, büyük sıkıntılar çekeriz. Keşke müslümanlar gâlip gelse de önceki anlaşmamız üzere yine onlarla birlikte olsak!” dediler. Allah Teâlâ, Rumları hezîmete uğratıp müslümanlara zafer bahşedince, şehirlerini müslümanlara açtılar, oyuncularını çıkarıp sevinç gösterilerinde bulundular ve vergilerini ödediler.³⁹

7. Âlemşümûl Yâni Evrensel Bir Dindir

İslâm, bütün insanları ve cinleri kendisine dâvet etmektedir. Her insan; ırkı, rengi, cinsiyeti, memleketi ne olursa olsun müslüman olabilir. İnsanlığı mükellefiyetler ve haklar itibâriyle tanzim eden İslâm’da ancak ve ancak inananlar ve inanmayanlar diye iki “millet” kabul edilmiştir.⁴⁰

Rahmeti bütün mahlukâtı ihâta etmiş olan Allah ﷻ tarafından beşerin saâdet ve selâmeti için gönderilen bir sistemin, bir avuç insana tahsis edilmesi, onun dışındakilerin bu nimetten mahrûm bırakılması aslâ mantikî değildir. Bu va-

³⁹ Belâzurî, *Fütûhu’l-büldân*, Beyrut 1987, s. 187.

⁴⁰ Her insan kendi devrindeki peygamberin ümmetidir. Hz. Muhammed ﷺ’in peygamber olarak gönderilmesinden sonraki bütün insanlar da onun ümmetidir. Lâkin bunların bir kısmı onun peygamber olduğuna îman ederken bir kısmı da inkâr etmektedir.

ziyet Allah'ın Rahmân ve Rahîm sıfatlarına da ters düşer. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuşlardır:

“Merhamet edenlere Rahmân olan Allah Teâlâ merhamet buyurur. Siz yeryüzündekilere şefkat ve merhamet gösteriniz ki, gökyüzündekiler de size merhamet etsinler!” (Tirmizî, Birr, 16/1924)

Bu hadîs-i şerifte muayyen bir cins kastedilmiyor. Hatta sadece müslümanlar da kastedilmiyor. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlara, hayvanlara ve nebâtâta merhamet edilmesi emrediliyor.

Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber Efendimiz'in bütün insanları Allah'a dâvet etmek için gönderildiği şöyle ifâde edilir:

“(Rasûlüm!) De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben, göklerin ve yerin sâhibi olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim...” (A'râf, 158)

“(Ey Muhammed!) biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 107)

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Benden önceki peygamberler, sadece milletlerine gönderilirdi. Ben ise, bütün insanlığa peygamber olarak gönderildim.” (Buhârî, Teyemmüm, 1)

Bu sebeple Rasûlullah ﷺ, İslâm'ı sadece Araplara tebliğ etmemiş, daha hayattayken imparator ve krallara gönderdiği elçi ve mektuplarla Bizanslıları, İranlıları, Habeşistanlıları, Mısırlıları ve diğer milletleri İslâm'a dâvet etmiştir.⁴¹

İslâm aynı zamanda bütün zaman ve mekânlara da şâmildir. Belli bir zaman ve bölge ile sınırlı değildir. Nitekim bugün dünyanın her yerinde ve her milletten müslümanları görmek mümkündür. Bilhassa hac mevsimlerinde bu insanlar, Allah'ın emri üzere Kâbe'nin etrâfında toplanıp tek olan Allah'a ibadet ederek muhteşem bir İslâm birliği ve kardeşliği sergilemektedirler.

İslâm, insanların bütün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıya sahiptir. İnsanların rûhî, fizîkî, şahsî ve içtimâî haklarını sağlayan; hayat, ölüm, ilâh, peygamber, melekler, şeytan, dünya, âhiret, mükâfât, cezâ, cennet, cehennem gibi hiçbir dînin iknâ ya da tatmin edici bir açıklamada bulunmadığı kavramları açıklığa kavuşturan bir hayat ve inanç sistemidir.

⁴¹ Bu mektupların metinleri elimizde olduğu gibi bir kısmının bizzat orijinal hâli de **İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi**'nde ziyaret edilebilmektedir. Mektupların fotoğrafları ve tahlilleri için Prof. Dr. M. Hamidullah'ın *Six originaux des lettres diplomatiques du prophete de İslam, Paris 1985 / Hazret-i Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 1998; *İslâm Peygamberi; el-Vesâiku's-siyâsiyye* isimli eserlerine bakılabilir.

Bu durumu daha iyi idrak edebilmek için şunu hatırlamak yeterli olacaktır: Kur'ân, zulme uğramış zayıf insanlardan teşekkül eden ilk İslâm toplumunun ihtiyaçlarına cevap verebildiği gibi Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na kadar hâkimiyet kurduğu ve yeryüzünün tek ve muazzam bir devleti hâline geldiği devirde de İslâm camiasının bütün ahlâkî ve hukûkî ihtiyaçlarını karşılamıştır. İşte bu câmia, inanç ve itikatları, ibadetleri, ictimâî hayatı, sosyal kanunları ve diğer ihtiyaçları ile ilgili bütün bilgileri her zaman için bu kitapta bulabilmiştir.⁴²

8. İnsanları Birbirine Eşit Tutar

İslâm, hiçbir ırk, din, cins, toplum ve zümre ayırımı yapmaksızın bütün insanları ilâhî vahyin muhatabı ve aynı insanlık âilesinin fertleri kabul eder. İnsanlara aynı anne babadan geldiklerini bildirerek aralarındaki bazı farklılıkların düşmanlık sebebi değil karşılıklı iyi ilişkilere bir vesile olarak görülmesini telkin eder. İnsanların farklı ırklardan gelmeleri ve ayrı toplumlar teşkîl etmeleri, kendilerine verilen nimetler hususunda bir imtihan, insanlığın ortak ideal ve hedefleri için bir hayırda yarış ve iş birliği vesilesi olarak görülür.⁴³

İslâm'a göre insanlar arasındaki üstünlük, ırk, renk ve millet gibi mecbûrî ve elde olmayan bir tâlih meselesi ile değil, insanın irâde ve gayretiyle elde ettiği Cenâb-ı Hakk'a yakınlık ve takvâ derecesiyle ölçülür. Aynı şekilde zenginlik, güzellik, kuvvetli olmak, belli bir makam ve mevkie yükselmek gibi şeyler de üstünlük vesilesi değildir. Bunlar Allah'ın lutfettiği nimetler olup şükürlerinin en güzel şekilde edâ edilmesi gerekir. Her nimetin şükürü de kendi cinsinden olur. Bu dünyada insanlara verilen nîmetler, imtihan esnâsında talebeye sorulan suallere benzer. Bir talebe hiçbir zaman kendisine yöneltilen sorularla övünmeyi düşünmez, ancak verdiği cevaplar netîcesinde aldığı derecelerle sevinir. Mü'minlerin, imtihan için lutfedilen imkân ve nîmetleri Allah'ın rızâsı istikâmetinde kullanarak kazandıkları ecirler de ancak âhirette görüleceğinden, bu dünyada iken övünmenin ve kendini diğerlerinden üstün görmenin hiçbir mânâsı yoktur. Bilakis böyle bir davranış, büyük bir aldanış olur.

İslâm âlimlerinden **Ebû Hâzim** şöyle demiştir:

“Allah'a yaklaştırmayan her nîmet baş belâsıdır.”

⁴² M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi (Le Saint Coran'ın giriş kısmı)*, s. 23.

⁴³ Mâide, 48; Bakara, 148.

Hız. Peygamber ﷺ, âlemlere rahmet olarak gönderildiği hâlde, bir keresinde kendi üstün vasıflarını bildirmek zorunda kalınca, bunları, “لَا فخرَ: Övünme yok” ifâdesini defâlarca tekrar ederek haber vermiştir.⁴⁴

Allah ﷻ katında, O'nun emirlerine daha çok titizlik gösteren mü'min, böyle olmayanlardan daha üstündür.⁴⁵ İrk, ancak fânî olan cesede ait bir keyfiyettir. Cesed, rûha giydirilmiş bir kılıftan ibârettir. Rûh ise ebedîdir ve onun bir ırkı da yoktur. Zira bütün ruhlar Allah'tan gelmiştir.⁴⁶ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerliniz, en çok takvâ sahibi olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât, 13)

Allah Rasûlü ﷺ de şöyle buyurur:

“Amelinin kendisini geride bıraktığı kişiyi, nesebi öne geçirmez.” (Müslim, Zikir, 38; İbn-i Mâce, Mukaddime, 17)

Efendimiz ﷺ, Mekke'yi fethettiği gün şöyle hitap etmiştir:

“Ey insanlar! Allah Teâlâ size câhiliye kibrini ve atalarla övünmeyi yasaklamıştır. İnsanlar iki sınıftır: Bir, iyilik ve takvâ sahibi olup Allah'ın değer verdiği kişiler; bir de günahkâr, kötü ve Allah katında kıymeti olmayan kimseler. Bütün insanlar Hz. Âdem'in çocuklarıdır. Allah Teâlâ ise Âdem'i topraktan yaratmıştır.” (Tirmizî, Tefsîr, 49/3270; Ebû Dâvûd, Edeb, 110-111/5116)

Vedâ Hutbesi'nde de şöyle buyurmuştur:

“Ey İnsanlar! Dikkat edin: Rabbiniz birdir, babanız (Âdem) birdir. Dikkat edin! Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın Araba, kırmızı tenlinin siyah tenliye, siyah tenlinin kırmızı tenliye hiçbir üstünlüğü yoktur. Bunlar birbirlerine karşı ancak takvâ ile üstün olabilirler.” (Ahmed, V, 411)

9. Din ve Vicdan Hürriyetini Esas Alır

Cenâb-ı Hak şuurulu ve hür olarak yarattığı insana doğruyu ve yanlış göstermiş, ancak hiçbir zaman irade hürriyetine müdahale etmemiştir. Herkes hür ira-

⁴⁴ Tirmizî, Menâkıb, 1/3616; Dârimî, Mukaddime, 8.

⁴⁵ Hucurât, 13.

⁴⁶ Hicr, 29; Secde, 9; Sâd, 72; Enbiyâ, 91; Tahrim, 12.

desiyle tercihte bulunacak, tercihinin neticesine de kendisi katlanacaktır. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

“(Rasûlüm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?”
(Yûnus, 99)

“İsteyen iman etsin, isteyen küfrü tercih etsin.” (Kehf, 29)

“Eğer inkâr edecek olursanız bilin ki Allah sizden müstağnidir, hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ancak kullarının inkâra sapmalarına râzı olmaz. Eğer şükrederseniz, bundan hoşnut olur.” (Zümer, 7)

Câhiliye devrinde, çocuğu yaşamayan kadınlar, “Eğer çocuğum yaşarsa onu yahudî yapacağım” diye adakta bulunurdu. Bu sebeple, Medîneliler müslüman olduğunda, bir kısmının çocukları yahûdilerin arasında bulunuyordu. Nadîroğulları yahûdileri, müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı bozup ihânette bulununca Medîne’den sürülmelerine karar verildi. Sonradan yahûdî olan çocukların âileleri:

“Çocuklarımızın yahûdilerle gitmesine müsâade etmeyiz, (onları zorla alıkoyup müslüman yaparız)” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ **“Dinde zorlama yoktur”** âyetini indirdi.⁴⁷

İslâm, prensiplerini insanlara cebir yoluyla kabul ettirmek istemez. Bu sebeple zorlamanın her şeklinden kaçınır. O kadar ki, fikrî zorlamadan bile uzak kalır. Meselâ, mûcize İslâm’ın temel yayılma vâsıtalarından olmamış, Hz. Peygamber’den hârikulâde hâdiselere dayalı mûcizeler istemek hoş karşılanmamıştır. İslâm, beşerin tekâmül ettiği bir devreye rastladığından, Kur’ân mûcizesiyle idrâke ve akla hitap etmiştir. İnsanı aklî kanunlar ve iknâ edici deliller göstermek sûretiyle kendisine bağlamıştır. İşte bu sebeple maddî zorlamayı hiçbir zaman bir vasıta olarak kullanmamıştır.⁴⁸

Zaten dinî hususlarda zor kullanmak insanları umûmiyetle **“nifâk”**a sevkeder ki bu da açık küfürden daha tehlikelidir. Samimiyetsiz yapılan ibadet de, **“riyâ yani gösteriş”** için yapıldığından şiddetle reddedilmiştir.

Ebû Râfi’ رضي الله عنه şöyle anlatır: Kureyşliler beni Rasûlullah ﷺ Efendimiz’e elçi olarak göndermişlerdi. Efendimiz’i görünce gönlüme İslâm’a girme arzusu düştü:

“Ey Allah’ın Rasûlü, vallahi ben Kureyşlilerin yanına asla dönmeyeceğim!” dedim. Rasûlullah ﷺ:

⁴⁷ Bakara, 256. Ebû Dâvûd, Cihâd, 116/2682; Vâhidî, s. 85-87.

⁴⁸ Prof. Dr. Seyyid Kutup, *İslâm’ın Dünya Görüşü*, s. 32-33.

“–Ben ahdimi bozmam ve bana gelen elçileri alıkoymam. Sen şimdi Kureyşlilerin yanına dön! Eğer şu anda kalbine gelen (İslam’a girme arzusunu orada da) hissetmeye devam ediyorsan buraya geri gel!” buyurdu. Bunun üzerine Mekke’ye gittim, elçilik vazifemi bitirince Peygamber Efendimiz’e geldim ve müslüman oldum. (Ebû Dâvûd, Cihâd, 151/2758)

Mekke’nin ileri gelen müşriklerinden **Safvân**, Fetih günü kaçmıştı. Rasûlullah ﷺ, onun peşinden amcasının oğlu Vehb bin Umeyr’i gönderdi. Eman alâmeti olarak da kendi ridâsını verdi. Rasûlullah ﷺ onu İslam’a dâvet ediyor ve yanına gelmesini istiyordu. İsterse İslam’ı hemen kabul edebileceğini, istemezse düşünmek için kendisine iki ay mühlet vereceğini bildiriyordu. Bunun üzerine Safvân, Peygamber Efendimiz’in yanına ridâsıyla birlikte geldi ve insanların arasında yüksek sesle nidâ ederek:

“–Ey Muhammed! İşte Vehb bin Umeyr! O senin ridân ile birlikte bana geldi ve senin beni dâvet ettiğini, istersem İslâm’ı kabul edebileceğimi, istemezsem bana iki ay mühlet tanıyacağını söyledi” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–*În devenden Ebû Vehb!*” buyurdu. Fakat o:

“–Hayır, vallahi meseleyi benim için açıklığa kavuşturmadıkça inmem!” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ:

“–*Sana daha fazla, dört ay mühlet tanıyorum*” buyurdu. Safvân kâfir olduğu halde Rasûlullah ﷺ ile birlikte sefere katıldı, Huneyn Gazvesi’nde ve Tâif kuşatmasında bulundu. Bir ay sonra da müslüman oldu. (Muvatta’, Nikâh, 44-45)

Allah Rasûlü ﷺ ile görüşmeye gelen **Necran hristiyanları**, kendilerine mahsus ibadetin vakti gelince Mescid’de ayağa kalkmışlardı. Müslümanlardan bazıları onlara mâni olmak istedi. Ancak Allah Rasûlü ﷺ:

“–*Onları kendi hallerine bırakınız!*” buyurdu. Necran hristiyanları da doğuya dönerek ibadetlerini yaptılar.⁴⁹

Hz. Ömer devrinde Ebû Ubeyde bin Cerrâh, hristiyan Humus halkıyla bir anlaşma yaptı ve canları, malları, surları, kiliseleri ve değirmenlerinin korunması karşılığında şehri teslim aldı. Yuhanna kilisesini, dörtte birinin cami yapılması şartıyla bu anlaşma dışında tuttu. **Muâviye** halife olunca bu kiliseyi Dımeşk’teki camiye dâhil etmek istedi. Ancak itirazlar üzerine bu fikrinden vazgeçti. **Abdümelik bin Mervân** aynı maksatla gayr-i müslimlere çok para vermesine rağmen yine onları râzı edemedi. **Velid bin Abdümelik** de onlara bu kilise karşılığında

⁴⁹ İbn-i Hişâm, II, 202-207; İbn-i Sa’d, I, 357; Beyhakî, *Delâil*, IV, 382-387; Halebî, *İnsânu’l-uyûn*, III, 235.

büyük paralar ve farklı alternatifler sunmasına rağmen onları râzı edemeyince kiliseyi yıkıp camiye ilhak etti. Bu durum daha sonra halife olan **Ömer bin Abdülaziz**'e şikâyet edilince, o durumu araştırdı ve gayr-i müslimlerin haklı olduğunu görünce oranın sahiplerine iadesine karar verdi. Ancak bu sefer de müslümanlar camilerinin kiliseye dönüştürülmesine râzı olmadılar. Ömer bin Abdülaziz gayr-i müslimlerle görüşmeler yaptı, müslümanlar tarafından fethedilen Guta'daki bütün kiliseleri kendilerine bağışlayarak onları râzı etti ve mes'eleyi tatlıya bağladı.⁵⁰

İngiliz tarihçi **Philip Marshall Brown** şöyle yazmıştır:

“Türkler büyük zafer kazanmalarına rağmen ele geçirdikleri bütün ülkelerin halklarına kendi örf ve geleneklerine göre kendilerini idare etme hakkını cömertçe tanıdılar.”

Napoleon Bonaparte, 1798-1799 yıllarında Osmanlı Devleti'ne saldırdığında, Filistin ve Suriye'de yaşayan Ermenileri isyan ettirmek istedi. Fransa'nın İstanbul'daki Büyükelçisi **Sebasitiani** ona şu cevabı verdi:

*“Ermeniler buradaki hayatlarından o kadar memnunlar ki, isyan çıkarmak imkânsızdır.”*⁵¹

10. Kolaylığı Prensip Edinir

Nihayetsiz merhamet sahibi olan Rabbimiz, kulları için daima kolaylık murâd etmiş ve İslâm'ı her yönden kolaylaştırmıştır. “Dini yaşamak” için dünyadan el etek çekmek, devamlı sıkıntı ve çilelere mâruz kalmak, bütün lezzetlerden uzaklaşmak gerekmez. İslâm'a girmek de, onu yaşamak da, en zayıf insanların bile kolayca yapabileceği kadar basittir.

Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

“Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez.” (Bakara, 185)

“O sizi seçti ve dinde sizin için bir zorluk da kılmadı.” (Hacc, 78)

“Allah, sizden ağır teklifleri hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.” (Nisâ, 28)

Rasûlullah ﷺ İslâm'ın kolaylık prensiplerinden birini şöyle haber verir:

“Allah Teâlâ Hazretleri meleklerine şöyle emreder: «Kulum kötü bir amel yapmak isterse, onu yapmadıkça yazmayın! Yapınca, onu aleyhine bir günah ola-

⁵⁰ Doç. Dr. Bahâüddin Varol ve dğrl, *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. MUHAMMED*, s. 286; Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 237.

⁵¹ Bkz. <http://www.atmg.org/ArmenianProblem.html>.

rak yazın! Eğer benim rızâmı düşünerek kötülükten vazgeçerse bunu onun lehine bir sevap yazın! Kulum iyi bir iş yapmayı arzu ederse, yapmasa bile ona bir sevap yazın! Eğer onu yaparsa, en az on misli olmak üzere yedi yüz misline kadar sevap yazın!” (Buhârî, Tevhîd, 35; Müslim, İmân, 203, 205)

Ashâb-ı kirâm, Rasûlullah ﷺ'in mülâyim, kendisiyle kolay anlaşılın ve daima kolaylık gösteren bir insan olduğunu haber verirler.⁵²

İslâm'ın kolaylık dîni olduğuna dair bâzı misaller verelim:

- ✓ İnsan, gücü ve imkânları nisbetinde sorumludur, ondan yapamayacağı şeyler istenmez, o elinde olmayan ve gücünün yetmediği şeyler sebebiyle hesaba çekilmez. (Bakara, 285)
- ✓ İslâm'da tadrîcilik esastır. İçki, fâiz, zinâ gibi yaygın günahlar birden değil üç dört merhalede yavaş yavaş yasaklanmıştır.
- ✓ Namaz kılmak için su ile abdest almak mecburiyeti vardır. Ancak su bulunamadığı veya kullanınca hastalanma ihtimali olduğu hallerde, toprakla teyemmüm edilir.
- ✓ Yolculara; yorgunluk, zaman darlığı gibi hikmetlere binaen dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılma ruhsatı tanınmıştır.
- ✓ Namazda ayakta durmak (kıyâm) farzdır. Ancak ayakta duracak gücü olmayanlar, durumlarına göre oturarak, yatarak veya îmâ ile namaz kılabilirler.
- ✓ Mü'minler gerek namazda gerekse günlük hayatlarında Kur'ân'dan kolaylarına gelen kısmı okurlar. Bu konuda insanları zorlayacak bir alt sınır yoktur. (Müzzemmil, 20)
- ✓ İbadet yapmak için husûsî mekânlara ihtiyaç yoktur. Temiz olan herhangi bir yerde ibadet edilebilir. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuşlardır:

“Bütüün yeryüzü bana mescid ve temiz kılındı. Binâenaleyh ümmetimden herhangi bir mü'min, namaz vakti gelince, hemen bulunduğu yerde namazını kılsın!” (Buhârî, Teyemmüm, 1)

- ✓ Oruç tutmak, kendisine zarar verecek derecede hasta olanlara ve yolculara zor gelebilir. Bu sebeple onlar Ramazan'da oruç tutup tutmama husûsunda serbest bırakılmışlardır. Tutmadıkları takdirde iyileşince veya seyahatten dönünce oruçlarını kazâ ederler.

⁵² Müslim, Hacc, 137.

- ✓ Hac yolunda hastalık, harp v.s. gibi bir sebeple emniyetsizlik varsa, hacca gitmesi farz olan müslümanlar, tehlike kalkıncaya kadar bunu tehir edebilirler.
- ✓ Cenâb-ı Hak; yetimleri kollamada, yemin keffâretinde, nikâhta, mehirde, talâkta, âilenin rızkını teminde, ibadette, kısasta, vasiyette, anlaşmalarda, borç alıp verirken velhâsıl her türlü muâmelede kolaylık göstermiş ve mü'minlerden de böyle davranmalarını istemiştir...⁵³

Bu tür misalleri çoğaltmak mümkündür. Cenâb-ı Hak'ın bu büyük lutfu karşısında **biz de şöyle diyoruz:**

“Dinde genişlik kılan Allah’a hamdolsun!” (Ahmed, VI, 166-167)

11. İyimserliği ve Ümidi Aşılar

İslâm, insanların iyimser olmasını ister. Cenâb-ı Hak; **“Rahmetim her şeyi kuşatmıştır”** buyurur.⁵⁴ Allah Rasûlü ﷺ de şöyle buyurmuştur:

“Allah Teâlâ varlıkları yarattığında, arşın üstündeki kitabına; «Rahmetim gerçekten gazâbıma galiptir!» diye yazmıştır.” (Buhârî, Tevhîd, 15)

Bu inanç, müslümanların ümidvar olması için kâfidir. Diğer taraftan; af, merhamet, sabır, tevekkül, teslîmiyet, hâle rızâ, hüsn-i zan gibi güzel hasletler müslümanı hayatta rahatlatmaktadır. Başa gelen musîbetlerin ve hastalıkların günahlara keffâret olması ve mânevî dereceyi yükseltmesi de hayatın yükünü hafifletme husûsunda mühim bir yere sahiptir. Elinden gelen şeyleri yaptıktan sonra kadere teslim olan ve Allah'tan gelen her şeye rızâ gösteren bir müslümanın ke-derlenmesi mümkün değildir. O, dâimâ huzur ve sükûn içinde mes'ûd bir hayat yaşar.

İmansızlar ve günahkârlar için ise tevbe kapısı son âna kadar açıktır. Kişi ölüm emârelerini veya kıyamet alâmetlerini görünceye kadar her an iman ve tevbe edebilir. Ancak ölüm ve kıyamet, insanı âniden yakalayacağından, vakit kaybetmeden bir an evvel Allah'a yönelmek îcâb eder. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“De ki: Ey nefislerine zulmetmekte aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz! Çünkü Allah bütün günahları affeder. Muhakkak ki O, Gafûr ve Rahîm'dir. Onun için ümidinizi kesmeyin de başınıza azap gelmeden evvel bir an önce Rabbinize yönelin ve O'na teslim olun! Yoksa sonra yardım göremezsiniz.” (Zümer, 53-54)

⁵³ Bakara, 178, 180, 220-241, 280; Nisâ, 6, 19, 25; Talâk, 2, 6, 7.

⁵⁴ A'râf, 156.

Rasûlullah ﷺ, insanların bazı şeylere uğursuzluk atfetmesini yasaklamış, bütün her şeye iyi ve müsbet bir nazarla bakmayı ve hayra yormayı esas kılmıştır.⁵⁵

İslâm, suizandan kaçınmayı, insanlara daima **hüsnüzan** ile bakmayı tavsiye eder. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Ey îmân edenler! Zannın çoğundan kaçın! Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın!..” (Hucurât, 12)

Gereken tedbirleri aldıktan sonra, Allah'tan bir musîbet gelirse bunu da sabırla karşılar ve mükâfâtını O'ndan beklerler.

Müslümanlar, Allah'ın gazabından korkmakla birlikte rahmetinden de hiçbir zaman ümîdlerini kesmezler. Korku ile ümit duyguları arasındaki bu muvâzene; **“beyne'l-havfi ve'r-recâ”** şeklinde ifade edilir. Ölüm yaklaştığında ise, müslümanların Allah'a karşı duydukları hüsn-i zan daha da artar. Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur:

«Her biriniz ölürken mutlaka Allah'a hüsn-i zanda bulunsun!» (Müslim, Cen-net 81, 82; Ebû Dâvûd, Cenâiz 13)

Maddî açıdan bakıldığında da müslümanlar karamsar olmazlar. Zira Allah Teâlâ bütün insanların rızıkını tâyin etmiştir. Âyet-i kerimelerde şöyle buyrulur:

“Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin! Sizin de onların da rızıkını biz veririz.” (En'âm, 151)

“Nice canlı var ki rızıklarını kendileri taşıyamaz (temin edemez.) Ama onları da sizi de rızıklandıran Allah'tır. O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.” (Ankebût, 60)

İnsan, kendisine rızık olarak ne takdir edilmişse ona mutlaka ulaşacaktır. Dolayısıyla bu hususta karamsar olmamalı, sadece rızık temini için gerekli sebeplere sarılmalıdır. Elden gelen her şeyi yaparak dürüst bir şekilde çalıştıktan sonra Cenâb-ı Hakk'ın verdiği rızka -az veya çok demeden- kanaat etmeli, onu Allah'ın râzı olacağı şekilde kullanmalıdır.

12. Sosyal Dayanışmaya ve Dinamizme Önem Verir

İnsan, yaratılışı îcâbî içtimâî bir varlıktır. Yalnız başına yaşayamaz. Ünsiyet kuracağı başka insanlara muhtaçtır. Bunun yanında, bir de zayıf yaratılmış olup bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılayabilecek güçte değildir. Dolayısıyla insan-

⁵⁵ Buhârî, Tıb, 19; Müslim, Selâm, 102; Ebû Dâvûd, Tıb, 24/3919.

lar, toplum hâlinde yaşamalı, birbirleriyle yardımlaşmalı ve Allah'a olan kulluklarını beraberce yapmalıdırlar. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurur:

“Allah'ın eli (yardımı) cemaatle birliktedir. Cemaatten ayrılan, cehennem yoluna ayrılmış olur.” (Tirmizî, Fiten, 7/2167)

“Cemaat rahmettir, tefrika ise azaptır.” (Ahmed, IV, 278)

İslâm'ın emrettiği cemaatle namaz, Cuma namazı, bayram namazları, hac, zekât, infak, kurban gibi ibadetler; cenaze merasimleri, düğünler, hasta ziyaretleri, akrabalarla ilişkileri kuvvetli tutma, ihtiyaç sahipleriyle meşgul olma gibi beşeri münasebetler, insanları hep içtimâîliğe teşvik etmektedir. Tabîî, insanlarla birlikte hareket etmenin getirdiği bazı sıkıntılar vardır. Onlara tahammül etmek fedâkârlık gerektirir. İslâm, toplum içinde yaşayıp insanların yükünü sırtlanan müslümanlara büyük mükâfatlar vaad etmektedir.

Büyük bir edep ve nezâket sahibi olan Peygamber Efendimiz, kaba ve anlayışsız insanların sıkıntılarına mâruz kaldığı hâlde, hiçbirini kırmaz, hepsine güzellikle muâmele ederdi. Amcası **Abbâs** ﷺ, Allah Rasûlü'nün bu durumuna acıyarak:

“–Yâ Rasûlallah! Bakıyorum insanlar size eziyet veriyor, kaldırdıkları tozlarla sizi rahatsız ediyorlar. Husûsî bir gölgelik edinseniz de insanlara oradan konuşsanız?!” dedi. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz ﷺ ise:

“–Hayır! Allah ﷻ beni içlerinden alıp huzûra kavuşturuncaya kadar aralarında bulunmaya devam edeceğim. Varsın ökçelerime bassınlar, elbisemi çekiştirsinler, kaldırdıkları tozlarla beni rahatsız etsinler!” buyurdu. (Bkz. Dârimî, Mukaddime, 14; İbn-i Ebî Şeybe, VII, 90; İbn-i Sa'd, II, 193)

Rasûlullah ﷺ, ümmetine de aynı şeyi tavsiye ederek şöyle buyurur:

“İnsanların arasına karışıp onların ezâlarına katlanan müslüman, onlara karışmayıp, ezâlarına katlanmayandan daha hayırlıdır.” (Tirmizî, Kıyâmet, 55/2507)

“Kişi kardeşinden müstağnî değildir. Tıpkı iki el gibi ki bunların biri diğerinden aslâ müstağnî olamaz.” (Deylemî, Firdevs, III, 409/5251)

*“Mü'minler birbirleriyle karşılaştıklarında, birbirini yıkayan iki el gibidirler.”*⁵⁶

İslâm, rızık temini için çalışmayı, evlenip çoluk çocuk sahibi olmayı, infâk etmeyi, veren el olmayı, zamanı iyi değerlendirmeyi, âhireti kazanma yeri olan

⁵⁶ Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, no: 21028; Deylemî, *Firdevs*, IV, 132/6411; Sülemî, *Âdâbu's-sohbe*, Mısır 1410, I, 95/128.

dünyadan âzamî derecede istifade etmeyi, doğruları bütün insanlara tebliğ edip onları yanlışlardan uzaklaştırmayı, malı, canı, ırzı, namusu, nesli ve vatani müdâfaa etmeyi... emrederek insanları sosyal faaliyete ve dinamik bir hayat yaşamaya sevkeder. Zerre kadar hayır işleyen de, zerre kadar yanlış yapanın da muhakkak karşılık göreceğini⁵⁷ zihinlere nakşederek daha dikkatli, zinde ve uyanık bir hayat yaşamayı sağlar.

İslâm, insanları içtimâîleşmeye teşvik ederken, hiçbir zaman onları ferdî ibadet ve tefekkürlerinden uzaklaştırmaz. Bütün içtimâî faaliyetlerini Allah rızâsı için ve ibadet niyetiyle yapmalarını tavsiye eder. “*Halvet der encümen*” prensibini koyarak “halk içindeyken bile Cenâb-ı Hak ile beraberlik şuurunu devam ettirmelerini” ister. Diğer bir ifade ile “*El kârda, gönül Yâr’da*” düstûrunca yaşamayı hedef gösterir.

Tefekkür-i mevt (zaman zaman ölümü düşünmek), **kader inancı**, **tevekkül** ve **teslîmiyet** gibi hususlar, bazılarınca yanlış anlatıldığı gibi, kesinlikle insanları atâlete ve ümitsizliğe sevketmez. Bilâkis mü’minleri daha dikkatli, azimli ve gönül huzûruyla çalışmaya alıştıırır. Ölümü hatırlayan insan, zamanın azaldığını düşünerek daha çok ve daha kaliteli iş yapmaya azmeder, vaktini lüzumsuz şeylerle zâyî etmez. Nefis ve şeytanın sürüklemek istediği günahlara düşmez. Kadere inanan, tevekkül ve teslîmiyeti doğru anlayan mü’min, elinden gelen şeyleri yapmadan Allah’a güvenmenin ne kadar yanlış olduğunu bilir. Dolayısıyla gücü nisbetinde yapabileceği her şeyi yaptıktan sonra neticeyi Allah’a havale ederek rahat eder. Kadere inanmayan, tevekkül ve teslîmiyeti kabul etmeyen insanın da zaten bundan fazla yapabileceği bir şey yoktur. Böyle kimseler, Allah’a güvenmedikleri için yaptıkları işin neticesi hakkında devamlı endişe içinde olurlar ve sonuç istedikleri gibi çıkmayınca büyük bir rûhî çöküntüye uğrarlar. Kadere inanıp Allah’a güvenen mü’min ise, mesuliyetlerini yerine getirdikten sonra netice elde edemese bile niyetinin sevabını alır, bunun yanında aşırı derecede üzüntüye kapılmaktan da korunmuş olur. Yani hem maddî hem de mânevî yönden kârdadır.

13. İnsana En Üstün Değeri Verir

İslâm, insana mahlûkât içerisinde müstesnâ bir mevki ve şeref bahşeder. Âyet-i kerimelerde şöyle buyrulur:

“**Biz insanı en mükemmel sûrette yarattık.**” (Tin, 4)

⁵⁷ Zilzâl, 7-8; En’âm, 104; Zümer, 41; Fussilet, 46; Câsiye, 15.

“Gerçekten biz insanoğlunu mükerrerem/şerefli kıldık, karada ve denizde kendilerini taşıyacak vâsıtalar nasip ettik, onlara helâl ve hoş rızıklar verdik ve onları yarattığımız varlıkların pek çoğundan üstün kıldık.” (İsrâ, 70)

İnsana, hayattayken de vefât ettikten sonra da hürmet edilir. Bu sebeple İslâm’da, ölen kişilerin cesetleri, temiz ve münâsip bir yere hürmetle defnedilerek insan şeref ve haysiyetine uymayan durumlara düşmekten korunur.

Yâlâ bin Mürre ﷺ anlatıyor:

“Nebiy-i Ekrem Efendimiz’in yanında pek çok defâ seferlere katıldım. Allah Rasûlü ﷺ, herhangi bir insan ölüsüne rastladığında, derhâl defnedilmesini emreder, onun müslüman mı yoksa kâfir mi olduğunu sormazdı.” (Hâkim, I, 526/1374)

Yine Peygamber Efendimiz:

“Ölünün kemiğini kırmak, aynen canlı bir insanın kemiğini kırmak gibi günahdır” buyurmuştur. (İbn-i Mâce, Cenâiz, 63)

Cenâzesine bile bu kadar ihtiram edilen insanın acaba canı ve rûhu ne kadar kıymetlidir?! Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

“...Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kişiyi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir canın hayatta kalmasına vesîle olursa bütün insanlara hayat bahşetmiş gibi olur...” (Mâide, 32)

Bu sebeple bir insanın gerek başkasının canına, gerekse kendi canına kıyması şiddetle yasaklanmış ve böyle yapanlar için çok ağır cezalar konulmuştur.⁵⁸

Allah Rasûlü ﷺ Efendimiz bütün gazvelerinde düşmanın hezimete uğraması için dua etmiş, ancak helâk olmaları için dua etmemiştir. Hendek Harbi’nde melekler Efendimiz ﷺ’in kalbini kuvvetlendirmek için inmişler ancak savaşmamışlardır. Savaşmış olsalardı düşman askerlerinden pekçok kişi ölürdü. Yine Cenâb-ı Hak, Allah Rasûlü ﷺ Efendimiz’e Sabâ rüzgârıyla yardım etmiştir. Sabâ, helâk edici bir rüzgâr değildir. Soğuk olmasına rağmen yumuşaktır. Ancak düşmanı sarsar, çadırlarını söker, tencerelerini devirir, kalplerine korku verir. Bütün bunlar, Allah ve Rasûlü’nün merhametleri sebebiyledir. İnsanın helâki değil, gafletten uyanarak ıslâh olması istenmektedir. Nitekim Hendek Harbi’ne katılan ve hezimete uğrayıp dönen müşriklerin hemen hepsi daha sonra müslüman olmuşlardır. Hendek’te öldürülmüş olsalardı, ebedî bir hüsrâna dûcâr olacaktı.⁵⁹

⁵⁸ Buhârî, Diyât, 21; Tıbb, 56; Müslim, İmân, 175.

⁵⁹ Halil bin İbrahim Mollâhâtr, *Delâilü’n-Nübüvve fî Ğazveti’l-Handek*, Cidde 1431, s. 55-59.

Mevlânâ Hazretleri şöyle der:

“İnsanın gerçek değerini söylesem, ben de yanarım dünya da! Ama ne yazık ki insan değerini bilmedi, kendini ucuza sattı. İnsan aslında çok değerli bir atlas kumaş iken kendini hırkaya yama yaptı.” (Mesnevî, c. III, beyt: 1000-1001)

Cenâb-ı Hak, günahkâr kullarını bile muhafaza ederek onların arkasından konuşmayı (gıybet) büyük günahlardan saymıştır. İnsanlarla alay etmeyi, onları ayıplamayı, kötü lakaplarla çağırılmayı, taklitlerini yapmayı, haklarında kötü zanda bulunmayı; kusurlarını, gizli ve mahrem hallerini araştırmayı kesin bir dille yasaklamıştır.⁶⁰ Cenâb-ı Hak kendisiyle ilgili hakları affedebileceğini, ancak kul haklarını affetmeyip bunu, hakkı gasp edilen kişinin iradesine bırakacağını bildirmiştir.

İslâm, büyük bir kıymet verdiği insana, kendi şeref ve haysiyetine münâsip haklar lütfetmiştir.⁶¹ İslâm’a göre, insanın var olması, onun temel insan haklarına sahip olmasının yeterli sebebidir. Âdemiyeti yani insan olma husûsiyetini insan haklarının esası sayan İslâm hukukçuları, âlemşümûl bir yaklaşım benimsemiş, hiçbir zaman insanlar arasında din, ırk, cinsiyet, sınıf ve vatandaşlık ayrımı yapmamışlardır.⁶²

⁶⁰ Hucurât, 11-12.

⁶¹ Bu hususta tafsilât için bkz. Kadir Mısıroğlu, *İslâm Dünya Görüşü*, İstanbul 2008, s. 200-201; Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, İstanbul 2007.

⁶² Prof. Şentürk, *a.g.e.*, s. 13, 21.

İKİNCİ KISIM İTİKAT, İBADET ve MUÂMELÂT

A. İSLÂM İNANÇ ESASLARI

İnsanların inanması gereken esaslar, beşerî görüşlere ve şahsî anlayışlara değil; vahye dayanır. İslâm inanç esasları, Kur'ân-ı Kerim'de ve hadîs-i şerîflerde hiçbir yoruma mahal bırakmayacak şekilde açık ve seçik olarak izah edilmiştir. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayrı ve şerriyle birlikte kadere îmân etmektir.” (Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1, 5; Tirmizî, İmân, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Ahmed, I, 97)

Bunları şu şekilde hulâsa etmek mümkündür:

1. Allah’a İman

Akıl sahibi olup da ergenlik çağına gelmiş olan her insana düşen ilk vazîfe, yaratıcısı olan Allah Teâlâ’yı tanımak, O’na iman ve kulluk etmektir. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur:

“O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir. O hâlde sadece O’na kulluk et ve O’na kullukta sabır ve sebât göster. Hiç O’nun adıyla anılan (O’na denk ve benzer) birini biliyor musun?!” (Meryem, 65)

Mahrûmiyet içinde yaşayan ve İslâm’dan haberi olmayan insanlar, namaz, oruç, zekât gibi ibadetler ve diğer şer’î hükümlerden sorumlu tutulmazlar; ancak, Allah’a îmân etmekle mükelleftirler. Çünkü Allah Teâlâ’ya îmân, insan fitratının bir îcâbıdır. Her insan, kâinattaki şu muazzam ve mükemmel varlıklara bakarak, onların büyük bir Yaratıcısı olduğuna aklen hükmedebilir. Her akl-ı selîm buna şahadet eder.

Müslümanlar, Allah Teâlâ’ya şöyle inanırlar:

Allah Teâlâ vardır, birdir, varlığının evveli ve âhiri yoktur, ne yaratılmışlardan birisine benzer, ne de yaratılmışlar O’na benzer. Varlığı, başka bir varlığa dayanmaz, kendi zâtı ile vardır. Doğmaktan, doğurmaktan, baba veya oğul olmaktan, zaman ve mekânda bulunmaktan münezze ve müteâlî olarak mevcuttur. Hiç bir vâsıtaya muhtaç olmaksızın; her şeyi bilir, her şeyi işitir, her şeyi görür. **Mutlak ve sonsuz bir ilme sahiptir:**

- ✓ Yere giren ve oradan çıkan, gökten inen ve oraya yükselen ne varsa hepsini bilir. O, gaybleri bilen öyle bir Zât'tır ki O'nun ilminden göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile kaçamaz. Zerreden daha küçük ve daha büyük bütün her şey, O'nun bilgisi dâhilindedir. (Sebe', 2-3)
- ✓ Her bir dışının neye gebe olduğunu, karnında ne taşıdığını ve rahimlerin neleri eksiltip neleri artırdığını bilir. Her şeyi bir ölçüye göre yapar. Görünmeyen ve görünen bütün âlemleri bilir. Sözü nü gizleyenle açıkça söyleyen, geceleyin gizlenenle gündüzün meydanda gezen O'nun ilmi karşısında hep aynı durumdadır. O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir. (Ra'd, 8-10; Tâhâ, 7; Kasas, 69; Secde, 6; Hüd, 5)

Yine Allah Teâlâ, **mutlak ve sonsuz bir kudrete sahiptir**. Aksi takdirde şu gördüğümüz mahlûkâtı meydana getiremez ve varlıklarını devam ettiremezdi. Cenâb-ı Hak bize Yüce Zâtı'nı şöyle tanıtır:

- ✓ Gökleri ve yeri yoktan var ederken veya herhangi bir şeyi yaratmak isteyince sadece **“Ol!”** der, o da olur. (Bakara, 117)
- ✓ Bütün insanları yaratmak veya ölümden sonra hepsini tekrar diriltmek, O'na, bir tek kişiyi diriltmek gibi kolaydır. (Lokmân, 28)
- ✓ Bütün kâinât nizâmının bozulması anlamına gelen Kıyâmet gibi çok büyük hâdiseler bile O'nun kudretiyle ancak göz açıp kapama yahut daha kısa bir anda olup biter. (Nahl, 77)

Cenâb-ı Hak, mutlak hayat sâhibidir, mutlak irade sâhibidir. Diler, dilediğini yapar. Kelam sıfatı ile de muttasıftır, sese ve harfe muhtaç olmaksızın söyler. Peygamberleri vasıtası ile insanlara kitaplar göndermiştir.

Allah Teâlâ, kâinatın şeriksiz ve nazirsiz yaratıcısıdır; yaratan, yarattıklarını yaşatan, öldüren, sonra yeniden diriltecek olan, sâlih kulları için nimetler, kötüler için de azap hazırlayan O'dur. Allah ﷻ, kemâl ifade eden bütün sıfatlara sahip ve bütün noksan sıfatlardan da münezzehtir.⁶³

2. Meleklerle İman

Allah tarafından insandan önce yaratılmış, erkeklik ve dişilikleri olmayan, Allah'a itaatten ayrılmayan latif ve nûrânî varlıklardır. Allah'ın hitâbına muhatap olup O'nunla konuşurlar. Allah'a hiç isyan etmez, ne emrederse aynen yerine getirirler. Yeme, içme, uyuma, yorulma, bıkkınlık gibi insanî hallerden uzaktırlar. Hayvânî arzuları ve nefsânî istekleri yoktur. Hata ve günah işlemezler. Son derece

⁶³ Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, “Allah” mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, II, 488-489; Neseî, *Akâid*, s. 31-36.

kuvvetli olup gâyet süratli hareket edebilirler. Allah'ın emir ve izniyle muhtelif şekillere girebilirler. Gaybı ve bilgisi sadece Allah'a âit olan konuları bilemezler. Ancak Allah'ın tâlim ettiği hususları, öğrettiği kadarıyla bilebilirler.⁶⁴

Cinler, duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilâhî emirlere tâbî olmakla mükellef tutulan; iyisi, kötüsü, mü'mini, kâfiri olan bir varlık türüdür. **Şeytan** da cinlerdendir.

Kibirlenerek isyâna sürüklenen Şeytan, Hz. Âdem'den itibaren insanları hak yoldan uzaklaştırmak için elinden geleni yapmaktadır.⁶⁵ Cenâb-ı Hak, şeytanın insanoğluna düşman olduğunu birçok vesile ile ifade ederek "**Şeytanın adımlarını takip etmeyin!**" buyurur.⁶⁶ Bilhassa Hz. Âdem ﷺ ile alâkalı hâdiselere vurgu yaparak, Şeytan'ın Âdemoğullarına karşı düşmanlığının kıyamete kadar devam edeceğini bildirir.⁶⁷ Kur'ân'da, onun ve avnesinin, insanları kendisini göremeyecekleri cihetten gördüğü, sırât-ı müstakîm üzerine oturup insanlara sağlarından, sollarından, önlerinden, arkalarından yaklaştığı⁶⁸, kötülükleri süsleyip güzel gösterdiği⁶⁹, boş kuruntulara sürükleyip yalancı vaatlerde bulunduğu⁷⁰, Allah'ın emirlerini çiğneyip haramları işlemeye kışkırttığı⁷¹, insanların arasına düşmanlık atıp onları birbirine düşürdüğü⁷², vesvese verdiği, hile ve tuzaklar kurduğu⁷³ haber verilir.

Cenâb-ı Hak, şeytanların atası olan İblis'e, imtihan âleminde olması hasebiyle istediği mühleti vermiş,⁷⁴ ancak onun, iman edip yalnız Rab'lerine tevekkül eden ihlâslı ve takvâ sahibi kullarına bir şey yapamayacağını, onları kendisinin muhafaza edeceğini beyân etmiştir.⁷⁵

Şeytanın gücü, ancak kendisini dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlara yetmektedir. Şeytan, iman etmeyen kimselerin dostudur.⁷⁶ Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur:

⁶⁴ Bakara, 30-34; A'râf, 11, 27; Hûd, 69-70; Hicr, 28, 51-52; İsrâ, 61, 92; Kehf, 50; Tâhâ, 116; Sâd, 71, 73; Necm, 5; Tahrîm, 6; Tekvîr, 20.

⁶⁵ Nahl, 63.

⁶⁶ Bakara, 168, 208; En'âm, 142; A'râf, 22; Yûsuf, 5; İsrâ, 53; Tâhâ, 117; Fâtır, 6; Yâsîn, 60; Zuhuf, 62.

⁶⁷ Hicr, 34-38.

⁶⁸ A'râf, 16-17, 27.

⁶⁹ En'âm, 43; Enfâl, 48; Nahl, 63; Fussilet, 25; Neml, 24; Ankebût, 38.

⁷⁰ Nisâ, 119-120; İsrâ, 64; Hac, 52-53; Muhammed, 25.

⁷¹ Bakara, 169; Nisâ, 119; Meryem, 83; Fâtır, 6.

⁷² Mâide, 91; En'âm, 121; İsrâ, 53; Yûsuf, 100.

⁷³ Nisâ, 76; A'râf, 200-201; Enfâl, 11; Yûsuf, 5; Mü'minûn, 97; Mucâdele, 10; Nâs, 4-6.

⁷⁴ Diğer şeytanlara da, İblis gibi uzun bir ecel tanınmış olup olmaması husûsunda bir bilgimiz yoktur. Ancak İblis'e tanınan uzun ömür, şahsına ait gibi görünmektedir. (A. Lütfü Kazancı, *İslam Akâidi*, s. 111)

⁷⁵ Hicr, 40-42; Nahl, 99; İsrâ, 65; Sâd, 82-83.

⁷⁶ A'râf, 27, 30; Nahl, 100; Meryem, 83.

“Şeytanların kimin üzerine ineceğini size haber vereyim mi? Onlar, yalana, günaha ve iftirâya düşkün olan herkesin üstüne inerler. Bunlar, (şeytanlara) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar. (Şuarâ, 221-223)

Kur’ân- Kerîm cin ve insan şeytanlarının vesvese ve tuzaklarından Allah’a sığınmayı tavsiye etmektedir.⁷⁷

Ancak şeytan, karşı durulmaz bir kuvvet olarak tasavvur edilmemelidir. Cenâb-ı Hak her ne kadar imtihan îcâbı ona mühlet ve bazı imkânlar vermişse de sınırsız bir kuvvet ve salâhiyet vermemiştir. Kur’ân’da onun tuzaklarının zayıf olduğu, insanlar üzerinde zorlayıcı bir hâkimiyetinin bulunmadığı, kötülüğe dâvetten öte bir şey yapamadığı beyan edilmektedir.⁷⁸

3. Kitaplara İman

Cenâb-ı Hak peygamberlerine; inanç, ibadet, ahlâk, dünya ve âhiretle alâkalı bilgiler ve hükümler ihtivâ eden metinler vahyetmiştir. “İlk Suhuf” yani Hz. İbrahim’e ve Hz. Musa’ya verilen “suhuf”lar, Tevrat, Zebur ve İncil’in aslî halleri ve Kur’ân-ı Kerîm, Allah ﷻ tarafından indirilmiş olan kitaplardandır.⁷⁹

4. Peygamberlere İman

Hz. Âdem ﷺ ilk, Hz. Muhammed ﷺ son peygamberdir. Bunlar arasında bize bildirilen ve bildirilmeyen pek çok peygamber gönderilmiştir. Peygamberler arasında ayırım yapmayız. Bütün peygamberler sâdık, emîn, son derece akıllı, tebliğ vazifesini yerine getiren ve günah işlemekten korunmuş insanlardır. Fakat onlarda ilâhlık vasfı yoktur. Peygamberlerin mucizeleri vardır.

Tarihte peygamber gönderilmeyen bir toplum yoktur. Allah Teâlâ, lûtufta ve merhametinin bir eseri olarak bütün insanlara peygamber göndermiştir. (Nahl, 63; Fâtır, 24; Yûnus, 47)

5. Âhirete İman

Allah Teâlâ insanlara pek kıymetli kabiliyetler ve sayıya gelmez nimetler lutfetmiştir. Bunların maksatsız olduğunu düşünemeyiz. Cenâb-ı Hak aynı zamanda kullarından bazı şeyler istemekte, emirlerine itaat edenlere mükâfât vaad

⁷⁷ A’râf, 200; Nahl, 18; Mü’minûn, 97-98; Fussilet, 36; Nâs, 1-6.

⁷⁸ Nisâ, 76; İbrahim, 22; Hicr, 42; Nahl, 99; İsrâ, 65.

⁷⁹ Bakara, 85; Âl-i İmrân, 3-4; Nisâ, 163; Tâhâ, 133; Necm, 36-37; Hadîd, 26-27; A’lâ, 18-19.

edip isyankârları da azap ile korkutmaktadır. İşte âhîret, Allah'ın vaaadinin tahakkuk edeceği, dünyada yapılan amellerin karşılıklarının alınacağı, zerre kadar iyilik veya kötülüğün bile görüleceği muazzam bir hesap günüdür.

Dünyada bazı insanlar zâlimlerin hükmü altında ezilip sömürülür, işkenceye maruz kalır ve hayatta sıkıntı ve darlıktan başka bir şey görmez. Bunun karşısında bazıları da dünyada mutluluk, refah ve nimetler içinde yaşar, zayıflara zulmederler. Bu iki grubun hayat hikayesi; hakkı sahibine ulaştırarak, adâleti zulüm ve zorbalığın üzerine çıkaracak tamamlayıcı bir devir gelmeden ölüm perdesiyle sona erebilir mi? Seyirciler karşısında oyun sergileyen bir **tiyatro** grubunun, birinci sahneyi sergiledikten sonra perdeyi kapatıp, olayları paramparça, dağınık ve izaha muhtaç bir vaziyette bırakarak oyunu sona erdirdiği görülmüş bir şey midir?! Böyle bir durum söz konusu olsa, düşünceleri tam harekete geçmiş, sinirleri gerilmiş, oyunun ve yazarının maksadını ve ana fikrini öğrenmeye heveslenmiş seyirciler ne düşünür acaba?! Akıllı bir çocuk bile bir oyunun bu şekilde bitirilmesini uygun görmez. Öyleyse her şeyi mükemmel yaratan ve her işten haberdar olan Allah'ın, bu koskoca kainat kıssasını, bir çocuğun bile yapmayacağı bir çirkinlikte bitirmesi nasıl düşünülebilir?!⁸⁰

İçinde yaşadığımız şu âlemi en güzel şekilde yaratan Allah ﷻ, âhîret diye farklı bir âlem daha yaratacağını vaad ediyorsa bundan şüphe etmeye kimsenin hakkı yoktur. Zira Cenâb-ı Hak buna kâdir olduğunu bize her an ispat edip durmaktadır. **Ebû Rezin** ﷺ şöyle anlatır: Birgün:

“–Ey Allah'ın Rasulü! Allah, mahlûkatı yeniden nasıl diriltir? Bunun dünyadaki misali nedir?” diye sordum. Efendimiz ﷺ:

“–*Sen, hiç kavminin yaşadığı vâdiden kurak mevsimde geçmedin mi? Sonra bir kere de her tarafın yemyeşil olduğu bahar mevsiminde oraya uğramadın mı?*” buyurdu. Ben, “Elbette!” deyince:

“–*İşte bu, Allah'ın yeniden yaratmasına delildir. Allah ölüleri de böyle diriltecektir!*” buyurdu. (Ahmed, IV, 11)

O hâlde bir gün gelecek kıyâmet kopacak ve dünya hayatı sona erip âhîret hayatı başlayacaktır. İnsanlar öldükten sonra tekrar diriltilerek dünyada yaptıklarının hesabını vereceklerdir. İman edip salih ameller işleyenler Cennet'e, inkâr edenler Cehennem'e gideceklerdir. İman edip de günah işleyenler, ya günahları nisbetinde Cehennem'de cezalarını çektikten sonra Cennet'e gidecekler veya Allah'ın affına mazhar olurlarsa doğrudan Cennet'e gireceklerdir.

⁸⁰ Prof. Dr. M. S. Ramazan el-Bütî, *Kübra'l-yakîniyyâti'l-kevnîyye*, s. 180.

6. Kadere İman

Allah Teâlâ, kullarının yaptığı bütün işleri ve diğer mahlûkâtın hepsi ile ilgili şeyleri, ileride olacağı şekilde ezelde bilir. Ve her şey zamanı geldiğinde Allah'ın daha önceden bildiği şekilde meydana gelir. Burada bazılarının zannettiği gibi cebir, yani insanları bir işe zorlama yoktur. Zira Allah Teâlâ, ulûhiyetinin gereği kullarının ileride yapacağı işleri ve mülkünde meydana gelecek şeyleri bilmedir. Aksi takdirde O'nun için bir noksanlık söz konusu olurdu.

İnsanlar irade sahibi ve hür olup, cebir altında değildirler. Allah ezeli ilmiyle geçmiş ve geleceği bildiği için olabilecekleri önceden yazmıştır. Bilmek yapmak değildir. Güneş'in tutulacağı saat ve dakika hesaplanabiliyor. Lâkin Güneş, ilim adamları önceden bildiği için tutulmuyor. Güneş zaten tutulacaktır, ancak ilim adamları bunu araştırıp önceden biliyorlar. Bir şeyin olacağını önceden bilip yazmak ve zamanı geldiğinde onu yaratmak farklıdır, o şeyi yapmayı isteyip harekete geçmek farklıdır. İnsan hür iradesiyle bir şeyi yapmak ister, Allah da imtihan gereği onu serbest bıraktığı için istediği fiili yaratır. Ancak iyi ve doğru fiillerden râzı olurken, kötü fiillerden râzı olmaz.⁸¹

⁸¹ Akâid mevzûlarında tafsîlât için bkz.

http://www.islamicpublishings.net/images/book/ingilizce/islamimanibadet_ing.pdf

B. İSLÂM'DA İBÂDETLER ve HİKMETLERİ

Önceki bölümlerde Allah'ın varlığını, sıfatlarını, insanı büyük bir ihtimamla en güzel şekilde yarattığını, ona son derece ehemmiyet verdiğini, pek çok imkân ve nimetler lutfettiğini gördük. Bundan sonra artık insanın bu varlıklar âleminde herhangi bir vazife ve mesuliyetinin olmadığını tasavvur etmek mümkün müdür? Akıl sahibi bir kişinin dünyadaki hâlinin hayvanlardan ve diğer akılsız varlıklardan farksız olduğunu düşünebilir miyiz? Böyle bir insanın yeme, içme, giyinme, evlenme, çoğalma arasında dönüp durmasını, belli bir müddet yaşadıkdan sonra kendisini yokluğun kollarına atıvermesini ve ölüm tarafından yutulmasını nasıl düşünebiliriz?

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur:

“Sizi abes olarak boş yere yarattığımızı ve huzûrumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?” (Mü'minûn, 115)

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım.”
(Zâriyât, 56)

“Sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine kulluk/ibâdet et!” (Hicr, 99)

İbâdet, kulluk yapmak, itaat etmek ve boyun eğmek demek olup, geniş mânâsıyla, bir insanın Rabbinin bildirdiği ölçüler dâhilinde yaşarken yaptığı bütün hareketleri, sözleri, duygu ve düşünceleridir.

İbâdet, Allah Teâlâ'nın kulları üzerindeki hakkı ve ihsân ettiği nimetler karşısında yapılması gereken bir şükürün ifâdesidir. Yapılan ibâdetler esâsen kişinin kendi menfaatinedir. Zîrâ ibâdet etmek, insanları maddiyâta çakılıp kalmaktan kurtarıp, nazarları ve fikirleri daha yüksek hedeflere yöneltir ve daha geniş ufuklarda dolaştırır.

Diğer taraftan ibâdetler sadece âhîret için değildir. İbadetlerin mânevî faydaları yanında maddî faydaları da vardır. Zira İslâm, insânî faaliyet alanlarının hiçbirini ihmal etmeyen ve hayatı tüm yönleriyle ihtivâ eden bütün bir sistemdir.

Aynı şekilde İslâm, insanın faaliyet sahaları arasında uyumlu bir birliktelik de kurmaktadır. Bu sebeple, ilâhî hükümlere uygun dünyevî fiiller ibadet sevabı kazandırırken, ibadetler de pek çok maddî ve bedenî faydalar ihtivâ etmektedir. Bunlardaki hikmet ve inceliklerin bir kısmı insan aklıyla idrak edilebilirse de, çoğu akılla kavranamaz. Zâten ibadetlerde asıl olan da, Allah'a ihlâsla kulluk etmek olup dünyevî faydalar elde etmek değildir. Ancak, teşvik edici olması için ibadetlerin faydalarından bir nebze bahsetmek istiyoruz:

1. Namaz ve Hikmetleri

Namaz, tekbir ile başlayıp selâm ile son bulan, belli fiil ve sözleri içine alan bir ibadettir.⁸² Cenâb-ı Hak, namaz, tavaf, Kur'ân okumak gibi bazı ibadetlerden önce insanlara abdest almayı; bedenlerini, elbiselerini ve çevrelerini temiz tutmayı emretmiştir. **Abdest** ve **gusül** mevzularını incelediğimizde, İslâm'ın mânevî temizlik yanında maddî temizliğe de ne kadar ehemmiyet verdiğini görebiliriz. Bu sebeple müslümanların ilmihal ve fıkıh kitapları temizlik konularının işlendiği bölümlerle başlar. Demek ki namazın faydalarından biri, insana tertemiz bir hayat yaşatmasıdır.

Diğer taraftan namaz, insanı kötülüklerden, çirkinliklerden ve taşkınlıklardan alıkoyar, ilgi ve temâyüllerin başıboş ve kontrolsüz bir şekilde tatmîn edilmesini engeller.⁸³ Günde beş defa tekrarlandığı için Hakk'ı hatırlamaktan alıkoyacak nefsî arzulara karşı en tesirli ilaçtır. Arzu ve hevesleri dizginler ve her hususta doğruluğa ve istikâmete teşvik eder. Böylece mü'min, Allah rızâsı için namaz kılarlarken, aynı zamanda kötülüklerden ve nefsin arzularından da muhâfaza edilerek hem dünya hem de âhiret hayatını ıslah etmiş olur.

Bir kişi Peygamber Efendimiz'e gelerek:

“–Falan zat gece namaz kılıyor, sabah olunca da hırsızlık yapıyor” dedi.

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu:

“–*Hakîkî namaz kılıyorsa, bu namazı ve namazda okuduğu Kurân âyetleri, onu yaptığı kötü fiilden uzaklaştıracaktır.*” (Ahmed, II, 447)⁸⁴

⁸² Bazı insanlar, müslümanların namaz kılarlarken **Kâbe**'ye taptığını zannetmektedirler. Bu son derece yanlış bir zandan ibarettir. Müslümanlar hiçbir zaman Kâbe'ye veya Hacer-i Esved'e herhangi bir şekilde tapmaz, secde etmez veya namaz kılarlarken ona doğru dönmezler. Müslümanların namaz kılarlarken döndükleri yer Kâbe'nin binâsı değil, üzerinde bulunduğu alandır. Kâbe ortadan kaldırılmış veya restore edilmek üzere yıkılmış olsa dahi müslümanların kıblesi değişmeyecektir. (Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 108)

⁸³ Ankebût, 45.

⁸⁴ **Murat Birsell**, 17 Şubat 2009 tarihinde *Star Gazetesi*'nde “**Namaz Suçu Engelliyor**” başlığıyla bir yazı kaleme aldı. “Camilerinde namaz kılınan şehirlerdeki suç oranı namaz kılınmayan şehirlere nisbetle çok daha düşük olmalı!” diye düşündüğünü ve bu konuyu araştırdığını söylüyor. Onun ifadesiyle:

Örneğin kişi başına düşen cinayet vakası oranı istatistiklerinde ilk yirmi ülke (binde):

1. Kolombiya (0.61) **2.** Güney Afrika (0.49) **3.** Jamaika (0.32) **4.** Venezuela (0.31) **5.** Rusya (0.20) **6.** Meksika (0.13) **7.** Estonya (0.107) **8.** Latvia (0.103) **9.** Litvanya (0.102) **10.** Belarus (0.098) **11.** Ukrayna (0.094) **12.** Papua Yeni Gine (0.083) **13.** Kırgızistan (0.0802) **14.** Tayland (0.800) **15.** Moldova (0.078) **16.** Zimbabve (0.074) **17.** Seyşel (0.073) **18.** Zambia (0.070) **19.** Kosta Rika (0.060) **20.** Polonya (0.056)

Kırgızistan dışında **bu ülkelerin hemen hepsi yüzde yüze yakın oranlarda hristiyan nüfusa sahip.** Nüfusunun yüzde 75'i müslüman olan Kırgızistan tek istisna olarak göze çarpıyor.

Ve dünya genelinde bir ülkede namaz kılınıyorsa toplam suç istatistiklerinin hemen hepsinde Müslüman toplumlarda suç eğilim düşük çıkıyor.

Dünya bu gerçeğin farkında mı? Elbette! İslam ülkelerinde cinayet oranı neden düşük diye çok ciddi bilimsel çalışmalar yapılıyor. (Bkz. Cordova, Ana; “An Examinational Causes of Low Murder Rates in Islamic Societies”: *American Society of Criminology*) Fazla bahsetmeseler, yüksek sesle dile getirmeseler de harıl harıl araştırıyorlar. Gerçi namaz bağlantısını kuran yok sanki... Belki bundan sonra birileri Londra, Paris benzeri şehirlerde cami olan bölgedeki suç oranını şehir geneline kıyaslamayı düşünür. Keşke...

Namaz, yeryüzünün tek hâkiminin Allah ﷻ olduğu hakikatini zihinlere yerleştirir ve insanın bunu her zaman hissetmesini sağlar.

Beş vakit namaz, gün içinde zaman zaman insanları şahsî meşguliyetlerin monotonluğundan kurtarıp rahatlatır. Onları bir müddet her türlü dünyevî kaygıdan uzaklaştırır, Yüce Yaratıcı'larına karşı teslimiyet ve şükran duygularını ifade etmelerini sağlar. Aynı zamanda insan, secdeye vardığında, kendisiyle yüz yüze gelir ve derûnî âlemine yönelme fırsatı bulur. Önceleri misyonerlik yaparken daha sonra İslâm'ı seçen Amerikalı **Matt Salesman** şöyle diyor:

“Namazlarımı kılarak huzur ve sükûn buluyorum. Bilhassa da Cuma namazlarında! Camide bulunup namaz kıldığım vakitler, benim için rûhuma huzur veren husûsî zamanlardır.”⁸⁵

Dr. Timothy Gianotti şöyle der:

“Sanki secdeye gittiğimde barışı yakalıyorum. Sanki daha bir güvende hissediyorum kendimi. Bir selam ikliminde gibi. Ve secdeye gittiğimde sanki uzaklardan evime dönmüş gibi oluyorum. Belki de Allah'a varmış gibi. Tarif edebileceğim ancak bu kadarı. Bir rahatlık, bir barış ve sükûnet hissi namaz.”⁸⁶

Namaz, rûhların mânevî gıdâsı olduğu gibi, aynı zamanda maddî beden için de şifâdır. Namazın, muhtelif uzuvların hareket etmesine, eklemlerin bükülmesine ve kasların gerilip gevşemesine imkân sağlayarak vücûda zindelik verdiği bilinen bir hakikattir. Diğer taraftan namaz, müslümanların hayatında bir denge unsurudur. Her gün muayyen vakitlerde ve belli kâideler dâhilinde edâ edilen bu ibadet, kişiyi disipline ve düzenli bir hayata alıştıırır.

Müslümanlar namazlarını ferdî olarak istedikleri yerde kılabilirler, ancak İslâm onları, bir araya gelerek topluca namaz kılmaya teşvik eder. Zira cemaatle kılınan namaz, ırk, renk, dil, makam ve mevkî ayrımı yapmaksızın Allah'a kullukta aynı safta bir araya gelmeyi, bütünleşmeyi, yardımlaşmayı ve ictimâî muhasebeyi sağlayarak ümmet şuurunu kuvvetlendirir. Aynı düşünce ve hedefleri paylaşan bir cemaat ortamında, fertler arasındaki ayrılıklar önemli ölçüde aşılarak gönüllere eşitlik ve kardeşlik duyguları yerleşir ve dinî bir coşku yaşanır.

Aslında günlük beş vakit namaz, insanlar için oldukça az ve yerine getirilmesi çok kolay bir vazifedir. Yirmi dört saat içinde insanın dünyevî işlerini bı-

Tahminimce neticesi de dünyayı düşündürür! (<http://www.stargazete.com/gazete/yazar/murat-birsel/namaz-sucu-engelliyor-169647.htm>)

⁸⁵ Ahmet Bökten - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 49.

⁸⁶ Bökten, *a.g.e*, I, 19. Sonradan İslâm'a giren insanların hayat hikayeleri için şu eserlere bakılabilir: **Prof. Dr. Ali Köse**, *Conversion to Islam: A Study of Native British Converts*, London: Keagan Paul International, 1996 (*Neden İslâm'ı Seçiyorlar: Müslüman olan İngilizler üzerine psiko-sosyolojik bir inceleme*, İstanbul 1997); **A. Arı – Y. Karabulut**, *Neden Müslüman Oldum*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yay., 2007; **Defne Bayrak**, *Neden Müslüman Oldular?*, İstanbul: İnsan yayınları, 2008.

rakıp Allah'ın huzûruna çıkacağı zaman yaklaşık yirmi dört dakikadır. Bu küçük fedâkârlığın karşılığında ise insan, pek çok maddî ve mânevî faydalar elde eder.

2. Oruç ve Hikmetleri

Oruç, tan yerinin ağarmasından güneşin batışına kadar yemek, içmek ve cinsî arzulardan uzak durmak sûretiyle yapılan bir ibadettir. Her sene kamerî aylardan Ramazan ayı boyunca 29 veya 30 gün bu ibadete devam edilir.

Oruç, hayat mücâdelesinde zarûfî olan “sabır, irâde, nefsî arzulardan uzaklaşma” gibi hâllerin tâlimi ile ahlâkî durumumuzu kemâle erdirir. Nefsin yemek, içmek ve şehvetten yana bitmez tükenmez arzularına karşı insanın şeref ve haysiyetini koruyucu bir kalkandır. Yine oruç; sahibini, azim, sebât, kanâat, hâle rızâ, metânet ve sabır gibi ahlâkî güzelliğe erdirir. Mahrûmiyet ve açlığı tattırmak sûretiyle üzerimizdeki nîmetlerin kadrini hatırlatır. Kalplerimizi, Allah'a karşı hamd ve şükür, kullarına karşı da merhamet ve yardım hisleriyle doldurur. Bu vasfıyla oruç, sosyal hayattaki kin, hased, kıskançlık gibi kitleyi huzursuzluğa boğan menfîlikleri bertaraf etmekte en müessir bir ilâçtır. Dolayısıyla oruç, yalnız bu ümmete değil, evvelki ümmetlere de farz kılınmış bir ibâdettir. Allah Teâlâ buyurur:

“Ey îmân edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah'a karşı gelmekten sakınan takvâ sahibi kullar olasınız diye, sayılı günlerde size de farz kılındı...” (Bakara, 183-184)

Orucun mânen faydalı olabilmesi için, yalan, iftira, gıybet, söz taşıma gibi davranışlardan, küfür ve lânet gibi sözlerden, kavgadan, her türlü kötü fiil ve günahattan şiddetle sakınmak gerekir. Rasûlullah ﷺ, oruçlu mü'mine, kendisine karşı yapılan kabalıklara sükûnetle mukâbele etmesini tavsiye eder. Böylece oruç tutan insan kötü ahlâktan uzaklaşmış olur.

Oruç, insanın daha sıhhatli ve verimli olmasını sağlar. Bunu ağaçlarda bile müşâhede edebiliriz. Ağaçlar kışın yapraklarını döküp uykuya dalarlar, hatta ilkbahar gelip buzlar eriyene kadar köklerine su bile alamazlar. Oruçlu geçen bu birkaç aydan sonra ilkbahar geldiğinde, yaprak ve çiçeklerinin bolluğundan da anlaşılacağı üzere eskisinden daha büyük bir verimlilik kazanırlar. Madenler bile oruca muhtaçtırlar. Motor ve makineler uzun süre çalıştıktan sonra bir süre durdurulurlar. Bu dinlenme, onların eski güçlerini kazanmalarını sağlar.

Tıp çevreleri, otuz günden az tutulan orucun tesirsiz olacağını, kırk günden fazlasının da alışkanlık yaparak, belli dönemlerde yeme içmeye ara vermenin geti-

receği faydaları sağlamayacağını bildirir. Son zamanlarda Batı'da uygulanan yeni bir tedavi yöntemiyle, kronik hastalıklar, hastanın durumuna göre uzun veya kısa süreli oruç ile iyileştirilmektedir.⁸⁷

Oruç, zihnî ve kalbî melekelerin de daha sıhhatli çalışmasına yardımcı olur.

Şunu da hatırlatalım ki, orucun gâyesi, vücuda işkence etmek ve zahmet çektirmek değildir. Rasûlullah ﷺ, oruç tutarken sahura kalkmayı ve iftarda acele etmeyi tavsiye etmiştir.⁸⁸ Demek ki orucun asıl hedefi, Allah'a karşı kulluk vazifesini yerine getirmek, nefsi terbiye ederek takvaya ulaşmak, ferdi ve toplumu geliştirmek sûretiyle Allah'ın râzı olacağı huzurlu bir ortam meydana getirmektir.

3. Zekât, Sadaka, İnfâk ve Hikmetleri

Zekât, belli bir miktarın üzerinde mala sahip olan zenginlerin, mallarından %2,5 nisbetinde fakirlere, yoksullara, zekât toplayan memurlara, gönülleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, hürriyetlerini satın almaya çalışan kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışanlara, yolda kalanlara vermesidir. (Tevbe, 60)

Hayvanlar ve toprak mahsulleri de zekâta tâbîdir. Her birinin hesapları farklı farklı yapılır. Toprak mahsullerinin zekâtına “**öşür**” denir. **Sadaka** ve **infâk** kelimeleri ise, her ne kadar zaman zaman farz olan zekât mânâsına kullanılırsalar da daha çok nâfile olarak muhtaçlara yapılan yardımları ifade ederler.

Zekât, varlıklı insanların servetlerine aldanarak azgınlaşmalarını ve muhtaçların zenginelere karşı kin ve hased gibi menfî temâyüllere kapılmasını engelleyerek ictimâî hayâtı korur, fertleri birbirine kardeşlik ve muhabbetle bağlar. Zenginlerle fakirler arasındaki mesafeyi asgarîye indirir. Fakirlerin sayısını yok edecek kadar azaltarak, bu sebeple meydana gelen birçok tatsız hâdisenin önüne geçer. Nitekim Halife **Ömer bin Abdülazîz**, zekât memurunu Afrika ülkelerine göndermişti. Memur, malları dağıtamadan geri getirdi. Çünkü zekât alacak kimse bulamamıştı. Bunun üzerine Halife de bu paralarla pek çok köle alıp âzâd etti.⁸⁹

Zekât, farklı seviyelerdeki insanlar arasında kurulan ve cemiyeti bütünleştiren bir köprüdür. Bu sebeple Rasûlullah ﷺ: “*Zekât, İslâm'ın köprüsüdür*” buyurmuştur.⁹⁰

Cemiyetin mağdur insanlarını sevindiren zekâtın, verenlere sağladığı kazanç ise daha büyüktür. Hakîkaten “**temizlik, sâfiyet, artış, bereket**” mânâlarını

⁸⁷ Prof. Dr. M. Hamîdullah, *İslâm'a Giriş*, s. 104.

⁸⁸ Buhârî, Savm, 45; Müslim, Sıyâm, 48; Tirmizî, Savm, 17/708.

⁸⁹ Bkz. Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, Beyrut 1980, s. 434.

⁹⁰ Beyhakî, *Şuab*, III, 20, 195; Heysemî, III, 62.

ifâde eden “zekât”, insanı bâzı kalbî hastalık ve kötülüklerden arındırır, malın temizlenip bereketlenmesini sağlar.⁹¹ Zekât ibadeti, insanın sahip olma ve menfaat duygularını da terbiye eder.

Zekât, servet sahiplerinin nâil oldukları ilahî nimetlere karşı ifâ etmeleri gereken şükürün bir ifadesidir. Cenâb-ı Hak, şükredildiği takdirde nimetlerini artıracığını, nankörlük edildiğinde ise azâbının şiddetli olduğunu bildirmiştir.⁹²

Zekâtın, millî servetin sürekli dolaştırılması, işleyip verimli hâle gelmesi, piyasanın hareketlenmesi, alışverişin canlanması gibi çok anlamlı ekonomik faydaları da mevcuttur.

Yine zekât sâyesinde Allah yolunda gayret eden pek çok insana destek verilerek hayırlı işlerin yapılmasına öncülük edilir. İlim talebelerinin okumasına yardımcı olunarak ilmin ve fennin gelişmesine zemin hazırlanır.

Zekât almak değil, zekât vermek daha makbuldür. Allah Rasûlü ﷺ:

“Veren el alan elden daha hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar” buyurmuştur. (Buhârî, Zekât 18; Müslim, Zekât 94-97, 106, 124)

Bundan dolayı, daha hayırlı duruma yükselmek isteyen müslümanlar, büyük bir şevkle çalışıp kazanarak veren el olma gayreti içinde bulunurlar. Neticede insanlar tembellik ve miskinlikten kurtularak çalışma ve kazanma azmi elde ederler.

Zekât verilmediğinde ise bütün bu faydalar tersine dönerek, fert ve toplum aleyhine büyük zararlar meydana gelir. Zekât vermek sûretiyle tedâvi edilmeyen **cimrilik** hastalığı, insanı dünyada sıkıntı içinde bıraktığı gibi, âhirette de büyük bir azâba sürükler. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Bir kimseye Allah Teâlâ mal verir, o da zekâtını ödemezse, bu mal kıyamet günü oldukça zehirli büyük bir yılan hâlinde karşısına çıkarılır. Yanaklarının üzerinde (gazap ve zehirinin şiddetini gösteren) iki siyah nokta vardır. O gün bu azgın yılan, mal sahibinin boynuna dolanıp (ağzını kapatacak şekilde) iki yanından şiddetle ısırır ve: «-Ben senin (dünyada çok sevdiğin) malınım, ben senin hazînenim!» der.” (Buhârî, Zekât, 3; Tirmizî, Tefsir, 3/3012. Krş. Âl-i İmrân, 180)

⁹¹ Tevbe, 103; Sebe, 39.

⁹² İbrâhîm, 7.

Rasûlullah ﷺ Efendimiz, zekâtın toplumda ağır bir yük olarak görülmeye başlandığı ve zamanla tamamen ihmal edildiği vakit, insanların başına bir kısım belâların geleceğini haber vermiştir.⁹³ Bir defâsında da şöyle buyurmuştur:

“Mallarının zekâtını vermekten kaçınan her millet, mutlaka yağmurdan mahrum bırakılır ve hayvanları olmasa, onlara yağmur yağdırılmaz.” (İbn-i Mâce, Fiten, 22; Hâkim, IV, 583/8623)

4. Hac ve Hikmetleri

Hac; mal ve sıhhat yönüyle gücü yeten müslümanların, ömürlerinde bir defa belirli günlerde Mekke'deki Kâbe'yi ziyaret ederek ve bazı rükunları yaparak îfâ ettikleri bir ibadettir. Hacda insanlar büyük bir ibadet, dua ve zikir tâlimi görürler. Her hareketlerinde Allah'ı hatırlar ve O'nun muhabbetini gönüllerine yerleştirirler. Tevazû, hiçlik duygusu, sabır, teslîmiyet, yardımlaşma, ihlâs, zaman ve hareket disiplini, ölüme ve kıyamete hazırlık, hiçbir bitki ve canlıya zarar verme, kimse hakkında kötü düşünmeme gibi güzel vasıflar elde ederler. Çünkü dış görünüşü itibariyle bir takım semboller ihtiva eden hac, hakikatte muhtelif rûhî temrinler yaptıran farklı mekânlardaki farklı davranışlardan ibarettir. Dolayısıyla herkes onun bir veya birkaç yönünden mutlaka istifâde eder.

Hac, insanı kalbî hayata yönlendirir. Çünkü bu nâzik ibâdet; av avlamak, avcıya avı göstermemek, bir sineği bile öldürmemek, yeşil bir yaprağı dahi koparmamak, Allah'ın mahlûkâtını incitmemek gibi şefkat, merhamet ve muhabbet tezâhürleriyle doludur.

Hacca giden müslümanlar, aynı zaman ve mekân içinde bir araya gelerek kalbî bir ittifak içinde bulunurlar. Vatan, ırk, renk, kılık-kıyâfet gibi mefhumlar ortadan kalkıp yerine İslâm kardeşliği gelir. Orada âmir-memur, zengin-fakir, âlim-câhil, pâdişah-tebaa hep bir arada, aynı elbiseler içinde, aynı meydanda ve aynı saftadır. Müslümanlar orada, birbirlerinin dertlerini ve meselelerini dinler, uzaklardaki kardeşlerine mesajlar gönderirler.

Buraya kadar zikrettiklerimizden başka ibadetler de vardır ve hepsinin pek çok hikmet ve faydaları mevcuttur.

İbadetlerin hikmet ve faydaları, bahsettiklerimizle sınırlı değildir. İbadetlerde bizim anlayamadığımız daha nice sırlar vardır. Onların bir kısmı zamanla ortaya çıkabileceği gibi büyük bir kısmı da âhirette anlaşılacaktır.

⁹³ Tirmizi, Fiten, 38/2210, 2211.

Şüphesiz, müslümanlar ibadet ederken bu tür dünyevî ve basit faydaları düşünmezler. Onlar ibadetlerini Allah'ın yüce rızâsı için yaparlar. Ancak bahsettiğimiz türden faydalar da Allah'ın kullarına bir ikram ve ihsanıdır. Bunları bilmek ve düşünmek insana ayrı bir şevk ve heyecan kazandırır.⁹⁴

Buraya kadar kısaca temas ettiğimiz ibadetlere baktığımızda, İslâm'ın hayatın tümüyle iç içe olduğunu görürüz. İslâm, bir güne veya belli zamanlara sığdırılabilen bir din değildir. Hayatı doğumdan ölüme, hatta ölüm sonrasına kadar bütün yönleriyle ihâta eder. **Dr. Timothy Gianotti** şöyle diyor:

“İslâm'ı seçtiğimde ben şunun farkına vardım ki; bu din, yeryüzünün her bir yanını ibadet mekânı hâline getirmeyi hedefliyor. Yani günlük meşgaleleri bir kenara bırakarak, Allah'ı hatırlamak adına manastıra kapanmak gerekmiyor. Meselâ namaz her zaman ve herkes için Allah'ı hatırlamanın en kolay, en gerçekleştirilebilir yolu.” (Ahmet Böken - Ayhan Eryiğit, *Yeni Hayatlar*, I, 15-16)

⁹⁴ İbadetlerin faziletleri husûsunda tafsîlât için bkz. Osman Nûri Topbaş, *İslâm İmân İbadet*, s. 192-418 (http://www.islamicpublishings.net/images/book/ingilizce/islamimanibadet_ing.pdf); Prof. Dr. Ömer Çelik, Dr. Mustafa Öztürk, Dr. Murat Kaya, *Üsve-i Hasene*, İstanbul 2003, I, 110-221 (www.usvehasene.com); Dr. Murat Kaya, *Efendimiz'den ﷺ Hayat Ölçüleri*, İstanbul 2008, s. 62-307.

C. İSLÂM'DA BAZI YASAKLAR ve ZARARLARI

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de hoş ve temiz şeylerden istifade etmeyi kullarına helal kılmış ve bunları yasaklamak isteyenleri azarlamıştır. Sonra da, kendisinin insanların faydasına olan şeyleri yasaklamayıp sadece zararlı şeyleri haram kıldığına işaret ederek şöyle buyurmuştur:

“De ki: Rabbim acığıyla, gizlisiyle tüm cirkinlik ve hayâsızlıkları, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı... haram kılmıştır.” (A'râf, 33)

Günahlar ve haramlar, insanı maddî ve mânevî olarak helâke sürükleyen zehirler mesâbesindedir. Fakat şeytan ve nefis, onları süsleyerek insanlara tatlı ve hoş gösterir. Buna aldanan insanlar da nihayetinde mânevî hayatlarını perişân ederler. Hâlbuki helâl olan şeyler daha çok ve daha faydalıdır. Zira, **“Eşyada aslo-lan ibâhadır.”** Yani bir şeyin haram olduğuna dâir kuvvetli bir dînî delil yoksa o helâldir. Bu sebeple haram ve yasak olan şeyler istisnâ kabilinden çok azdır. Bununla birlikte İslâm, her yasağın meşrû zeminde alternatifini, daha iyi ve temiz olanını da göstermiştir. Ancak ne hikmetse insanoğlu, bunca helal şeyi bırakıp belirli sayıdaki haramlara heveslenir.

Zaruretler, beklenmedik şartlar, zorlamalar ve hayatî tehlikeler karşısında bazı yasakların geçici olarak ve ihtiyaç miktarınca ihlâlîne müsâade edilir.⁹⁵ Ancak zarûret ve ihtiyacın tâyin ve takdirinde indî ve ferdî kanaatlerden ziyade şer'î ve objektif ölçülerin esas alınacağı muhakkaktır.

İslâm'ın koyduğu yasakların maksadı ferdî ve içtimaî olarak insanları her türlü sapmadan ve yanlıştan korumak, huzur içinde yaşamalarını ve Rablerinin katına temiz bir alınla çıkmalarını temin etmektir. Bu itibarla İslâm'ın yasakları, onun rahmet dini olmasının tabiî bir îcâbı ve neticesidir.

Öte yandan İslâm dini itikadî, ahlâkî ve hukukî umdeleri birbiriyle irtibatlandırarak makul bir bütünlük ve denge içerisinde birlikte takdim etmiştir. Ortaya koyduğu itikadî ve ahlâkî esasları, zaman zaman hukukî müeyyidelerle desteklemiştir.

İslâm'ın koyduğu haramların bildiğimiz veya bilemediğimiz pek çok hikmet ve sebebi vardır. Bu yasaklara uymak her şeyden önce kulun Rabbi karşısında ciddî bir imtihan vermesidir. Bunun yanında, dînî bir yasağa uymak, kullara dünyevî ve uhrevî pek çok fayda temin eder. Cenâb-ı Hakk'ın insanlara bu yöndeki merhamet ve şefkatine misâl olmak üzere birkaç haramdan ve onların zararlarında bahsetmek yerinde olacaktır:

⁹⁵ Bkz. Bakara, 173; Mâide, 3, 60; En'âm, 145; Nahl, 115.

1. Faiz

Karşılıksız mal elde etme esâsına dayanan faiz/ribâ, zâhirde, insanlara yardım ve kolaylık gibi görünse de, hakikatte zor durumdaki insanların çâresizliğini istismâr etmekten başka bir işe yaramaz. Bu sebeple büyük bir kul hakkı ihlâlidir. Dînî ve ahlâkî duyguları söndüren ve ekonominin içini kemiren habis bir urdur. Zengin daha çok güçlenmesine, muhtâcın da daha çok ezilmesine sebep olur. Böylece toplum kesimleri arasında derin uçurumlar meydana getirir. Hâlbuki meşhur iktisatçıların tâbiriyle ekonomik olarak en iyi seviyede bulunan toplum, enflasyon ve faiz oranlarını sıfırlayan toplumdur.

Bunun yanında faizin; sun'î fiyat artışına yol açmak; diğergamlık, yardımlaşma, dayanışma, muhabbet, merhamet ve şefkat gibi ahlâkî duyguları zaafa uğratmak; bencilliği ve menfaatperestliği körükleyip para ve nüfuz kazanma hırsını kamçulamak gibi pek çok zararları vardır.

Faiz, insanları çalışıp kazanmak ve üretim ile meşgul olmaktan uzak tutar. Faize alışan insanlar, ziraat, zanaat ve ticaret gibi temel kazanç yollarını terk ederler. Geriye para ile para kazanmak kalır ki, bu da üretimi azaltan zararlı bir durumdur.

Faiz, büyük çekişmelere ve ardı arkası kesilmeyen husûmetlere sebep olur. Akitler arasında, düşmanlık ve husûmete sebep olma bakımından faiz gibisi yoktur. Faizin en kötü yönü de insanın ona mübtelâ/tiryaki olup bir türlü kurtulamayışıdır.

Faiz sayesinde, yorulmadan para ile para kazanmak, bazı insanların hoşuna gitse de bu durum fertlerin ve toplumun aleyhinedir. Hatta uzun vâdede toplumdaki emek-sermâye münâsebetlerini altüst ettiğinden, sonunda bizzat faiz yiyen kişilerin de aleyhine dönmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Allah ve Rasûlü'nün faizle meşgul olanlara harb ilan ettiği bildirilmiştir.⁹⁶ Diğer bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur:

“Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimse gibi kalkarlar. (Bakara, 275)

Rasûlullah ﷺ Efendimiz de kazançların en şerlisinin faizle elde edilen mal olduğunu bildirmiştir.⁹⁷ Allah Rasûlü ﷺ, ümmetini bu büyük gûnahtan uzaklaş-

⁹⁶ Bakara, 278-279. Rasûlullah ﷺ, Allah'ın harp ilan ettiği diğer bir hususu daha zikreder. O da Allah dostlarına düşmanlık etmektir. (Buhârî, Rikâk, 38) Bunlardan başka hiçbir âsî ve günahkâra, bu derece şiddetli bir tehditte bulunulmamıştır.

⁹⁷ İbn-i Ebî Şeybe, VII, 106/34552; Vâkıdî, III, 1016; ; İbn-i Kesîr, *Bidâye*, V, 13-14.

tırmak için, faiz yiyene, yedirene, faizli işlemler yapan memurlara ve bu tür anlaşmaların şahitlerine lânet etmiş, günah bakımından hepsinin eşit seviyede olduğunu bildirmiştir.⁹⁸

Peygamber Efendimiz'in faize yardımcı olan herkese lânet etmesi, İslâm toplumunda faizciliğe hiç yer olmadığını, kimsenin ona bulaşmaması gerektiğini en açık bir şekilde anlatmak ve bütün kötülük ve fesat kapılarını kapatmak içindir.

Faiz bütün dinlerde haram kılınan bir günahtır. Çünkü onun zararı açıktır. Âyet-i kerimelerde bunun yahûdilere de yasaklandığı ifade edilir.⁹⁹

Günümüzde faizsiz bir ekonominin imkânsız olduğunu düşünmek yanlıştır. Faizsiz bir ekonomi pekâlâ mümkündür. Nitekim bunu başaran toplumlar mevcuttur. İslâm, faizi şiddetle yasaklamış, buna mukâbil ortaklık usûlüyle malı çalıştırıp büyütmeyi tavsiye etmiştir. Çünkü bu usûl herkesin faydasıdır. Bunun yanında, imkân nisbetinde Allah için borç vermeyi (**karz-ı hasen**) teşvik etmiş ve darda kalan bir kimseye verilen borcu sadakadan daha faziletli saymıştır. Diğer taraftan, zekât ve sadakayı da emrederek topluma tam bir iktisâdî istikrâr ve nizâm kazandırmıştır.

2. İçki ve Uyuşturucu

Alkollü içki ve uyuşturucular, insan fitratına tamamen zıt olan zararlı maddelerdir. Aslolan insanın ayık ve uyanık olmasıdır. Kendinden geçmiş vaziyette, rehâvet ve tembellik içinde bulunmak makbûl değildir. Uyanıklığı terk etmenin sonucu ise umûmiyetle sapıklığa düşmektir. O hâlde içkiyi ve uyuşturucu maddeleri tabîî görüp benimseyenlerin sapıklığa düşmeleri kaçınılmazdır.

İçki, hem fert hem de toplum için büyük bir fesat sebebidir. İçki içmek akîl melekelerine zarar verir. Hâlbuki dünya ve âhirete yönelik bütün maslahatlar ancak akılla gerçekleşir. Akıl gidince insan, akla hayâle gelmez hatalara dalar. Nasıl ki ispirtonun içine bir kıvılcım düştüğünde hemen alev alırsa, alkol bağımlısı bir beynin ve kalbin içinde kötülüğün ateşini tutuşturmak da bu kadar kolay olmaktadır.

İçki, kumar, şans oyunları gibi insana maddî ve mânevî sarhoşluk veren şeyler, insanlığın ebedî düşmanı olan şeytanın elindeki en tesirli silâhlardır. İnsan bunlardan uzak durmadıkça felâha ermesi mümkün değildir. Şeytan, içki ve kumar yoluyla insanlar arasına kin, husûmet ve düşmanlık sokar, onları birbirine düşürür. Onları Allah'ın zikrinden, namazdan ve ibadetlerden alıkoyarak âhîret fu-

⁹⁸ Müslim, Müsâkât, 106. Ayrıca bkz. Buhârî, Büyû', 24, 25, 113; Ebû Dâvûd, Büyû, 4/3333; Tirmizî, Büyû', 2/1206; İbn-i Mâce, Ticârât, 58.

⁹⁹ Nisâ, 160-161.

karâları hâline getirir. **Kumarda** kaybeden taraf, kazanma ümidiyle tekrar tekrar oynama hırsına kapılır, sonunda ferdi ve içtimâî pek çok huzursuzluklar zuhûr eder. **Fal** bakmak sûretiyle, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği gayb âleminde haberler verilerek zavallı insanlar aldatılır, en kıymetli nimetlerden biri olan akıl devre dışı bırakılır. Kısacası bu kötü alışkanlıklar insanların hem dünyalarını hem de âhiretlerini berbat eder. Dolayısıyla iki cihanda da perişân olmaktan kurtulmanın yolu, Allah'ın yasakladığı günahları terk etmektir. (Mâide, 90-91)

Rus profesör **Raçinski**, şu ibretli sözleri söyler:

“Şeytan, şişenin içinde bekler ve alkol bağımlılarının elinde avucunda ne varsa hepsini alır. Hatta üzerlerindeki son gömleklerini, kucaklarında tuttıkları yavrularının son lokmasını bile kapar. Bundan başka şişedeki şeytan, kendine köle ettiği insanların ve âilelerinin sıhhatini, nâmusunu, vicdanını, sevinç ve sürûrunu, huzur ve saâdetini de alır. İnsanlarda çalışma azmini ve duygusunu kırdığı gibi her türlü kazançtan da mahrum bırakır. Bir defâ alkol ve içki üretimi için, ara yerde ne kadar emeklerin boş yere hebâ edildiğini bir düşününüz. Bu kadar çeşit içkinin hazırlanması için ne kadar yiyeceğin, içeceğin ve emeğin boş yere ziyân edildiğini iyice hesap ediniz. Eğer insanların alkol bataklığına pervasızca saçıp savurduğu milyarlarca kilo ekmeğe, erik, incir ve üzümün hepsi bir araya toplansaydı, hiçbir zaman dünyada açlık ya da gıdâ pahalılığı olmazdı. Bırakın insanları, hayvanları bile doyuncaya kadar besleyecek her çeşit yiyecek bulunabilirdi.

Şişedeki şeytanın bütçesi tam olarak nedir bilinmez. Şeytana uyanlar, kullandıkları içkinin vergilerini zamanında öderler. Lâkin aynı kişiler, başka insanlara ödemek mecburiyetinde oldukları borçlarını bir türlü ödemezler. Şeytan kendi alacaklarını her zaman ve eksiksiz tahsil eder. Eğer bu insanlar ödeyecek paraları yoksa bile, ya çalarlar ya öldürürler ya da kendilerinin ve âilelerinin nâmusunu, şerefini satarlar, ne yapıp eder şeytanın vergisini mutlaka öderler.

Alkol yüzünden binlerce kıymetli ve seçkin insanın hayatı mahvolmuştur. Bu insanlar sahip oldukları değerleri hep kaybetmişlerdir. İçki ve alkol, milyonlarca büyük insanın sıhhatini bozmuştur. Bataklık bir zemin üzerine sağlam ve büyük binalar yapılamayacağı gibi, alkolik ve ayyaş olan bir milletin içinde de kalıcı bir düzen sağlamak ve huzurlu bir hayat tesis etmek mümkün değildir. Bu sebeple, ıslâh faaliyetlerine, öncelikle bütün bir milleti bu feci durumdan uyandırıp ayıltmakla başlamalıdır.”¹⁰⁰

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın otuz ülkeyi içine alan son araştırma raporlarına göre, cinâyetlerin % 85'i (bunların % 60-70'i âile içine dönüktür), tecâvüzlerin % 50'si, şiddet hâdiselerinin % 50'si, eşlerini dövenlerin % 70'i, işe gitmeyenlerin % 60'ı ve akıl hastalığı vak'alarının % 40-50'si alkolden kaynaklanmaktadır. Alko-

¹⁰⁰ Grigory Petrov, *İdeal Öğretmen*, İstanbul 2005, s. 48-52.

liklerden doğan çocuklarda aklî ârizalar % 90'lardadır. Alkolik bir kadının özürülü bir çocuğa sahip olma riski % 35 gibi yüksek bir orandır. Çünkü alkol, ana rahmindeki büyümeyi ve doğum sonrası gelişmeyi engeller; çocukta zekâ geriliğine, boy kısalığına ve davranış bozukluklarına sebep olur. İçki mübtelâsı olan insanların çocukları, sürekli çekişme ve şiddet dolu bir âile atmosferinde yaşadıklarından, onlarda duygusal çöküntü ve davranış bozukluklarının artma riski çok yüksektir. Dolayısıyla bu çocukların çoğu, okulda ve hayatta başarısız olur.¹⁰¹

İngiliz Hükümeti resmî raporuna göre alkol tüketimi sebebiyle meydana gelen kavga, yaralanma, hastane masrafları ve sâir durumların İngiliz ekonomisine getirdiği yük, yıllık 20 milyar sterlin (30 milyar dolar) civarındadır.¹⁰²

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Sakin içki içme, çünkü o bütün kötülük ve şerhlerin anahtarıdır.” (İbn-i Mâce, Eşribe, 1)

“Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır.” (Ebû Dâvûd, Eşribe, 5/3681; Tirmizî, Eşribe, 3/1865)

Bu sebeple, **“Sarhoş olmayacak kadar içmekle bir şey olmaz”** diyenlere aldanmamalıdır. Ölçü gayet açıktır, bir şeyin çoğu sarhoş ediyorsa, onun azı da haramdır. İslâm, günaha giden yolları tamamen kapatarak kötülükleri en güzel şekilde önlemek ister. Hayatın pratiğine uymayan teorik çözümleri kâle almaz. Yasakları, caydırıcı olması için büyük bir hikmetle koyar ve bunları çiğneyenlere de en uygun cezaları verir. Bu durum, dinimizin insana ne kadar değer verdiğini, onu nihâyetsiz bir şefkât ve merhametle kucakladığını gösterir.

3. Zina

Zina, öteden beri insan aklının, ahlâk ve hukuk nizamlarının ve bütün semâvî dinlerin tamamen yanlış ve çirkin gördüğü bir davranıştır. Zina nesebin karışmasına, âilenin dağılmasına, hısmılık, komşuluk, arkadaşlık gibi bağların çözümlü toplumdaki mânevî ve ahlâkî değerlerin kökten sarsılmasına sebep olur. İnsanı bedenî zevklerin esiri yaparak haysiyet ve şerefini ayaklar altına alır.

Fuhuş, kadın ticaretinin yaygınlaşmasına, kadının bir geçim kaynağı olarak kullanılmasına ve kadın simsarlarının ortaya çıkmasına yol açar. Kadınlık ve anelik şeref ve haysiyetini târumâr eder.

Diğer taraftan zinanın sıhhat için de pek çok zararları mevcuttur. Zina bataklığına düşen insanlarda frengi, bel soğukluğu gibi sirayet edici pek çok hastalık

¹⁰¹ Musa Tosun, “İçki” mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXI, 463.

¹⁰² *The Guardian*, Saturday March 27 2004, “Sobering thoughts about a claim”, Sean COUGHAN.

müşâhede edilmektedir. Günümüzde tıbbın çare bulamadığı ölümcül hastalık AIDS, büyük ölçüde zina yoluyla bulaşmaktadır.

Kullarını çok seven Cenâb-ı Hak, onların böylesi bir çirkinliğe düşmesini asla istemez. Bu sebeple, zina yapmak bir tarafa, yanına yaklaşmayı bile yasaklamıştır. Âyet-i kerimelerde şöyle buyrulur:

“Fuḥşiyâtın (kötülük ve edepsizliğin) açığına da gizlisine de yaklaşmayın!” (En’âm, 151)

“Zinaya yaklaşmayın, zira o çok çirkin bir hayâsızlık ve çok kötü bir yoldur.” (İsrâ, 32)

Yani zinaya zemin hazırlayan hiçbir yola ve vesîleye yaklaşmamak gerekir. Rasûlullah ﷺ, lüzumsuz bakışların kalp için ne derece zararlı olduğunu şöyle ifade buyurur:

“Harama bakış, iblisin zehirli oklarından bir oktur. Her kim Allah korkusu sebebiyle bunu terk ederse Allah ona kalbinde halâvetini hissedeceği bir iman bahşeder.” (Hâkim, IV, 349/7875; Heysemî, VIII, 63)

Bu sebeple İslâm; öncelikle erkek ve kadınların dinin tarif ettiği şekilde örtünmeleri, birbirlerini tahrik edecek davranışlardan kaçınmaları, yabancı erkekle kadının baş başa kalmaması, toplumda açıklık ve müstehcenliğin önlenmesi gibi birinci kademedeki yer alan tedbirler alır. İnsanları tahrik edecek türden söz, bakış ve yakın ilişkileri, zinaya hazırlayıcı hareketler olarak kınaması da bu yüzdendir. İslâm bunlarla da kalmayıp, âile ve topluma çocukları terbiye etme, evlilik yaşını zaruret olmadıkça geciktirmeme, evlenmeyi kolaylaştırma, toplumda dînî ve ahlâkî değerleri diri tutma vazifesi verir.

Bunlardan anlaşıldığına göre, İslâm’ın gayesi suçluları cezalandırmak değil, toplumda suç vasatının oluşmasına mânî olarak insanların emniyet ve huzur içinde yaşamasını sağlamaktır. Nitekim İslâm tarihi boyunca zina cezası çok nâdir görülmüştür.

Diğer taraftan Cenâb-ı Hak, günahkârlara bazı dünyevî belâlar vermek sûretiyle onları îkâz edip daha büyük zararlardan ve ebedî azaptan muhafaza etmek ister. Zina edenlere de bazı musibetler gönderir. Rasûlullah ﷺ bunu şöyle haber verir:

“Bir milletin içinde zina ve fuhuş ortaya çıkıp nihayet o millet bu suçu alenî olarak işlemeye başladığında, mutlaka içlerinde vebâ hastalığı ve kendilerinden önce gelip-geçmiş milletlerde görülmemiş başka hastalıklar yayılır.” (İbn-i Mâce, Fiten, 22; Hâkim, IV, 582/8623; Beyhakî, Şuab, V, 22)

Dünyada bu kadar zararı olan zina, âhirette de kişiyi rezil-rüsvay eder ve dehşet verici bir azaba sürükler. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurur:

“Bu gece rüyâmda iki kişi (Cebrâîl ile Mikâîl) gelerek beni kaldırdılar ve «Haydi gidiyoruz» dediler. Ben de onlarla beraber gittim... Fırın gibi bir yapıya vardık. Orada ne söylenildiği anlaşılamayan çığlıklar, feryatlar birbirine karışıyordu. İçerde bir sürü çıplak erkek ve kadın bulunduğunu anladık. Altlarından alevler yükseldikçe, çığlık atıyor, feryat koparıyorlardı. Meleklerle bunların kim olduğunu sordum:

«–Zina eden erkek ve kadınlar» dediler.” (Buhârî, Ta’bîr, 48; Cenâiz, 93; Tirmizî, Rû’yâ, 10/2295)

Livata, lezbiyenlik gibi son derece çirkin fiiller de aynen zinâ gibi büyük günahlardan sayılmıştır. Bunların ne kadar kötü ve zararlı olduğunu her aklı-selîm sahibi bilir.

Burada saydığımız günahların dışında İslâm; adam öldürmek, sihir yapmak, zina iftirasında bulunmak, anne babaya itaatsizlik etmek, yetim malı yemek, düşmanla mücadele ederken cepheden kaçmak, yalan söylemek, zulmetmek, ihânet etmek, insanların arkasından hoşlanmayacakları şekilde konuşmak (gıybet), iftirâ atmak, hırsızlık yapmak gibi insanlığa pekçok yönden zararı olan büyük günahları da şiddetle yasaklamıştır.¹⁰³

¹⁰³ Buhârî, Şehâdât, 10; Vasâyâ, 23; Müslim, Birr, 55, 56; Ebû Dâvûd, Edeb, 35/4875; Ahmed, III, 154, 135. Tafsilat için bkz. Dr. Murat Kaya, *Efendimiz'den Hayat Ölçüleri*, İstanbul 2007, s. 308-458.

D. İSLÂM'DA ÇEVRE, TEMİZLİK ve SU

1. Çevre

Cenâb-ı Hak, çevremizdeki her şeyi insanoğlunun istifadesine arzettiğini haber vermektedir. Bunların şükrünü hakkıyla edâ edebilmek için çevremize emanet ve mes'ûliyet şuuru ile yaklaşmamız gerekir. Çevrenin hor kullanılması, tahrip ve israf edilmesi; zararı yine kendimize dönecek olan bir nankörlüktür. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Allah’ın buyruklarını umursamayan şu insanların yaptığı hatalar yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı, nizam bozuldu. Doğru yola ve isabetli tutuma dönsünler diye Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır.” (Rûm, 41)

Hâlbuki Cenâb-ı Hak daha önce: **“Göğü Allah yükseltti ve mizanı O koydu, sakın dengeyi bozmayınız!”**¹⁰⁴ diye emretmişti. Ancak insanlar bunu dinlemediler ve şimdi zararını kendileri çekiyor.

Müslüman, gönlündeki huzuru ve güzelliği tabiata da yansıtarak insanlara, hayvanlara, bitkilere ve hatta cansız varlıklara bile iyi davranır. Hiçbir varlığı incitmemeye dikkat eder. Rasûlullah ﷺ Efendimiz’in yanından bir cenâze geçmişti. Efendimiz ﷺ:

“Rahata ermiş ya da kendisinden kurtulunmuş” buyurdu. Sahâbîler:

“–Ey Allah’ın Rasûlü, «Rahata ermiş ya da kendisinden kurtulunmuş» ifadesinden kasdınız nedir?” diye sordular. Rasûlullah ﷺ:

“–Mü’min bir kul vefât ettiğinde dünyanın yorgunluğundan ve sıkıntılarından rahatlayıp Allah’ın rahmetine kavuşur. Günahkâr ve kötü biri öldüğünde ise insanlar, beldeler, ağaçlar ve hayvanlar onun şerrinden kurtulup rahata ererler” buyurdu. (Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Cenâiz, 61; Nesâî, Cenaiz, 48; Ahmed, V, 296, 302, 304)

Demek ki cansız zannettiğimiz varlıklarda bile bir şuur vardır. Bunun delillerinden biri de şu rivâyettir:

Abdullâh bin Mes’ûd ﷺ şöyle der:

“Bir dağ diğerine ismiyle nidâ ederek:

«–Ey filan, bugün sana Allâh ﷻ Hazretleri’ni zikreden bir kişi uğradı mı?» diye sorar. Eğer:

¹⁰⁴ Rahmân, 7-8.

«–Evet, uğradı.» derse buna çok sevinir.

Bu hâdiseyi İbn-i Mes‘ûd’dan rivâyet eden **Avn bin Abdullâh** şunu ilâve eder:

“–Dağlar yalan yanlış sözleri duyarlar da hayırlı sözleri duymazlar mı?! Onlar hayırlı ve güzel sözleri daha iyi ve daha büyük bir iştiyakla dinlerler. Âyet-i kerimede dağların kötü sözleri işittikleri şöyle haber verilir:

«**“Rahmân çocuk edindi” dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp dağılacak ve yerlere gelecekti! Rahmân’a çocuk isnad ettiler diye... Hâlbuki çocuk edinmek Rahmân’ın şanına yakışmaz. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân’a gelecektir.”** (Meryem, 88-93) (Beyhakî, *Şuab*, I, 453; Taberânî, *Kebîr*, IX, 103)

O hâlde insan, her yerde ve her hâlükârda rahatsız edici söz ve davranışlardan şiddetle kaçınmalıdır. Yaşadığımız şehir, kasaba ve köylerin kırlarını, sularını, havasını ve manzarasını kirletmek, çöp ve pislik atmak insanlık şeref ve haysiyetine yakışmayan bir davranıştır. Hem kendimizi hem de başkalarını düşünmemektir. Hâlbuki müslümanlar, kirlettiği yerlerden başkalarının huzursuz olacağını ve tabiatın güzelliğinin bozulacağını düşünür; yenilen çekirdek, fındık, fıstık kabuklarını, şişe, konserve kutularını, kâğıt, paket artığı gibi kirletici şeyleri cad-delere, sokaklara, piknik yerlerine atmamayı, insanları ve hatta hayvanları rahatsız edici davranışlarda bulunmamayı, mü’min olma ve kemâle ermenin bir şartı kabul eder. Zira Peygamber Efendimiz, insanlara eziyet verecek, gelip geçerken rahatsız edecek bir dalın, bir dikenin bile kaldırılmasını, imanın bir şubesi olarak kabul etmiş¹⁰⁵, insanlara eziyet edenleri Allah’ın sevmediğini haber vermiştir. **Muâz bin Enes** ﷺ şöyle anlatır:

“Ben Rasûlullah ﷺ ile birlikte bir gazveye çıkmıştım. Askerler konak yerlerini daralttılar ve yolu kestiler. Bunun üzerine Nebî ﷺ bir münâdî göndererek askerler arasında şöyle nidâ ettirdi:

«–*Kim bir yeri daraltır veya bir yolu keser (veya bir mü’mine ezâ verirse) onun cihâdı yoktur.*»” (Ebû Dâvûd, Cihâd, 88/2629; Ahmed, III, 441)

Rasûl-i Zîşân Efendimiz burada, lüzumsuz yere yerleri ve yolları daraltmanın, herhangi bir şekilde Allah’ın kullarına eziyet etmenin ne büyük bir hatâ olduğunu îlân etmiş ve böyle davrananların sevaplarını kaybedeceğini bildirmiştir. Bu bakımdan **rastgele** yerlere çöp atmak, tükürmek, araba park etmek, insanların gelip geçmesini zorlaştıracak malzemeler koymak gibi her türlü eziyet verici dav-

¹⁰⁵ Müslim, İmân, 58.

ranıştan sakınmak gerekir. Rasûlullah ﷺ diğer hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

“...Yol üzerinde namaz kılmaktan ve oralara konaklamaktan sakının! Çünkü oralar yılanların ve yırtıcı hayvanların geçtiği yerlerdir. Yol üstüne abdest bozmaktan da sakının! Zira bu tür davranışlar kişiyi lânete mâruz bırakacak kabalıklardır.” (Ahmed, III, 305, 381. Krş. İbn-i Mâce, Tahâret, 21)

“Lânete mâruz kalacağınız üç şeyi yapmaktan sakının: Pınar başlarına, yol ortasına ve insanların gölgelendiği yerlere abdest bozmayın!” (Ebû Dâvûd, Tahâret, 14/26; İbn-i Mâce, Tahâret, 21; Ahmed, I, 299)

Peygamber Efendimiz’in bu muhteşem tâlimâtında sadece insanın değil tabiattaki bütünlüğün görülüp büyük bir âhenkle muhafaza edildiği, çevre ve yabânî hayatın dahi derin bir incelik ve dikkatle korunduğu görülmektedir.

Müslümanlar, insanlardan başka **hayvanları** da rahatsız etmedikleri gibi üstelik bir de onlara Allah’ın mahlûku diye hizmet etmişlerdir. Ünlü Fransız yazar **Montaigne**: “Müslüman Türklerin hayvanlar için bile vakıf ve hastaneler” kurduğunu ifade etmiştir. 17. asırda Osmanlı ülkesini gezmiş olan Fransız avukat **Guer**, Şam’da hastalanan kedilerle köpeklerin tedavisine ait bir hastanenin varlığından söz etmektedir. Bu tür vakıflarla ilgili olarak **Prof. Dr. Sibai** de şu bilgileri verir:

“Eski vakıf geleneğinde hasta hayvanları tedavi ve otlatma yerleri mevcuttur. Yeşil Mera (şu anda Şam’ın şehir stadı olarak kullanılan saha), çalışma gücünü yitirdiğinden sahiplerinin yem ve bakımından mahrum kalan âciz hayvanların otlanması için zamanında vakfedilmiş bir yerd. Bu hayvanlar ölünceye kadar orada otlanırdı. Şam Vakıfları arasında, kedilerin yiyip uyuyacağı ve gezineceği yerler de vardı. Öyle ki, her gün yiyeceklerini bulmakta hiçbir güçlük çekmeyen yüzlerce kedi, buranın demirbaşı mesabesinde idi.”

Canlılara bu kadar değer veren İslâm, tabiatıyla **ağaca** ve **yeşil çevreye** de çok önem verir. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet kopuyor olsa ve birinizin elinde bir fide bulunsa, kıyamet kopmadan onu dikebilirse bunu hemen yapsın!” (Ahmed, III, 191, 183)

Asbâb-ı kirâmın ileri gelenlerinden **Ebu’d-Derdâ** ﷺ Şam’da ağaç dikmekteydi. Yanına birisi yaklaştı ve:

“–Sen, Hz. Peygamber’in dostu olduğun halde, ağaç dikmekle mi meşgul oluyorsun?” diyerek gördüğü hâl karşısındaki şaşkınlığını ifâde etti. Ebu’d-Derdâ Hazretleri de o kimseye şu cevâbı verdi:

“–Dur bakalım, hakkımda böyle **rastgele** çarçabuk hüküm verme! Ben Rasûlullah ﷺ’i şöyle buyururken işittim:

«*Bir kimse ağaç diker de o ağacın meyvesinden bir insan veya Allah’ın mahlûkâtından herhangi bir varlık yerse bu, o ağacı diken kimse için sadaka olur.*»” (Ahmed, VI, 444. Bkz. Müslim, Müsâkât, 7)

Yine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“*Kim bir sidre ağacını (lüzumsuz yere) keserse, Allah onun başını cehennem uzatır.*” (Ebû Dâvûd, Edeb, 158-159/5239)

“*Yerde bitmiş olan hiçbir nebat yoktur ki, onu, nezaretçi bir melek kanatlarıyla korumuş olmasın. Bu durum bitkinin hasad edilmesine kadar devam eder. Kim bu bitkiyi basıp ezerse o melek kendisine lânet eder.*” (Ali el-Müttakî, Kenz, III, 905/9122)

Peygamber Efendimiz, **Mekke**’nin yanında **Medine** ve **Tâif** bölgelerini de harem ilan ederek oralarda ağaç kesmeyi, bitki örtüsünü tahrip etmeyi, avlanmayı yasaklamış¹⁰⁶ ve şöyle buyurmuştur:

“*Allâh Rasûlî’niin korusu içinde bulunan ağaçlara sopa ile vurulamaz ve onlar kesilemez. Fakat zaruret hâlinde hayvanların yemesi için hafif ve yumuşak bir şekilde rıfk ile sallanarak yaprakları silkelenebilir.*” (Ebû Dâvûd, Menâsik, 95-96/2039)

Yine **Hârise Oğulları** kabilesinin otlak yeri için:

“*Kim buradan bir ağaç keserse mutlaka onun yerine bir ağaç diksin!*” buyurmuştur.¹⁰⁷

Ebû Du‘şum el-Cühenî dedesinden şöyle nakleder:

“Rasûlullâh ﷺ, hayvanlarına yedirmek için elindeki sopayla bir ağacın dallarına vurarak yapraklarını dökmeye çalışan bir bedevîyi görmüştü. Yanındakilere:

«–*O bedevîyi bana getirin, ancak yumuşak davranın, adamı korkutmayın!*» buyurdu. Bedevî yanına geldiğinde:

«–*Ey bedevî! Yumuşak bir şekilde ve tatlılıkla sallayarak yaprakları dök, vurup kırarak değil!*» buyurdu.

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, Menâsik, 96; M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İstanbul 2003, I, 500; a.mlf., *el-Vesâik*, Beyrut 1969, s. 236-238, 240; Ali Rıza Temel, “İslam’a Göre İnsan Çevre İlişkisi”, *İnsan ve Çevre*, s. 77.

¹⁰⁷ Belazurî, *Fütûhu’l-büldân*, Beyrut 1987, s. 17; İbrahim Canan, *İslam ve Çevre Sağlığı*, İstanbul 1987, s. 59-60.

Bedevînin başının üzerine düşmüş olan yaprakları hâlâ görür gibiyim.” (İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, Beyrut 1417, VI, 378)

Görüldüğü gibi Allah Rasûlü ﷺ, her fırsatta çevreyi korumayı ve güzelleştirmeyi tavsiye ederek, bütün varlıklara karşı hürmetkâr ve edepli bir toplum yetiştirmiştir.

İlk halife **Hz. Ebû Bekir** ؓ'ın, sefere çıkmaya hazırlanan ordusuna hitaben yaptığı şu konuşma, bunun şahitlerinden biridir:

“Hâinlik yapmayınız, ganimet malına ihanet etmeyiniz, zulmetmeyiniz, müslu yapmayınız (kulak, burun gibi âzâları keserek işkence etmeyiniz); çocukları, yaşlıları ve kadınları öldürmeyiniz! Hurma ağaçlarını kökünden kesmeyiniz ve yakmayınız, meyveli ağaçları kesmeyiniz; koyun, sığır ve develeri -yiyeceğiniz hâriç- kesmeyiniz! Manastırlara kapanıp kendilerini ibadete vermiş kimselerle karşılaşacaksınız, onları ibadetleriyle baş başa bırakınız...”¹⁰⁸

Müslümanlardaki bu hassasiyeti müşahede eden **Comte de Bonneval**, şaşkınlık içinde:

“Osmanlı ülkesinde, sıcağın kurumasınlar diye verimsiz ağaçların dahî her gün sulanması için işçilere para vakfedecek kadar aşırılığa giden (!) Türkler bile görmek mümkündür” demiştir.

2. Temizlik

İslâm; maddî ve mânevî her türlü temizliğe teşvik eder ve bunların nasıl yapılacağını öğretir. Kur'ân-ı Kerîm'de:

“...Allah temizlenenleri sever” buyrulur. (Bakara, 222)

Rasûlullah ﷺ de:

“...Allah temizdir, temizliği sever... *evlerinizin avlusunu temizleyin, yahûdilere benzemeyin!*” buyurur. (Tirmizî, Edeb, 41/2799)

Hiz. Peygamber'in, hayatı boyunca temizliğin her türlüüne çok dikkat ettiği görülmektedir. Meselâ, camiye ve misafirliğe giderken, toplum huzuruna çıkarken temiz ve güzel elbise giyinmeye, güzel koku sürünmeye, soğan, sarımsak gibi başkasını rahatsız edebilecek şeyleri yememeye son derece dikkat ederdi.

¹⁰⁸ Taberî, *Târih*, Beyrut 1387, III, 226-227; Ali el-Müttakî, *Kenz*, no: 30268. Krş. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IX, 85; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut 1987, II, 200.

İslâm, tahâret, nezâfet ve nezâket esasları üzerine kurulu bir nizâm getirmiştir. Peygamber Efendimiz, “*Temizlik imanın yarısıdır*” buyurmuştur.¹⁰⁹ Hadis ve fıkıh kitaplarımızın neredeyse tamamı, temizlik bahsiyle başlarlar.

Dînimizde temel bir esas olarak, vücut ve mekân temizliği yapılmadan bâzı ibâdetler câiz ve makbul görülmemiştir. Bu meyanda meselâ tuvalet âdâbına çok ehemmiyet verilmiş, müslümanların elbiselerine necâset sıçratmamaları, güzelce istibrâ yapmaları emredilmiştir. Allah Rasûlü ﷺ:

“*Kabir azâbının çoğu, necâsetten gereği gibi sakınmamaktan kaynaklanır*”¹¹⁰ buyurarak ümmetinin bu hususta titiz davranmasını istemiştir.

İslâm, günde en az beş defa el, ağız, burun, yüz, baş, kulak, boyun ve ayak gibi pislik ve mikroplarla her an temasta bulunan âzâlarımızı yıkamamızı ve temiz tutmamızı (**abdest**) emretmiştir. Rasûlullah ﷺ:

“*Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı da temizliktir*” buyurmuştur.¹¹¹ Böylece İslâm, her insanın mecbûren yapması gereken temizliği, ibâdet hüviyetine büründürmüş, insanların, temizlik yaparken aynı zamanda bir ibâdet neşvesi içinde olmasını temin etmiştir.

Rasûlullah ﷺ’in ehemmiyetle üzerinde durduğu diğer bir husus da, ağız temizliğidir. Bunun için Allah Rasûlü, sâir vakitlerde ve bilhassa abdest almadan hemen önce misvak kullanmayı tavsiye buyurmuştur.¹¹² Müslümanların, öncesinde ve sonrasında ellerini yıkayarak yemeği temizlikle bereketlendirmelerini istemiştir.¹¹³

Diğer taraftan fitrat gereği sünnet olmak, kasıkların tıraş edilmesi, tırnakların kesilmesi, koltuk altlarının temizlenmesi, sakal ve bıyıkların kısaltılması da Allah Rasûlü’nün tâlim ettiği temizlik ve edeb kâidelerinden birkaçıdır.¹¹⁴

Allah Rasûlü ﷺ elbisesinin temizliğine son derece dikkat ettiği gibi tertip ve düzenine de aynı nisbette îtinâ gösterirdi. Buna şahitlik edenlerden biri olan **Ebû Kursâfe** ﷺ şöyle anlatır:

“Ben, annem ve teyzem, Rasûlullah ﷺ’e bey’at etmek için huzûruna çıkmıştık. Efendimiz’in yanından ayrıldığımızda, annem ve teyzem bana:

¹⁰⁹ Müslim, Tahâret 1.

¹¹⁰ İbn-i Mâce, Tahâret, 26.

¹¹¹ Tirmizî, Tahâret, 3/4; Ahmed, III, 340.

¹¹² Buhârî, Cuma, 8; Temennî, 9; Savm, 27; Müslim, Tahâret, 42.

¹¹³ Bkz. Tirmizî, Et’ime, 39/1846.

¹¹⁴ Buhârî, Libâs, 63-64.

«–Yavrucuğum, bu zât gibisini hiç görmedik! Yüzü ondan daha güzel, elbiseleri daha temiz ve sözü daha yumuşak başka birini bilmiyoruz. Sanki mübârek ağzından nûr saçılıyordu» dediler.” (Heysemî, VIII, 279-280)

Peygamber Efendimiz bir seferinde Mescit’te iken yanına, saç-sakalı karışmış bir adam çıkagelmişti. Hz. Peygamber ﷺ, eliyle ona saç ve sakalını düzeltmesini işâret etti.¹¹⁵

Rasûlullah ﷺ, elbisesinde rahatsız edici kokuların bulunmasını istemezdi.

Hiz. Âişe ﷺ şöyle der:

“Üzerinde çirkin bir kokunun hissedilmesi, Rasûlullah ﷺ Efendimiz’e çok ağır gelirdi.” (Buhârî, Hiyele, 7)

Bir gün, giydiği hırkada ter ve yün kokusu hissedince çıkarmıştır. Bunu bize nakleden **Hiz. Âişe** ﷺ, Efendimiz’in dâimâ güzel kokulardan hoşlandığını haber vermiştir.¹¹⁶ Rivâyete göre:

“Allah Rasûlü ﷺ geceleyin güzel kokusundan tanınırdı.” (Dârimî, Mukaddime, 10)

Ashâb-ı kirâm, kendi işini kendi gören kimselerdi. Onlar, cuma namazı vaktine kadar işlerinde çalışır, cuma vakti yaklaşınca işlerini bırakıp namaza gelirlerdi. Bu sebeple vücutları ağır kokardı. Bunun üzerine Efendimiz onlara:

“–Cuma günü yıkansanız!” buyurdu. (Buhârî, Cum`a 16, Büyû` 15; Müslim, Cum`a 6)

Müslümanlar, vatanın her bir köşesine türlü imâretler, su yolları ve çeşmeler inşa etmişlerdir. Temizliğin kusursuz olması için köylere varıncaya kadar her tarafa hamamlar yapmışlardır. Müslüman evleri, son derece temizdir. Ayakkabılarla aslâ içeri girilmez. Her yer, namaz kılınabilecek derecede pırıl pırıldır. Evlerde hayvan beslemek diye bir şey yoktur. Hattâ evlere kuş bile sokulmaz. Önde gelen âlim sahâbîlerden **Abdullah bin Mes’ûd** ﷺ ve diğer İslâm büyükleri, evlerinin her gün süpürülmesini emrederlermiş. Bu sebeple evlerinde bir saman çöpü dahî bulmak mümkün olmazmış. (İbn-i Ebî Şeybe, V, 264/25921-2)

M. de Thevenot müslüman toplumundaki temizlik ve nezâkete dâir şunları söyler:

“Türkler sıhhatli yaşarlar ve az hasta olurlar. Bizim memleketlerdeki böbrek hastalıkları ve daha bir sürü tehlikeli hastalıkların hiçbiri onlarda yoktur, isim-

¹¹⁵ Muvatta’, Şaar, 7; Beyhakî, Şuab, V, 225.

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, Libâs, 19/4074.

lerini dahî bilmezler. Öyle zannediyorum ki, Türkler'in bu mükemmel sıhhatlerinin başlıca sebeplerinden biri de sık sık yıkanmaları ve yiyip içmedeki itidalleridir. Onlar gâyet az yerler. Yedikleri de, hristiyanlarınki gibi karma karışık şeyler değildir.”¹¹⁷

Rasûlullah ﷺ, insanların gelip geçtiği yolları, gölgelendikleri yerleri, ağaç altlarını, duvar diplerini, halkın dinlenmek ve istirahat etmek için oturduğu yerleri kirletmeyi kesin olarak yasaklamıştır.¹¹⁸ **Ebû Musa el-Eş'arî** ﷺ Basra'ya vâli olarak geldiğinde şöyle demiştir:

“–Beni size Ömer bin Hattâb gönderdi. Size Rabbinizin Kitâb-ı Kerîmi'ni ve Sünnet-i Seniyye'yi öğreteceğim ve yollarınızı temizleyeceğim.” (Dârimî, Mukaddime, 46/566; İbn-i Ebî Şeybe, V, 264/25923)

Rasûlullâh ﷺ hayvanların bakımı ve temizliği husûsunda da tavsiyelerde bulunur, bilhassa koyun ve keçilerin üzerindeki kir ve tozların temizlenmesini isterdi. (Heysemî, IV, 66-67)

İslâm, ibadet mahallerinin temizliğine ise ayrı bir ehemmiyet vermiştir. **Câbir** ﷺ şöyle anlatır:

“...Bir defasında Rasûlullah ﷺ şu mescidimize bizi ziyârete gelmişti. Elinde İbnû Tâb diye bilinen hurma ağacından bir dal vardı. **Mescidin kible tarafında bir tükruk gördü ve onu elindeki dal ile sildi...** Sonra bize dönerek:

«–Bana bir zâferan verin!» dedi. Mahalleden **bir genç kalkarak bütün hızıyla evine koştı** ve avucunda zâferanlı bir koku getirdi. Rasûlullah ﷺ onu alarak elindeki dalın ucuna sürdü. Sonra onunla tükrukün izini sildi. İşte mescidlerinize zâferanlı koku sürmeniz buradan kalmadır...” (Müslim, Zühd, 74; Mesâcid, 52; Beyhakî, Kübrâ, I, 255)

3. Su

Çevrenin güzelleşmesi ve temizliğin sağlanabilmesi için en lüzumlu vâsıta “su”dur. Daha da ötesi hayatın devam etmesi suya bağlıdır. Zira su hayattır ve bütün canlıların esası sudur. Kur'ân-ı Kerîm'de:

“**Allah, her canlıyı sudan yarattı**” buyrulur. (Nûr, 45; Enbiyâ, 30)

¹¹⁷ M. De Thevenot, *Relation d'un Vogaye Fait au Levant*, Paris, 1665, s. 58.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, Tahâret, 14/26; İbn-i Mâce, Tahâret, 21; Ahmed, I, 299; III, 305; 381; Hâkim, I, 273/594.

Cenâb-ı Hak, kullarının istifadesi için suya çok farklı husûsiyetler vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1) Suyu en yakın bileşik hidrojen sülfür (H₂S), sudan iki kat ağır olmasına rağmen oda sıcaklığında gaz hâindedir. Ayrıca pis kokulu ve zehirli bir gazdır. Demek ki Allah Teâlâ suyu insan için özel hazırlamıştır.

2) Suyun en yoğun olduğu hâl, benzer kimyasal bileşiklerinin aksine katı, yani buz hâli değil, +4 derecedeki sıvı hâlidir. Bu şekilde denizlerde, göllerde ve nehirlerde su dipten yukarı değil, yüzeyden aşağı doğru donar. Bu da suda yaşayan canlıların suyun üstünde oluşan buz tabakasıyla donmaktan korunmasını sağlar.

3) Suyun donma ve kaynama noktaları da organik canlılık için en uygun sıcaklıklardır.

4) Suyun polaritesi dolayısıyla birçok organik ve inorganik maddeyi kolayca çözebilme husûsiyeti vardır.¹¹⁹

Kur'ân-ı Kerîm “su”ya sık sık atıflarda bulunur. Yağmurun nasıl olduğundan, bulutların yağmura dönüşme safhalarından, yağmurun hassas bir ölçüyle yeryüzüne indirilip onunla ölü toprağın diriltilmesinden, yer altı sularından, suyun çevriminden ve kirli suların arıtılmasından bahseder.¹²⁰ Bunların insanlar için ne büyük nimetler olduğuna dikkat çeker ve yağmura “**rahmet**” ismini verir.¹²¹

Suyun kıymetini en güzel şekilde idrak eden müslümanlar, kendilerine su ikram eden kişiye, “**Su gibi azîz ol!**” diye dua ederler. Bu sebeple de su hizmetlerine ehemmiyet verirler. Bilhassa Kâbe'nin yanında hacılara su ve şerbet ikram etmeyi büyük bir şeref ve mühim bir vazife sayarlar. Peygamber Efendimiz'in amcası **Abbâs** رضي الله عنه'in Tâif'te üzüm bağı vardı. İslâm'dan önce de sonra da oradan kuru üzüm taşır, Zemzem'in içine katarak hacılara ikrâm ederdi. Kendisinden sonra oğulları ve torunları da hep böyle yaptılar.¹²²

Bir defâsında Rasûlullah ﷺ Harem-i Şerif'teki su ve şerbet ikrâm edilen sebîl mahalline gelmiş ve içecek istemişti. **Hz. Abbâs** رضي الله عنه, oğluna:

“–Fadl! Annene git ve yanındaki (husûsî) içecekten Rasûlullah ﷺ'e getir!” dedi. Rasûlullah Efendimiz:

“–(Hayır) bana herkesin içtiği bu içecekten ver!” buyurdu. Hz. Abbâs:

¹¹⁹ Doç. Dr. Şâkir Kocabaş, *Kur'ân'da Yarattığı*, s. 157.

¹²⁰ Nûr, 4; Zuhuruf, 11; Zümer, 21; Vâkıa, 68-70; Nâziât, 31; Furkân, 48.

¹²¹ A'râf, 57; Şûrâ, 28.

¹²² İbn-i Hişâm, IV, 32; İbn-i Sa'd, II, 137; Vâkıdî, II, 838.

“–Yâ Rasûlallah, buradaki içeceğe bazen insanların eli dokunuyor” dedi. Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

“–İşte insanların içtiği bu içecekten ver!” buyurdu ve Hz. Abbâs’ın sunduğu içecekten içti. Sonra Rasûlullah ﷺ Zenzem kuyusuna geldi. Hz. Abbâs’ın âilesi burada kuyudan su çekiyor ve hacılara ikram ediyorlardı. Rasûlullah ﷺ:

“–Ey Abdülmuttalib oğulları, çekiniz! Siz sâlih bir amel üzeresiniz!” diye taltîf buyurdu. Sonra Rasûlullah ﷺ:

“–İnsanlar, (benim yaptığım bir şeyi tatbik etmek için) hüçûm edip başınızda kalabalık etmeyecek olsalardı, ben de devemden iner, kuyunun ipini şuraya koyar, sizin gibi su çekerdim” buyurdu. Bu esnâda eliyle mübârek omzuna işâret ediyordu. (Buhârî, Hac, 75)

Rasûlullah ﷺ, insanlara su ikram etmenin faziletini şöyle anlatmıştır:

“Kıyâmet günü cehenneme gidecek bir kişi cennet ehlinden birine rastlar ve:

«–Ey filân! Hatırladın mı sen su istemiştin de ben sana bir içimlik su vermiştim?» der (ve bu sûretle şefaât ister). Mü’min de o kimseye şefaât eder. Bir diğeri, yine cennetlik olan birinin yanına varır ve ona:

«–Hatırlıyor musun, sana bir gün abdest suyu vermiştim?» diyerek (şefaât ister. O da hatırlar) ve ona şefaât eder. Yine cehennemlik olanlardan biri, cennetlik birisine:

«–Ey filân! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin günü hatırlıyor musun? Ben de o gün senin için gitmiştim.» der. Cennetlik olan kimse de ona şefaât eder.” (İbn-i Mâce, Edeb, 8)

Rasûlullah ﷺ, içtiği suyun temiz ve tatlı olmasına dikkat eder, suyu tatlı olan kuyuları tercih eder¹²³ ve suların kirletilmesini yasaklardı.¹²⁴

Aynı şekilde İslâm, abdest alınacak suyun temiz olmasını şart koşar; tadı, rengi ve kokusu değişmiş olan suların içilmesini ve kullanılmasını istemez.

Su bu kadar mühim olduğuna göre ona iyi davranmamız îcâb eder. Japon bilim adamı **Dr. Masaru Emoto**, donmuş su kristalleri üzerinde bir araştırma yapmış, bunların düzgün, estetik ve altıgen şekillerden meydana geldiğini ve bu kristallerin insan eli değmemiş tabîî kaynak sularında, insanı büyüleyecek kadar düzgün ve güzel şekle sâhip olduğunu fark etmiştir. İki ayrı kaba bu sulardan ala-

¹²³ İbn-i Hacer, *İsâbe*, III, 615.

¹²⁴ Buhârî, *Vudû*, 68.

rak deney yapmıştır. Üzerine sevgi, şefkat, duâ ve minnettarlık ifâdelerinin fısıldandığı birinci kaptaki suyun kristallerinin tabî ihtîşâmını koruduğunu; üzerine hakâret içeren sözlerin ve “şeytan” gibi kötü lafızların söylendiği suyun kristallerinin ise parçalanmış olduğunu ve bütün estetik husûsiyetlerini kaybederek şekillerinin bozulduğunu görmüştür. Aynı deneyde sular, güzel ve hoş mûsikîye ve rahatsız edici çirkin ritimlere de farklı tepki vermiştir.¹²⁵ Buna benzer deneyler haşlanmış pirinç ve çiçekler üzerinde de yapılmış, kendisine güzel davranılan taraf güzelliğini ve tazeliğini korurken, diğer taraf çürüyüp solmuştur.

Dr. Emoto: “İyi ve güzel düşünmenin, suya iyi davranmanın insan vücudu üzerindeki tesiri nedir?” sorusuna şu cevabı veriyor:

*“–Bu benim 7,5 yıllık çalışmam. O sürede kanser ve benzeri hastalara iyi, güzel ve şefkatle konuşulmuş olan bu sulardan içirildi ve hastalıkları tedâvi etmede müsbet tesiri görüldü.”*¹²⁶

Bu bakımdan bütün insanları, hayvanları, bitkileri, çevreyi, tabiatı velhasıl tüm dünyayı sevmemiz ve her şeye güzel davranmamız gerekmektedir.

Burada zikredilmesi gereken diğer bir mesele de, tabiatın, çevrenin ve suyun israf edilmemesidir. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz!” (A'râf, 31)

“İsraf edenler şeytanların arkadaşlarıdır.” (İsrâ, 27)

“...İsrâf etmeyin; çünkü Allah isrâf edenleri sevmez.” (En'âm, 141)

Rasûlullah ﷺ de şöyle buyurur:

“İsrâfa ve gurura saplanmaksızın yiyiniz, içiniz, giyiniz, sadaka veriniz.”
(Buhârî, Libas, 1; İbn-i Mâce, Libas, 23)

Hele suyu hiçbir şekilde israf etmemek gerekir. Rasûlullah ﷺ, ashâbında Hz. Sa'd'ın yanına uğramıştı. Sa'd namaz için abdest alıyor, suyu bolca kullanıyordu. Peygamber Efendimiz:

“–Bu israf da ne?” buyurdu. Sa'd ﷺ:

“–Abdestte de israf olur mu?” dedi. Allah Rasûlü ﷺ:

“–Evet, akan bir nehir üzerinde olsan bile!” buyurdu. (İbn-i Mâce, Taharet, 48)

¹²⁵ Safvet Senih, “Su Kristallerinin Sırrı”, *Sızıntı*, Aralık 2002, sayı 287; M. Akif Deniz, *İlk Adım*, Şubat, 2003.

¹²⁶ İpek Durkal, “Allah'ın 99 Adı İle Oluşan Kristalleri Gösterecek”, *SABAH GAZATESİ GÜNEYDİN EKİ*, 28.03.2009; <http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/28/gny/haber,E64927875AE84F09B4896D9955C9BE15.html>

Allah'a ibadet için abdest alırken bile suyun israf edilmemesi isteniyorsa, diğer durumlarda israfa hiç müsaade edilmeyeceği âşikârdır.

ÜÇÜNCÜ KISIM KUR'ÂN-I KERÎM

1. Nüzûlü ve Kaydedilmesi

Kur'ân-ı Kerîm en son indirilen ilâhî kitaptır. Allah Teâlâ onu toplu olarak değil, pek çok hikmete binaen kısım kısım indirmiştir. Bu durum insanlara pek çok faydalar ve pek büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz, vahiy nâzil oldukça âyetleri unutmamak arzûsuyla acele ederek Cibrîl-i Emîn ile beraber okumak isterdi. Bu hâl üzerine şu âyetler nâzil oldu:

“Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'ân'ı okumakta acele etme! «Rabbim! İlmimi arttır» de!” (Tâhâ, 114)

“(Rasûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma! Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize âittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et!” (Kıyâme, 16-18)

Artık bundan sonra Cibrîl-i Emîn geldiğinde Rasûl-i Ekrem Efendimiz susar; Cibril, vahy-i ilâhî'yi tamâmen tebliğ edip bitirince Hz. Peygamber ﷺ gelen âyetleri tam olarak ezberlemiş bulunur ve öylece tilâvet buyururdu. Bu durum, Kur'ân'ın mucize olduğunu gösteren delillerden biridir.

Peygamber Efendimiz'in pek çok vahiy kâtibi vardı. Bunların sayısı 65'e kadar çıkıyordu. Kur'ân-ı Kerîm'den bir kısım geldiğinde Peygamber Efendimiz, kâtiplerden müsait olanları çağırır ve vahyi yazdırırdı.¹²⁷ Onlar da, inen âyetleri o zamanın yazı malzemelerine yazarlardı. Yazma işlemi bittikten sonra Rasûlullah ﷺ, kâtiplere yazdıklarını okutturur ve eksikleri varsa düzelttirirdi. Daha sonra kâtip çıkar vahyi insanlara arzederdi.¹²⁸ Akabinde Rasûlullah ﷺ de inen âyetleri önce erkek sonra da kadın sahâbîlere okurdu.¹²⁹ Müslümanlar da gelen vahyi ezberler, bir kısmı da yazarak yanında muhafaza ederdi.

Kısım kısım inen âyet ve sûrelerin Kur'ân'ın neresine yerleştirileceği Cenâb-ı Hak tarafından bildiriliyor, Cebrail ﷺ bunları Allah Rasûlü'ne tarif ediyor, Efendimiz de kâtiplerine yazdırıyordu.¹³⁰

¹²⁷ Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'ân Tarihi*, s. 106-107; a.mlf., *Küttâbü'n-Nebî* ﷺ, Beyrut 1398, el-Mektebü'l-İslâmî.

¹²⁸ Bkz. Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, 4; Tirmizî, *Menâkıb*, 74/3954; Ahmed, V, 184; Heysemî, I, 152.

¹²⁹ İbn-i İshâk, *Sîret*, s. 128.

¹³⁰ Buhârî, *Tefsîr*, 2/45; Ebû Dâvûd, *Salât*, 120-121/786; Tirmizî, *Tefsîr*, 9/3086; Ahmed, IV, 218; Ali el-Müttakî, II, 16/2960. Bkz. Mehmet Fâik Yılmaz, *Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet*, Ankara 2005.

Şurasını hatırdan çıkarmayalım ki, ilk inen âyetler, konu olarak beşerî ilimlerin tanınıp bilinmesinde bir vâsıta olan “**kalem**”in ve “**yazdığı satırlar**”ın medh ü senâsına hasredilmiş, yazılmış olan bilgiler mânâsına gelen “**Kitâb**” kelimesi üzerinde ısrarla durulmuştur.¹³¹ İşte Allah Rasûlü’nün Kur’ân’ın yazıyla tesbit edilip muhafazasındaki gayret ve titizliğini destekleyen âmillerden biri de budur.

Nâzil olan Kur’ân âyetlerini yazmak ashâb-ı kirâm arasında çok yaygındı. Herkes bu işe dört elle sarılmıştı. Yazmayı bilmeyenler de ellerinde yazı malzemeleriyle Efendimiz’in yanına gelirler, orada bulunan bir sahâbî Allah’ın rızasını kazanmak için kalkar ve onun için Mushaf’ın bir kısmını yazar, daha sonra başka biri devam eder, nihâyet yazı bilmeyen sahâbî için bir Mushaf yazıverirlerdi.¹³² Bu sebeple Peygamber Efendimiz, karışıklığa meydan vermemek için ilk günlerde Kur’ân ile hadislerin aynı yere yazılmasını yasaklamıştı.¹³³

Yani âyetler İslâm’ın ilk devirlerinden itibaren hatta müslümanlar Kureyş’in zulmü altında sayısız sıkıntılar içinde yeni filizlenen bir toplulukken bile kayda geçirilmiştir. **Abese** sûresinin 11-16. âyetlerinde, Kur’ân’ın ilk senelerde mevcut çok sayıdaki yazılı metinlerinden (nüshalarından) bahsedilmektedir. **İbn-i Abbâs** ؓ da Mekke’de inen âyetlerin hemen orada kaydedildiğini söylemiştir.¹³⁴ Nitekim ilk senelerde **Hz. Ömer** ؓ, Kur’ân yazılı bir sahifeyi okuduktan sonra iman etmiştir.¹³⁵ Râfi bin Mâlik ؓ **Akabe Bey’atı**’na katıldığında, Rasûlullah ﷺ o zamana kadar vahyedilmiş tüm âyet ve sûrelerden oluşan bir Kur’ân metnini ona teslim etmişti. Râfi, Medine’ye döndüğünde kendi mahallesinde inşâ ettirdiği ve İslâm âleminde ilk câmi diye bilinen mescidde toplanan müslümanlara bu âyet ve sûreleri tilâvet ederdi. Yûsuf Sûresi’ni de Medîne’ye ilk defâ Râfi getirmiştir.¹³⁶

Nâzil olan Kur’ân âyet ve sûreleri; ilk günden beri, farz ve nâfile olarak kılınan namazlarda ve bilhassa uzun uzun kılınan teheccüdlerde sesli ve sessiz olarak gece gündüz okunuyordu. Ashâb-ı kirâm arasında büyük bir okuma-yazma ve Kur’ân’ı öğrenip ezberleme faaliyeti başlamıştı. Nitekim Efendimiz’in teşvik ve gayretleri neticesinde pek çok insan Kur’ân’ı baştan sona ezberlemiş ve yazmıştır. Bu güzel gayretler günümüze kadar artarak devam etmiştir.

¹³¹ Alâk, 1-5; Kalem, 1; Bakara, 2; Zuhuf, 2; Duhân, 2.

¹³² **Beyhakî**, *es-Sünenü’l-kübrâ*, Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye 1424, VI, 27.

¹³³ Prof. Dr. M. M. el-A‘zami, *Kur’ân Tarihi*, s. 107-108. Rasûlullah ﷺ Kur’ân vahyi ile kendi sözleri olan hadisleri birbirinden ayırmaya çok dikkat ediyor, “Bu Allah’tan gelen vahiydir”, “Bu benim kendi düşüncemdir” diye açıklıyordu. Bazen de ashâb-ı kirâm; “Bu düşünce size mi ait, yoksa ilâhî bir vahiy mi?” diye soruyorlardı. (Bkz. M. Hamidullah, *Kur’ân-ı Kerîm Tarihi*, s. 15-18)

¹³⁴ **İbnü’l-Dureys**, *Fedâilü’l-Kur’ân*, Dimeşk 1408, s. 33.

¹³⁵ İbn-i Hişâm, I, 369-371.

¹³⁶ Bkz. İbn- Hacer, *İsâbe*, no: 2546 [Râfi bin Mâlik mad.]; İbn-i Kesîr, *el-Bidâye*, III, 152; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, II, 157; Kettânî, *Terâtib*, Beyrut, ts., I, 44; A‘zami, *a.g.e.*, s. 106; Hamidullah, *a.g.e.*, s. 44.

Ramazan aylarında Allah Rasûlü ﷺ ile **Cebraîl** عليه السلام Kur'ân'ı birbirlerine karşılıklı olarak okurlardı. Son sene bunu iki defa yapmışlardı.¹³⁷ **İbn-i Mes'ûd** رضي الله عنه şöyle der:

“Rasûlullah ﷺ ve Cebrâîl عليه السلام birbirlerine Kur'ân okumayı bitirdiklerinde ben de Allah Rasûlü'ne okuyordum ve Efendimiz benim okuyuşumun son derece güzel olduğunu söylüyordu.” (Taberî, I, 28; Ahmed, I, 405)

Cebraîl عليه السلام ile yapılan son mukabelenin ardından; **Allah Rasûlü** ﷺ, **Zeyd bin Sâbit** ve **Übey bin Ka'b** رضي الله عنه, Kur'ân'ı birbirlerine okudular. Hatta Allah Rasûlü ﷺ, Übey'e iki kez okudu.¹³⁸ Bu mukâbele âdeti de günümüze kadar gelmiş ve hâlâ canlılığını muhafaza etmektedir.

Rasûlullah ﷺ kendisine vahyedilen âyet ve sûreleri zaman zaman **Cuma hutbelerinde** okuyordu. Bir kısım sahâbîler, bazı sûreleri bu hutbelere dinleyerek ezberlediklerini ifade ederler.¹³⁹ **Hz. Ebû Bekir** ve **Hz. Ömer** de ilk hutbede bir sûre okur, ikinci hutbede konuşurlardı.¹⁴⁰ **Hz. Ömer'in** hutbelerde Nahl sûresini okuduğu rivâyet edilir.¹⁴¹

Efendimiz'in hayatına baktığımızda onun Kur'ân'ı her vesileyle okuduğunu görürüz. İnsanlara İslâm'ı anlatırken, ashabına sohbet ederken Kur'ân okurdu, bir meseleyi izah ederken o mevzuyla alakalı âyetleri okurdu, gece ibadetlerinde Kur'ân okurdu, her gün düzenli bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm'in yedide birini okuma âdeti vardı.¹⁴² Ashâb-ı kirâm da böyle yapardı: Medîne'ye gelen Sakîf Kabilesi heyetinde bulunan **Evs bin Huzeyfe** رضي الله عنه şöyle anlatır:

“Rasûlullah ﷺ bir gece yatsıdan sonra uzun müddet yanımıza gelmedi.

«–Yâ Rasûlallah! Yanımıza gelmekte niçin geç kaldınız?» diye sorduk. Peygamber Efendimiz ﷺ:

«–Her gün Kur'ân'dan bir hizb okumayı kendime vazîfe edinmişimdir. Bunu yerine getirmeden gelmek istemedim» buyurdu. Sabah olunca ashâb-ı kirâma; «Siz Kur'ân'ı nasıl hizipleyip okursunuz?» diye sorduk. Onlar:

«–Biz sûreleri ilk üçünü bir hizb, sonra devamındaki beş sûreyi ikinci bir hizb, daha sonra sırayla yedi, dokuz, on bir ve on üç sûreyi birleştirerek birer hizb yaparız. En son olarak da Kâf Sûresi'nden sonuna kadar mufassal sûreleri bir hizb

¹³⁷ Buhârî, Bed'ü'l-halk, 6; Fedâilü'l-Kur'ân, 7; Savm, 7.

¹³⁸ Mukaddimetân, nşr. A. Jeffery, s. 74, 227; Tâhir el-Cezâirî, et-Tibyân, Beyrut 1412, s. 26.

¹³⁹ Müslim, Cuma, 34, 49-52.

¹⁴⁰ İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, I, 449/5195.

¹⁴¹ Buhârî, Sücûdü'l-Kur'ân, 10.

¹⁴² Bkz. Müslim, Müsâfirîn, 142; Ahmed, IV, 9; İbn-i Mâce, Salât, 178; İbn-i Hişâm, I, 381.

yaparak Kur'ân-ı Kerîm'i (yedi günde) okuruz» dediler.” (Ahmed, IV, 9; İbn-i Mâce, Salât, 178)

Yine Efendimiz ﷺ:

“Kim geceleyin hizbini veya hizbinden bir kısmı okumadan uyursa bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında tamamlasın! Bu takdirde, sanki gece okumuş gibi aynı sevâba nâil olur” buyururdu. (Müslim, Mûsâfirîn, 142)

Kinde kabilesinin temsilcileri hicrî 10. senede altmış veya seksen kişi olarak gelip, Mescid'de bulunan Peygamber Efendimiz'in huzûruna çıkmışlardı. Rasûlullah ﷺ:

“–Allah beni hak dinle peygamber olarak gönderdi ve bana bir de Kitab indirdi ki, ona bâtil ne önünden, ne de ardından yaklaşamaz!” buyurdu. Kinde temsilcileri:

“–Bize ondan biraz okuyup dinletebilir misin?!” dediler. Rasûlullah ﷺ Sâffât sûresinin başından okumaya başladı:

“Saf saf dizilmiş duranlara, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki, ilâhımız birdir. O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir.” (Sâffât, 1-5)

Allah Rasûlü ﷺ bu âyetleri okuyup susmuştu. Hiç kımıldamadan duruyordu. Gözleri yaşarmış, gözyaşları sakalına doğru akmaya başlamıştı. Kindeliler:

“–Biz senin ağladığını görüyoruz!? Yoksa seni gönderen zâttan korktuğun için mi ağlıyorsun?” dediler. Peygamber Efendimiz:

“–Beni korkutan ve ağlatan, Allah'ın beni kılıcın ağzı gibi ince ve keskin olan dosdoğru bir yol üzere göndermiş olmasıdır ki, ondan azıcık eğrilsem helak olurum!” buyurduktan sonra:

“Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir yardımcı ve koruyucu bulamazsın”¹⁴³ âyetini okudu. Bunun üzerine Kinde temsilcileri müslüman oldular. (Bkz. İbn-i Hişam, IV, 254; Ebû Nuaym, *Delâil*, I, 237-238; Halebî, III, 260)

Ebû Talha ﷺ birgün Efendimiz'in yanına vardığında, onun ayakta Ashâb-ı Suffe'ye Kur'ân öğrettiğini gördü. Allah Rasûlü ﷺ, açlıktan iki büklüm olan belini doğrultmak için karnına taş bağlamıştı. İşte Rasûl-i Ekrem Efendimiz ve ashâbının meşgûliyeti, Allah'ın kitâbını anlamak ve öğrenmek, arzu ve iştihakları da Kur'ân'ı tekrar tekrar okumak ve dinlemektir. (Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 342)

¹⁴³ İsrâ, 86.

Rasûlullah ﷺ, ashâbından zaman zaman kendisine Kur'ân okumalarını ister, hürmetsizlik olur düşüncesiyle bundan çekinenlere:

“–Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi de severim” buyururdu. (Buhârî, Tefsîr, 4/9; Müslim, Müsâfirîn, 247)

Ashâb-ı kiramdan ve daha sonra gelen sâlihlerden bazıları Kur'ân-ı Kerîm'i her gece baştan sona okuyup hatmederlerdi.¹⁴⁴ **Osman bin Abdurrahman** babasından şöyle naklediyor:

“Bir gün: «Bugün geceyi Makâm-ı İbrahim'de namaz kılarak geçireceğim» diye niyet ettim. Yatsıdan sonra Makâm'da namaza durdum. Ben namaz kılarırken birisi elini omzuma koydu. Selâm verdikten sonra baktım ki o **Hz. Osman** imiş. Hz. Osman ﷺ Fatiha'dan başlayarak Kur'ân'ı sonuna kadar okuyarak namazını tamamladı. Selâm verdi ve ayakkabılarını alıp gitti.” (Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 56)

2. Korunması ve Kitap Hâline Getirilmesi

Peygamber Efendimiz vefât edip vahiy tamamlandığında pek çok kişi Kur'ân'ın tamamını ezbere biliyor ve namazlarda okuyordu. Ancak Allah Rasûlü'nün son ânına kadar vahiy devam ettiği için Kur'ân sûrelerinin yazıldığı sayfalar, iki kapak arasına toplanıp bir kitap hâline getirilmemişti. **Hz. Ebû Bekir** ﷺ, **Zeyd bin Sâbit** ﷺ başkanlığında bir heyet teşekkül ettirdi ve yazılı Kur'ân sayfalarını iki kapak arasına toplattı. Bu heyetin çok sıkı, son derece güvenilir ve sağlam çalışma usulleri vardı. Meselâ bunlardan biri şöyleydi: **Hz. Bilâl** ﷺ Medine sokaklarında gezerek îlânda bulundu. Elinde, âyet-i kerîme yazılı evrak bulunan herkesin, bunları, bizzat Peygamber Efendimiz'in imlâ ettirdiği ilk el yazılar olduğuna şahitlik eden iki kişiyle birlikte mescide getirmesi gerektiğini söyledi. Heyet, zâten insanların ezberinde olan Kur'ân'ı, iki şahitle birlikte getirilen yazılı belgelerle mukayese etti ve Kur'ân'ı baştan sona bütün hâlinde yazıya geçirdi. Bu heyet, insanların elinde bulunan yazılı Kur'ân âyetlerini toplamamış olsalardı bile zaten Kur'ân'ın tamamını ezbere biliyorlardı. Bu usul ile sadece bir sağlama yapmış oldular ve Kur'ân hakkında hiçbir şüphe ihtimali olmadığını gösterdiler.

Hz. Osman ﷺ zamanında yine **Zeyd bin Sâbit** ﷺ başkanlığındaki bir heyet tarafından Kur'ân nüshaları çoğaltıldı. Diğer bir anlayışa göre Hz. Osman, Zeyd bin Sâbit başkanlığındaki on iki kişilik heyete Kur'ân'ı yeniden cem ettirdi. Bunu Hz. Ebû Bekir ﷺ zamanında cem edilen Mushaf ile karşılaştırdı ve arala-

¹⁴⁴ Tirmizî, Kırâât, 11/2946; Heysemî, IX, 94; İbn Sa'd, III, 76; Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 57; Ahmed, *ez-Zühed*, s. 127; Ali el-Müttakî, XIII, 31/36168-70; Sem'ânî, *Ensâb*, V, 282; İmâm Abdülhayy el-Leknevî, *İkâmetü'l-hucce*, Halep 1386, s. 64.

rında hiçbir fark olmadığını gördü. Bu da, Kur'ân'ın baştan beri ilâhî bir muhafaza altında olduğunu ve her iki devirde de Kur'ân'ı cem ederken kullanılan usul ve metodların sağlamlığını göstermektedir.¹⁴⁵

Heyet tarafından çoğaltılan nüshalar belli merkezlere gönderildi.¹⁴⁶ ***Bu Kur'ân nüshalarıyla birlikte, onu insanlara doğru bir şekilde ve kıraat farklılıklarıyla okutup öğretecek âlim sahabiler de gönderildi.*** Böylece Kur'ân, Peygamber Efendimiz'in ağzından nasıl çıktıysa harfi harfine aynen diğer insanlara öğretiliyor, bu konuda çok büyük bir titizlik gösteriliyordu. Bir kimsenin kendi başına yazılı bir malzemedен Kur'ân öğrenmesine müsaade edilmiyor, mutlaka yazı ile birlikte ehil bir hocanın ağzından öğrenmesi isteniyordu. Nitekim bu hususta, Kur'ân'ın harf harf nasıl okunacağını öğreten ***Tecvîd*** ismiyle bir ilim dalı teşekkül etmiştir ki bu ancak bir hocadan tatbikât yoluyla öğrenilebilir. Bu, ***“Kur'ân'ı bir fem-i muhsin'den alma”*** yani düzgün bir ağızdan öğrenme geleneği, ilk günden zamanımıza kadar aynen tatbik edilegelmiştir.

Ubeydullah bin Abdullah, Hz. Osman رضي الله عنه zamanında çoğaltılan nüshalardan Medîne Mushafı'nın Mescid-i Nebevî'de muhafaza edildiğini ve her sabah cemaate okunduğunu haber verir.¹⁴⁷

H. Osman رضي الله عنه, Mushaf'ın cem'ini yani tek nüshada toplanmasını tamamlayınca insanlara Mushafları yazmayı emretti, yani şahsî kullanımları için nüshalar kaleme almalarını teşvik etti.¹⁴⁸ Zira daha önce insanlar Kur'ân'ın tamamını yazamamış, sadece bazı sûre ve âyetlerini kaydedebilmiş olabiliyorlardı. Vahyin nüzûlü sona erip bütün âyet ve sûreler güçlü bir heyet tarafından iki kapak arasına getirildikten ve binlerce hâfız ashâbın tasdikini aldıktan sonra artık insanlar bir bütün hâlinde Kur'ân'ı rahatlıkla kopyalayabiliyorlardı.

Nitekim Hz. Âişe رضي الله عنها, azatlısı **Ebû Yûnus**'tan, kendisi için bir Mushaf yazmasını talep etmiş, o da yazmıştır. (Müslim, Mesâcid, 207; Ebû Dâvûd, Salât, 5/410; *Muvatta'*, Salâtü'l-Cemâa, 25)

¹⁴⁵ Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *Kur'an Tarihi*, s. 131-135.

¹⁴⁶ Bu Kur'ân nüshalarından veya bunların parçalarından bize kadar ulaşmış olanlar vardır. Meselâ **Taşkent, İstanbul Topkapı Sarayı** ve **İstanbul Türk İslâm Eserleri Müzesi**'ndeki nüshalar Hz. Osman'ın çoğalttığı veya onlardan istinsah edilen nüshalardır. (Zâhid el-Kevserî, *Makâlât*, s. 12-13; Salâhaddin el-Müneccid, *Dirâsât fi târihi'l-hatt'l-Arabî*, s. 50-55) Hz. Osman'a ait, deri üzerine işleme, paha biçilemeyen bir Kur'ân-ı Kerîm'in 28 sayfalık bölümü, Osmanlı **Sultanı Abdülmecid**'in torunu ve Hindistan'ın eski Haydarabad Nizamı **Bereket Şâh** tarafından **Konya Mevlânâ Müzesi**'ne bağışlanmıştır. Mevlana Müzesi Müdürü **Erdoğan Erol**, Hz. Osman'a âit olan Kur'ân-ı Kerîm'in parçalarından birinin Topkapı Sarayı'nda sergilendiğini ve kutsal emanet sayıldığını, tarih uzmanlarının, diğer parçaların da Rusya ve Hindistan'da bulunduğunu bildirdiklerini ifade etmiştir. (www.Haber7.com, [27 Kasım 2006, 10:14]) Bunun diğer misalleri için bkz. Prof. Dr. M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, s. 87; A'zami, *a.g.e.*, s. 114, 138, 153-157, 179.

¹⁴⁷ İbn-i Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, Cidde 1399, s. 7.

¹⁴⁸ İbn-i Şebbe, *a.g.e.*, s. 993, 998, 1002.

Hiz. Ömer'in azatlısı **Amr bin Râfi'** ﷺ de, Peygamber ﷺ Efendimiz'in hanımlarının yaşadığı zamanlarda Mushaf yazardı. Hatta Hiz. Hafsa ﷺ için de bir Mushaf yazmıştı. (*Muvatta'*, Salâtü'l-Cemâa, 26; Heysemî, VI, 320; VII, 154)

Kur'ân'ın en ufak bir hatâdan dahî korunması için başka tedbirler de alınmıştır. Haccâc, **Âsım el-Cahderî**, **Nâciye** bin Rumh ve Ali bin Asma'ı insanların okumak için kopyaladıkları şahsî Mushafları inceleyerek içinde hatâ bulunanları yırtmakla **vazifelendirmiştir**.¹⁴⁹

Bu tür resmî heyetler her zaman mevcut olmuştur. Mesela Türkiye'de "**Mushaflar ve Dîni Eserler Tedkîk Heyeti**" nâmı ile ilmî, resmî bir müessese mevcut bulunmaktadır ki başlıca vazifesi, Kur'ân'da yazım hatasının zuhuruna fırsat vermemektir. Bu sebeple, her asırda yüz binlerce hâfızın ezberlediği ve milyonlarca matbu ve yazma nüshaları bulunan Kur'ân-ı Kerîm'in velev bir harfinin olsun değiştirilmesine ihtimal yoktur. Bazı Mushaflarda matbaa hatası olsa bile bunun derhal tashih edileceği şüphesizdir.¹⁵⁰

İslâmî gelenekte, Kur'ân hocası olabilmek için iyi yetişmiş bir üstad veya üstadlar huzûrunda **icâzetnâme** almak lâzımdır. Bu metodla hem talebenin Kur'ân'ı gereği gibi öğrenip öğrenmediği, hem de elindeki Kur'ân nüshasının sahih ve müteber olup olmadığı kontrol edilir. Bu usûl zamanımıza kadar tatbik edilmiştir. Kur'ân öğretiminin sonunda üstad, talebesine bir icâzetnâme verir ve bunda kendi üstadları ve onların üstadlarının isimlerini bir şecere hâlinde tâ Hiz. Peygamber'e kadar zikreder. Daha sonra talebesinin de, üstadı tarafından kendisine öğretildiği şekilde Kur'ân-ı Kerîm'i tamamen ve sahih bir şekilde öğrendiğini tasdik eder.¹⁵¹

Görüldüğü gibi Kur'ân-ı Kerîm, hem yazılıp okunmak hem de üstadlar huzûrunda ağızdan ağza öğrenilip ezberlenmek sûretiyle günümüze kadar en sağlam usullerle muhafaza edilemiştir.¹⁵² Yani Kur'ân'ın muhafazası için **yazı** ve **ezbere** ilâveten üçüncü bir usul daha tatbik edilmiştir:

¹⁴⁹ İbn-i Kuteybe, *Tevlû müşkili'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, s. 37.

¹⁵⁰ Diğer bir husus da şudur: Kur'ân-ı Kerîm'in kendisine mahsûs bir **resm-i hattı**, bir yazı şekli vardır. Bu Resm-i hatta "**Hatt-ı Osmânî**" ve "**Hattı İstilâhî**" denir. Birçok âlimin beyânına göre bu resm-i hat, tevkîfidir; yani Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in tâlimlerine ve işaretlerine dayanır. Bazı kelimelerin yazı kâidelerine muhalif bir tarzda yazılmış olması bir hikmete mebnîdir, bir nükteyi, bir lâtif maksadı hâizdir. (Burada, Arapça gramer kâidelerinin daha sonraları Kur'ân'dan çıkarılarak ortaya konulduğunu da unutmamak icâb eder.) Hatta bu babda "**İlmü Resmî'l-Kur'ân**" ünvanı ile bir ilim dalı bile tedvin edilmiştir. Bu ilim de İlm-i Kıraat gibi İslâm'a mahsûs Kur'ânî ilimlerden biridir. Bu ilim vasıtası ile Mushaflara mahsûs hatt-ı istilâhî ile kıyasî olan resm-i hat arasında hangi kelimelerde muhalefet bulunduğu ve bu muhalefetin hikmeti gösterilmiştir. Bu ilmin mevzû; ziyâde, hazf, ibdâl, fasl, vasl gibi haller itibârı ile Hiz. Osman'ın yazdırdığı Mushafların harfleridir. Bu ilmin gâyesi ve faydası pek yüksek olduğundan öğretilmesi ve öğrenilmesi farz-ı kifâyedir. (Ömer Nasûhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul 1973, I, 27)

¹⁵¹ Prof. Dr. M. Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, s. 87, 53-56.

¹⁵² Bu mevzûda İslâm âlimlerinin kullandığı usul ve metodların ne kadar sağlam olduğunu görmek için şu eserlere müracaat edilebilir: **Prof. Dr. M. M. el-A'zami**, *The History of the Qur'anic Text from Revelation to Compi-*

İyi yetişmiş ve icâzet almış bir üstad huzûrunda tâlim görmek...

3. Ashâb-ı Kirâm'ın Kur'ân Öğrenme ve Öğretme Seferberliği

Müslümanlar târih boyunca Kur'ân eğitimine pek büyük bir ehemmiyet vermişlerdir. Zira Allah ve Rasûlü, insanları, bir araya gelerek Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaya teşvik ediyorlardı.¹⁵³

Peygamber Efendimiz, Kur'ân'ı iyi bilenlere her yerde kıymet vermiş, onlara dâimâ öncelik tanımıştır. İmam, vâli ve kumandan gibi âmmeyle ilgili bir idârî vazifeli tâyin edeceğinde veya şehidler defnederken hangisini önce koymak gerektiği sorulduğunda hep Kur'ân'ı daha çok bilenleri tercih etmiştir.¹⁵⁴ Tebük Seferi'ne çıkarken Neccârîoğulları'nın sancağını Umâre bin Hazm'a vermişti. Daha sonra **Zeyd bin Sabit**'i görünce, sancağı Umâre'den alıp ona verdi. Umâre رضي الله عنه:

“–Yâ Rasûlallah! Bana kızdınız mı?” diye sorunca Peygamber ﷺ:

“–Hayır! Vallahi kızmadım! Fakat siz de Kur'ân'ı tercih ediniz! Zeyd, Kur'ân'ı senden daha çok ezberlemiştir. Burnu kesik zenci köle bile olsa, Kur'ân'ı daha çok ezberlemiş olan kimse başkalarına tercih edilir!” buyurdu. Evs ve Hazrec kabilelerine de, sancaklarını Kur'ân'ı daha çok ezberlemiş olan kimselere taşımalarını emretti. (Vâkıdî, III, 1003)

Rasûlullah ﷺ **Vedâ Haccı** esnâsında:

“–Ey insanlar! İlim sizden alınmadan ve ortadan kaldırılmadan evvel ondan nasîbinizi alınız!” buyurmuştu... Bir bedevî şöyle sordu:

“–Yâ Nebiyyallâh! İlim bizden nasıl kaldırılır? **Ellerimizde Mushaf nüshaları mevcut, onu bütûn muhtevâsıyla öğrendik, kadınlarımızı, çoluk çocumuza ve hizmetçilerimize de öğrettik...**” (Ahmed, V, 266; Heysemî, I, 200. Krş. Tirmizi, İlim 5/2653)

Rivâyetin bu kısmı bize, ashâb-ı kirâmın Kur'ân-ı Kerîm'i yazma, öğrenme ve öğretme gayretlerinin ne safhada olduğunu göstermektedir. Bunu şu söz de desteklemektedir:

lation: A Comparative Study with the Old and New Testaments, Leicester: UK Islamic Academy, 2003 (*Kur'an Tarihi: Eski ve Yeni Ahit ile Karşılaştırmalı bir Araştırma*, İstanbul 2006); **Prof. Dr. M. Hamidullah**, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, İstanbul 2000 (*Le Saint Coran*'ın giriş kısmı).

¹⁵³ Fâtır, 29; Sâd, 29; Tâhâ, 124-126; Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 21; Müslim, Zikir, 38; İbn-i Mâce, Mukaddime, 17.

¹⁵⁴ Müslim, Mesâcid, 290; Müsâfirîn, 269; Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 2/2876; Nesâî, Cenâiz, 86, 87, 90, 91; Ahmed, IV, 218; Heysemî, VII, 161; İbn-i Hişâm, IV, 185; İbn-i Sa'd, V, 508.

“Sahâbeden biri evine girdiğinde hanımı ona derhal şu iki suali tevcih ederdi: 1) Bugün Kur’ân’dan kaç âyet nâzil oldu? 2) Allah Rasûlü’nün hadislerinden ne kadar ezberledin?” (Abdülhamîd Keşk, *Fî rihâbi’t-tefsîr*, I, 26)

Ashâb-ı Suffe’ye muallim tâyin edilen **Ubâde bin Sâmî** ﷺ, insanlara Kur’ân ve yazı öğrettiğini ifade eder. O ve diğer sahâbîler, dışarıdan gelen insanları evlerinde misâfir eder, onlara ikram ve ihsanlarda bulunur ve Kur’ân-ı Kerîm öğretirlerdi.¹⁵⁵

Übey bin Kâ’b ﷺ da Medîne-i Münevvere’ye gelen heyetlere Kur’ân ve fıkıh öğretirdi. (İbn-i Sa’d, I, 316-317, 345; Vâkîdî, III, 968-969)

Rasûlullah ﷺ **Hâlid bin Velîd**’i bir sefere göndermişti. Hâlid ﷺ oradan Allah Rasûlü’ne yazdığı mektupta, Beni’l-Hâris kabilesini İslâm’a dâvet ettiğini, onların da harp etmeden İslâm’a girdiğini bildirdikten sonra şöyle der:

“Aralarında ikâmet ediyorum, onlara Allah’ın emrettiği şeyleri söylüyor, nehyettiklerinden sakındırıyorum. Allah Rasûlü’nün mektubu gelinceye kadar onlara İslâm’ın esaslarını ve Peygamber ﷺ Efendimiz’in Sünnet-i Seniyye’sini öğreteceğim. Ve’s-selâmu aleyke yâ Rasûlallâh!” (Prof. Dr. Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s. 165-166)

Peygamber Efendimiz, kendisine gelip yeni müslüman olan heyet üyelerinin Medine’de bir müddet kalarak Kur’ân-ı Kerîm’i ve dînî esasları öğrenmelerini ve kendi tatbikatını müşâhede ederek İslâm’ı anlamalarını isterdi. Meselâ **Abdülkays heyeti** geldiği zaman Ensâr’dan, onları misafir etmelerini ve ikramda bulunmalarını istemişti. Bu arada gerekli dini malumatı öğretmelerini, namaz için lüzumlu sûreleri ezberletmelerini tenbihlemişti. Sabahleyin geldiklerinde hâl ve hatırlarını, Ensâr’ın ilgisinden memnun olup olmadıklarını sordu. Onlar da memnuniyetlerini ifade ettiler. **Ashâbın gayreti** ve Abdülkays’lıların öğrenme azminden son derece memnun kalan Peygamber Efendimiz, onlarla tek tek ilgilenerek ezberledikleri Tahiyât’ı, Fâtiha’yı, diğer sûreleri ve öğrendikleri sünnetleri bizzat kendisi kontrol etti. (Ahmed, III, 432; IV, 206)

Görüldüğü gibi Rasûlullah ﷺ kendisine gelen heyetlerle çok yakından ilgilendirirdi. Geri dönerken de onlardan, burada öğrendikleri şeyleri memleketlerinde öğretmelerini isterdi.¹⁵⁶ Aynı ilgi ve alâka tek başına gelenler için de geçerliydi. Nitekim **Umeyr bin Vehb**, Medine’ye gelip müslüman olduğunda Rasûlullah ﷺ ashâbına:

¹⁵⁵ Bkz. Ebû Dâvûd, Büyû, 36/3416; İbn-i Mâce, Ticârât, 8; Ahmed, V, 315, 324; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, III, 160.

¹⁵⁶ Nesâî, Ezân, 8; Ebû Dâvûd, Ramazan, 9.

“–Kardeşinize dînini iyice anlatınız! Kendisine Kur’ân okuyup öğretiniz!..” buyurmuştu. (İbn-i Hişâm, II, 306-309; Vâkıdî, I, 125-128; Heysemî, VIII, 284-286)

Gece gündüz devamlı Mescid’de kalan Ashâb-ı Suffe, bir taraftan ilim öğrenir, bir taraftan da devamlı çalışarak talebe ve hoca yetiştirirlerdi.

Peygamber Efendimiz ve halîfeleri, İslâm dünyasının muhtelif merkezlerine pek çok âlim sahâbîyi hoca olarak göndermişlerdir. Onlar insanlara Kur’ân’ı ve sünnetleri öğretiyorlardı.¹⁵⁷ Meselâ **Mus’ab bin Umeyr** ﷺ Medîne’ye muallim olarak gönderildiğinde, insanlara İslâm’ı anlatıyor ve her fırsatta Kur’ân okuyordu.¹⁵⁸ Şam’a gönderilen **Ebu’d-Derdâ** ﷺ orada uzun süre yaşadı ve çok meşhur bir ilim halkası kurdu. Onun gözetimi altındaki talebelerin sayısı 1600’ü aşyordu. Talebelerini onar kişilik gruplara ayırdı. Onlara toplu olarak ve grup grup dersler verirdi. Sabah namazını kıldıktan sonra hemen derse başlardı.¹⁵⁹ Benzer metodlar başka sahâbî ve tâbiîn tarafından diğer şehirlerde de tatbik edildi.¹⁶⁰

Hiz. Ömer ﷺ, **Yezit bin Abdullah**’ı merkezden uzakta yaşayan bedevîlere Kur’ân öğretmek için gönderdi. **Ebû Süfyan**’ı da bedevî kabilelere giderek öğrenim derecelerini tespit için müfettiş tayin etti. O, ayrıca Medine’de çocuklara Kur’ân öğretmesi için **üç sahabîyi** vazifelendirip her birine aylık 15 dirhem maaş bağladı. Yetişkinler de dâhil herkese kolayından en az beşer âyet öğretilmesini emretti.¹⁶¹

Bir defasında **Hiz. Ali** ﷺ, Kûfe Mescidi’nden seslerin yükseldiğini duyunca ne olduğunu sordu. Kendisine:

“–Birtakım kişiler Kur’ân okuyor ve öğreniyorlar” denildi. Hiz. Ali:

“–Ne mutlu bunlara! Bunlar Rasûlullah ﷺ nezdinde insanların en sevgilileri idi” dedi. (Heysemî, VII, 162)

Tâbiînden **Ebû Nadre**, şöyle der: “Peygamber Efendimiz’in ashâbı bir araya geldiklerinde ilim (hadîs-i şerîfleri) müzâkere ederler ve Kur’ân’dan bir sûre okurlardı.”¹⁶²

¹⁵⁷ Dârimî, *Sünen*, I, 135 (thk. Dahman); İbn-i Sa’d, VI, 7.

¹⁵⁸ Bkz. *Buhârî, Menâkıbu’l-Ensâr*, 46; İbn-i Hişâm, II, 43-46; Ebu Nuaym, *Delâil*, I, 307; Heysemî, VI, 41.

¹⁵⁹ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, Müessesetü’r-Risâle 1405, II, 344-346.

¹⁶⁰ Belazuri, *Ensâb*, I, 110; Hâkim, II, 240, 300; Firyâbî, *Fedâilü’l-Kur’ân*, s. 129. Krş. Müslim, *Müsâfirîn*, 280; İbn-i Abdilberr, *el-İstîâb*, III, 1173/1907; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, VI, 147/2634; Vekî, *Ahbâru’l-Kudât*, II, 5, 150; Zehebî, *Siyer*, XVI, 161.

¹⁶¹ Prof. Dr. M. M. el-A’zami, *Kur’an Tarihi*, s. 127.

¹⁶² Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve’l-mütefakkîh*, Beyrut 1395, II, 126.

Mücâhid (h. 20-103), **İbn-i Ebî Leylâ**'nın yalnızca Kur'ân-ı Kerîm'den oluşan ve insanların okumak için bir araya geldiği bir kütüphane kurduğunu bildirmektedir.¹⁶³

İbn-i Mes'ûd ؓ'in şu sözü bu konuda çok ibretlidir:

“Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim, Allah'ın kitâbından hiçbir sûre indirilmemiştir ki ben onun nerede nâzil olduğunu bilmeyeyim. Yine Allah'ın kitâbından hiç bir âyet indirilmemiştir ki ben onun kimin hakkında nâzil olduğunu bilmeyeyim. Bir kimsenin Allah'ın kitâbını benden daha iyi bildiğini duysam ve deveye ona ulaşmak da mümkün olsa, hiç durmaz hemen yola düşerim.”¹⁶⁴ (Buhârî, Fedâilu'l-Kurân, 8)

Mühim bir husus da şudur ki, ashâb-ı kirâm, Kur'ân tâlimini büyük bir tâzimle îfâ ederlerdi. **Abdullah bin Mes'ûd** ؓ birisine bir âyet okutur (öğretir) ve:

“–Bu âyet, üzerine Güneş'in doğduğu veya yeryüzünde bulunan her şeyden daha hayırlıdır” derdi. Sonra da bu sözünü Kur'ân'ın her âyeti için tekrar ederdi. (Heysemî, VII, 166)

4. Kur'ân-ı Kerîm'in Mucize Oluşu

¹⁶³ İbn-i Sa'd, IV, 253; İbn-i Ebî Dâvûd, *Mesâhif*, s. 151.

¹⁶⁴ Müslümanlar Kur'ân'ı en doğru bir şekilde öğrenip ezberleme hususunda gösterdikleri hassâsiyetin bir benzerini Rasûlullah ؓ Efendimiz'in hadîs-i şerîfleri için de göstermişlerdir. Bunu ispat eden birkaç misal şöyledir:

Ebû Eyyûb el-Ensârî ؓ bildiği bir hadîs-i şerîf hususunda tereddüde düşmüştü. O hadîsi Efendimiz ؓ den dinleyenlerden sadece Ukbe bin Âmir ؓ hayatta kalmıştı. Ebû Eyyûb Hazretleri deve sırtında Medîne-i Münevvere'den yola çıkıp dağlar, çöller aşarak Mısır'a geldi. Hz. Ukbe ile karşılaştığında hemen ilk olarak o hadîsi sordu. Hz. Ukbe de hadîsi rivâyet etti. Ebû Eyyûb ؓ “Tamam” dedi ve hemen devesine atlayıp geri döndü. (Hâkim, *Mârifetü ulûmi'l-Hadîs*, s. 7-8; İbn-i Abdî'l-Berr, *İlim*, s. 123)

Câbir bin Abdullah ؓ, Abdullah bin Üneys'e bir tek hadîs sormak için tam bir aylık yol yürümüştür. Bir seferinde Medîne'den Şam'a, diğesinde de Mısır'a gitmiştir. (Bkz. Buhârî, *İlim*, 19; Hâkim, *Mârifet*, s. 8-9; İbn-i Abdî'l-Berr, *İlim*, s. 127)

Tâbînün önde gelenlerinden **Ebü'l-Âliye** şöyle demiştir:

“Biz, Basra'da iken Rasûlullah'ın ashâbından gelen bazı rivâyetler işitiyorduk. Buna gönlümüz râzı oluyor, hemen bineğimize atlayıp Medîne'ye geliyor ve hadîs-i şerîfi bizzat ashâbın ağzından dinliyorduk.” (Dârimî, *Mukaddime*, 47/570; Hatib el-Bağdadî, *el-Kifâye fi'lmi'r-rivâye*, Beyrut 1988, s. 402-403)

Saîd bin Müseyyeb de şöyle demiştir:

“Sadece bir hadîs öğrenmek için gece gündüz uzun yolculuklar yapıyordum.” (İbn-i Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 106)

Ömer bin Abdilaziz, Medine vâlisi Ebû Bekir bin Hazm'a şöyle yazmıştır:

“Bak, araştır ve Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîflerinden ne varsa hepsini yaz! Zira ben, ilmin kaybolmasından ve ulemanın gitmesinden korkuyorum.” Bu faaliyette Peygamber Efendimiz'in hadislerinden başka bir şey kabul edilmiyordu. Âlimler ilmi yaymalı ve herkese açık ilim halkaları teşkil etmeli ki bilmeyenler de böylece öğrenebilsin. Zira ilim, gizli kalmazsa yok olmaz. (Buhârî, *İlim*, 34) Halîfe bu emri diğer bölgelere de göndermiştir. (Ebû Nuaym, *Târîhu Isbahân*, Beyrut 1410, I, 366; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, II, 129)

Cenâb-ı Hak, kullarını hidâyete ulaştırmak için onlara akıl, irade, tefekkür kâbiliyeti gibi birtakım üstün vasıflar lütfetmiş, buna ilâveten bir de aralarından müstesnâ yaratılışlı sâlih insanları peygamber olarak vazîfelendirmiştir. Peygamberler, dâvâlarının hak olduğunu ve sözlerinin doğruluğunu ispat etmek için mucizeler gösterirler. Her peygamber, devrinin îcâbına göre birçok mucizeler göstermiştir. Hz. İsa'nın zamanında en makbûl ilim tıp, en gözde insanlar da tabiplerdi. Bundan dolayı Hz. İsa'ya, tabipleri bile âciz bırakan mucizeler verildi: Âmâları görür hâle getirmek, ölüleri diriltmek gibi... Hz. Musa ﷺ zamanında sihirde çok ileri gidilmişti, ona da sihirbazları susturacak mucizeler verildi. Hz. Muhammed ﷺ zamanında ise belâğat, fesâhat, talâkat ve edebiyat son derece revaçta idi. Bu sebeple ona, Kur'ân-ı Kerîm mucizesi lütfedildi.¹⁶⁵

İnsanı diğer canlılardan ayıran başlıca vasıflar, akıl ve beyân olduğu için, en son ve en mütekâmil kitap olan Kur'ân'ın i'câzı da daha çok akıl ve beyan sahasında tahakkuk etmiştir. Peygamber Efendimiz'in, kıyâmete kadar devam edecek olan Kur'ân mucizesinin yanında önceki peygamberler gibi zaman ve mekânla kayıtlı pek çok mucizesi de mevcuttur. Bu mucizeler hakkında ciltlerce eser kaleme alınmıştır.¹⁶⁶ Son bölümde bunların bir kısmını zikredeceğiz.

5. Mucizevî Yönleri

Kur'ân-ı Kerîm; nazmı, fesâhatı, belâğati, gönüllere tesir edişi, kanun koyma (teşrî') husûsiyetleri, gaybdan haber vermesi gibi pek çok yönüyle insanları, kendisine benzer bir söz söylemekten âciz bırakmıştır.¹⁶⁷

Müşrikler Kur'ân'a inanmayınca Cenâb-ı Hak onlara meydan okudu. Diledikleri bütün mahlûkâtı yardıma çağırıp Kur'ân'a benzer bir kitap, bunu başaramayınca on sûre, sonra bir sûre¹⁶⁸, nihayet tam misli olmasa da kısmen Kur'ân'a benzeyen bir söz söylemelerini istedi:

“Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun sûrelerinden birine (herhangi bir yönden) benzer bir sûre getirin, eğer iddiâınızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın! Eğer yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- o hâlde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının! O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.” (Bakara, 23-24)

¹⁶⁵ Ankebût, 50-51; Buhârî, İ'tisam 1, Fedâilü'l-Kur'ân 1; Müslim, İmân, 279.

¹⁶⁶ Misal olarak bkz. Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (7 cild), Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü'n-Nübüvve* (2 cild), Halep: el-Mektebetü'l-Arabiyye, 1970-1972; Suyûtî, *Olağanüstü Yönleriyle Peygamberimiz: el-Hasaisü'l-Kübra* (3 cild), terc. Naim Erdoğan, İstanbul: İz Yayınları, 2003.

¹⁶⁷ Prof. Dr. M. S. R. el-Bûtî, *Min ravâi'ü'l-Kur'ân*, s. 125.

¹⁶⁸ Kasas, 49; İsrâ, 88; Tûr, 34; Hûd, 13; Yûnus, 37-38.

Son âyetteki “وَلَنْ تَفْعَلُوا: **ki hiçbir zaman yapamayacaksınız**” ibâresi öy-

le bir eminlik ve kat’îlik ifade etmektedir ki, böylesi bir hüküm ancak ilmi ve kudreti sınırsız, tam ve kusursuz olan bir zât, yani Allah tarafından verilebilirdi. Hakîkaten Allah’tan başka hiç kimse, beşer açısından gayb, yani belirsiz ve kapalı olan istikbâle dâir böylesi bir kesinlikte hüküm veremez ve kat’î ifadeler kullanamaz.

İnkârcılar, acziyetlerini ilân eden bu ilâhî sözleri duydular ve bu sözler içlerine oturdu, hırslarını iyice artırdı, lâkin bir şey yapamadılar. Bu âyet, onların âcizliklerini dilden dile dolaştırıp ufuktan ufuğa taşıdı, zaafiyetlerini tescil etti ve dillerini âdeta mühürledi.¹⁶⁹

Müşrikler, Kur’ân’ın meydan okumasına cevap veremedikleri için onun yerine; yalanlama, kışkırtma, hakâret ve iftirâ gibi saldırganca tavırlar takındılar. “**Bu Kur’ân’ı dinlemeyin! Okunurken gürültü yapın, belki gâlip gelirsiniz!**”¹⁷⁰ diyerek, her ne kadar inkâr etseler de aslında ilâhî kudret karşısında tamamen mağlûb olduklarını ortaya koymuş oldular. Bu acziyet günümüze kadar devam etmiştir.

a. Fesâhatı, Belâğatı ve Nazmı

Kur’ân-ı Kerîm, ne şiir ne de nesirdir. Bilâkis hem şiirin hem de nesrin meziyetlerini bir araya getiren emsalsiz bir üslûba sahiptir. Şiirde ve mûsikîde bulunmayan bir güzelliği vardır. Onu tekrar tekrar okurken veya dinlerken bir monotonluk hissedilmez, devamlı sûrette değişen ve tâzelenen seslerden insan hislerinin her biri aynı derecede nasibini alır.¹⁷¹

Kur’ân, dilin sahip olduğu müterâdif (aynı mânâyâ gelen) kelimelerden delâleti en hassas, tasvir gücü en fazla ve fesâhatı en kuvvetli olanını seçer.¹⁷²

İbn-i Atiyye şöyle der:

*“Kur’an öyle bir kitaptır ki ondan bir kelime çıkarılsa, sonra bütün Arap lisanı altüst edilse, ondan daha münasip bir kelime bulmak mümkün değildir.”*¹⁷³

Kur’ân-ı Kerîm, mevcut edebî türlerden farklı ve kendine has bir üslûba sahip olmakla birlikte, aynı zamanda bütün bu edebî türleri en mükemmel şekilde

¹⁶⁹ M. S. Râfi‘î, *İ‘câzü’l-Kur’ân*, Beyrut 2003, s. 142.

¹⁷⁰ Fussilet, 26.

¹⁷¹ Prof. Dr. M. A. Drâz, *en-Nebeü’l-Azîm*, Dâru’l-kalem, ts., s. 102.

¹⁷² Bûtî, *Ravâi’*, s. 140.

¹⁷³ İbn-i Atiyye, *el-Muharraru’l-vecîz fi tefsiri’l-Kitâbi’l-Azîz*, Beyrut 1413, I, 52.

ihativâ eder. Kıssa, mev'iza, târih, teşrî, cedel, münâzara, âhiret, cennet, cehennem gibi mevzûları, korkutucu ve müjdeleyici âyetleri, mânâlarının şiddetine göre ayrı ayrı bir üslûp bütünlüğü içinde fesâhat ve belâğati en yüksek seviyede tutarak ifadelendirir.

Kur'ân gönüllere tesir eder. İnsanları Kur'ân'ı dinlemekten alıkoyan azılı müşriklerden **Ebû Süfyan**, **Ebû Cehil** ve **Ahnes bin Şerik**, birbirlerinden habersiz olarak ve gizlice, geceleyin evinde namaz kılarken Kur'ân okuyan Peygamber Efendimiz'i dinlemeye gelmişler, birbirleriyle tesadüfen karşılaşıncı da kendilerini ayıplamışlardır. Bu hâdise üç gece böylece devam etmiş, nihayetinde birbirlerine:

“–*Aman kimse fark etmesin! Halk bizim bu durumumuzdan haberdâr olursa, vallahi son derece rezîl oluruz. Bundan sonra da hiç kimseye bu hususta söz geçiremeyiz!..*” diyerek yaptıklarını kınadıktan sonra bir daha böyle bir davranışta bulunmayacaklarına dâir aralarında ahitlemişlerdir.¹⁷⁴

Bir bedevî, Cenâb-ı Hakk'ın:

فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

“**Sana emrolunan şeyleri açıkça söyle ve şirk koşanlardan yüz çevir!**”¹⁷⁵ âyetini bir kişinin okuduğunu işitince derhal secdeye kapanır. Bu hareketin sebebi sorulunca da:

“–Sırf fesahati sebebiyle secde ettim!” der.¹⁷⁶

Bu âyette ona tesir eden hususlar, “ilahî tebliği en mükemmel bir şekilde açıklama, hak ile batılın arasını iyice ayırıp onu apaçık bir şekilde dile getirme ve bu yolda cesur davranma mânâlarını ihtivâ eden “*fe'sda*” kelimesiyle¹⁷⁷; bunca kısalığına rağmen çok mânâlar ihtivâ eden “*bi-mâ tu'mer*: Sana emredilen, söylenen her şeyi” terkibiydi.

Yine bir başka bedevî:

فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا

¹⁷⁴ İbn-i Hişâm, I, 337-338; Taberî, *Târih*, II, 218-219, İbn-i Esîr, *Kâmil*, II, 63-64, İbn-i Seyyid, I, 99; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, s. 160-161; İbn-i Kesîr, *el-Bidâye*, III, 47; Halebî, I, 462.

¹⁷⁵ *Hicr*, 94.

¹⁷⁶ *Kâdî İyâz, Şifâ*, trc. M. Yaşar Kandemir, İstanbul 2012, I, 551; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, İstanbul 1976, I, 82.

¹⁷⁷ Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa*, Dâru'l-Fikr, 1409/1989, s. 351, “صدع” maddesi.

“**Ondan umudu kesince aralarında fısıltıyla konuşmak üzere** (bir kenara) **çekildiler**”¹⁷⁸ âyetini işitmişti. Bunun üzerine:

“–Şehâdet ederim ki, bir kul böyle bir söz söylemeye güç yetiremez!” diyerek, hayret ve hayranlığını izhar etti.¹⁷⁹

O zaman bedevîler, belâğat ve fesâhatta en zirve insanlardı.

Kur’ân-ı Kerîm aynı anda, değişik zamanlarda ve mekânlarda yaşayan, ilmî seviyeleri çok farklı olan bütün insanlara, seviyelerine göre hitâb eder. Farklı anlayışlara imkân veren bir âyeti, ilk nesiller kendi durumlarına göre, daha sonraki nesiller de ulaştıkları ilmî seviyelere göre anlarlar. Bu hususta büyük Arap edîbi **Mustafa Sâdık er-Râfî** şöyle der:

“Kur’ân-ı Kerîm’in mucizelerinden biri de, her zaman bilinemeyen bazı hakikatleri, dâimâ bilinen kelimeler içerisinde saklaması ve bunları vakti geldikçe izhâr edip ortaya koymasındır.” (*Vahyü'l-Kalem*, Kuveyt ts., II, 66)

b. Gaybden Haber Vermesi

Kur’ân-ı Kerîm gaybî haberler vermektedir. Bu haberler de onun açık bir mucize olduğunu gösterir. Geçmişteki tarihî vak’alardan istikbalde zuhûr edecek hâdiselere kadar birçok ilmî ve fennî meseleye temâs ettiği hâlde, 1400 yıldan beri hiçbir keşif onu tekzîb edememiştir. Hâlbuki bugün bile dünyanın en meşhur ansiklopedileri, zaman zaman ek ciltler çıkarmak sûretiyle kendilerini tashih ve yenilemek mecbûriyetinde kalırlar.

O zamanlar Âd ve Semûd kavimlerinin helâki ve Nûh tûfânı hakkında birtakım bilgi kırıntıları, ancak efsâne hâlinde mevcuttu. Fakat Kur’ân-ı Kerîm, bunları günümüz târih ilmi ve târih felsefesinin de tasdîk ettiği bir tarzda insanlığa takdîm etmiştir. Kur’ân, gelecekle ilgili de haberler vermiştir. Bunların birkaç tanesini zikrederim:

Rumlarla mecûsîler arasında bir harp vukû bulmuş ve mecûsîler gâlip gelmişti. Bundan istifade etmek isteyen müşrikler, müslümanlara:

“–İlâhî kitâb sâyesinde üstün geleceğinizi sanıyordunuz. İşte mecûsîler, Kitâb ehli olan Rumları yendiler” diyerek onların îman ve azimlerini kırmaya çalıştılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, müşriklere hüznü, mü’minlere sürûr verecek olan şu âyetleri inzâl buyurdu:

¹⁷⁸ Yûsuf, 80.

¹⁷⁹ *Kâdî İyâz, Şifâ, I, 551*; İbn-i Aşûr, I, 107; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, I, 82.

“Elif. Lâm. Mîm. Rumlar yenildi; en yakın yerde. Onlar bu yenilgilerinden sonra gâlip geleceklerdir, birkaç yıl içinde (3 ile 9 yıl arasında). İşler önceden de sonradan da Allah’a aittir. O gün mü’minler Allah’ın yardımıyla sevinirler. O mutlak gâliptir, merhamet ve ihsân sahibidir.” (Rûm, 1-5)

O sırada Rumlar öyle zayıf düşmüşlerdi ki, hiç kimse, bellerini kıran bu mağlûbiyetin ardından tekrar gâlip gelebileceklerine ihtimâl vermiyordu. Ancak Kur’ân-ı Kerîm, kuvvetli bir tekidle şöyle buyuruyordu:

“Bu, Allah’ın vaadidir. Allah vaadinden caymaz; fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rûm, 6)

Nihayet yüce Allah, vaadini gerçekleştirdi. Târihçilerin ittifâkıyla dokuz seneden az bir zaman içinde Rumlar Fârisîlere gâlip geldiler. O gün, müslümanlar da Bedir Gazvesi’nde müşriklere karşı zafer kazanıp sevindiler.¹⁸⁰

Kızıldeniz’in girdaplarında boğulmak üzere iken mecbur kalarak îman halkasına tutunmak isteyen **Firavun**’a Allah Teâlâ:

“Şimdi mi (îmân ediyorsun)?! Hâlbuki sen, bundan evvel isyân etmiş, dâimâ fesatçılardan olmuştun! Biz de bugün seni (cansız bir) beden olarak (karada yüksek bir yere atıp bozulmaktan) kurtaracağız ki, arkandan geleceklere bir ibret olasın! (Bununla berâber) insanlardan birçoğu, bizim âyetlerimizden cidden gâfildirler.” (Yûnus, 91-92)

Yakın bir zaman önce yapılan araştırmalarda Firavun’un cesedi bulundu. Şu anda bu cesed, secde vaziyetinde, saçları ve derisi de üzerinde olduğu hâlde Londra’daki **British Museum**’da 94. salonda sergilenmektedir.

Bedir Savaşı’nda düşman ordusunun yenilgiye uğratılacağı,¹⁸¹ müslümanların Mescid-i Harâm’a güvenle gireceği, müslümanların muzaffer olup Mekke’yi fethedeceği,¹⁸² insanların kitleler hâlinde İslâm’a gireceği,¹⁸³ İslâm dininin diğer bütün dinlere üstün geleceği,¹⁸⁴ Kur’an’a muâraza yapılamayacağı,¹⁸⁵ Kur’an metninin muhafaza edileceği,¹⁸⁶ gibi birçok hâdiseyi önceden bildirmesi de, Kur’an’ın istikbâle ait haberlerindedir. Peygamber Efendimiz’in, kendisi açısından gayb alanına giren bu tür haberleri vahye istinad etmeden, önceden haber vermesi imkânsızdır.

¹⁸⁰ Bkz. Tirmizî, Tefsîr, 30/3191-3194; Ahmed, I, 276; Kurtubî, XIV, 3.

¹⁸¹ Kamer, 45.

¹⁸² Feth, 16, 27.

¹⁸³ Nasr, 2.

¹⁸⁴ Tevbe, 33; Feth, 28; Saff, 9.

¹⁸⁵ Bakara, 23-24.

¹⁸⁶ Hicr, 10. Bazı misaller için bkz. Yûsuf el-Hâc Ahmed, *Mevsûatü’l-i’câzi’l-ilmî fi’l-Kur’âni’l-Kerîm ve’s-sünneti’l-mutahhara*, Dîmeşk, 2003, s. 20-24.

c. İlmî Keşiflere Işık Tutması

Kur'ân-ı Kerîm'de, ilmî terakkî ve keşiflere ışık tutan pek çok âyet-i kerîme bulunmaktadır. Bunlar da Kur'ân'ın mucizevî bir şekilde istikbâlden haber vermesidir. Kur'ân-ı Kerîm'in esas gâyesi, tevhîdi kalplere yerleştirip insanlara hidâyet rehberi olmaktır. Nitekim ele aldığı bütün mevzûları bu asıl gâyeye mebnî olarak takdîm eder. Bununla birlikte, tabîî ilimlerin sahasına giren konularda insanlara bir ibret olarak verdiği bilgiler de tamâmıyla hakîkate mutâbıktır. Bunlardan da birkaç misal arzedelim:

İnsanın üremesi ve embriyonun teşekkülü husûsunda Kur'ân-ı Kerîm, modern ilmin daha yeni keşfedebildiği birtakım orijinal bilgiler vermektedir. Bunlar, özellikle Hac Sûresi'nin 5. ve Mü'minûn Sûresi'nin 11-13. âyetlerinde tafsîlâtlı bir şekilde anlatılır. **Prof. Dr. Keith L. Moore**, embriyoloji sahasında yazdığı eserinde insanın rahimdeki safhalarını îzâh ettikten sonra bu bilgileri âyet-i kerîmelerle karşılaştırıp, ilmin Kur'ân-ı Kerîm'le mutâbakat hâlinde olduğunu, hatta Kur'ân'ın, verdiği misâl ve târiflerle tıp ilminin önünde gittiğini itirâf etmiştir. Araştırmaları neticesinde Keith, Kur'ân ve Allah Rasûlü ﷺ hakkında büyük bir hayranlık duymuş ve Kur'ân'ın 1400 sene evvelki bu mucizesini büyük bir itimî'nân hâli içinde tasdîk etmiştir. Kur'ân'dan öğrendiği bilgileri, *Before We Are Born* (Biz Doğmadan Önce) isimli kitabının ikinci baskısına ilâve etmiştir. Kendisine:

“–Bu bilgilerin Kur'ân'da bulunmasını nasıl îzah edersin?” diye sorulunca:

“–*O Kur'ân, Allah tarafından indirilen vahiyden başka bir şey değildir*” cevabını vermiştir. (Gary Miller, *The Amazing Qur'an*, s. 34-39)

Son yıllarda **kâinatın genişlediği**, galaksilerin birbirinden muazzam bir hızla uzaklaştığı keşfedildi. Baştan sona kâinatın Sonsuz Bir Güç'ün tasarrufunda olduğunu gösteren bu kanuna göre koskoca galaksiler, aralarındaki uzaklıkla doğru orantılı olarak birbirinden uzaklaşmaktadır. Meselâ, bizden 10 milyon ışık yılı uzaktaki bir galaksi, saniyede 250 kilometre hızla bizden uzaklaşırken, 10 milyar ışık yılı uzaktaki bir galaksinin uzaklaşma hızı saniyede 250.000 kilometredir.¹⁸⁷ Bu duruma Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle işaretilir:

“**Semâyı kendi ellerimizle** (kuvvetle ve çok sağlam bir şekilde) **biz binâ ettik ve biz** (onu) **elbette genişletmekteyiz.**” (Zâriyât, 47)

Yüce Rabbimiz, gökyüzünde ömrünü tüketip patlayan yıldızların parçaları olan göktaşlarından dünyayı muhafaza etmektedir. **Jüpiter** ve devâsâ çekimi ile

¹⁸⁷ Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekten Kâinat*, s. 28.

Satürn, dünya için tehlike oluşturabilecek pek çok cisme geçit vermeyen birer bekçi mevkiindedirler. Zaman zaman bu iki gezegeni aşip dünyamıza yaklaşan göktaşları olabilir. Bu defa onların karşısına başka bir muhafız, yani **Ay** çıkar. Atmosferi olmadığı için Ay'a düşen her göktaşı yüzeye çarpar. Bu çarpmaların Ay'da meydana getirdiği kraterleri küçük bir dürbünle bile görebiliriz. Ay engelini de aşan göktaşları, eğer çok büyük değillerse atmosfere girerken yanmaya başlarlar. **“Yıldız kayması”** da dediğimiz bu hâdise neticesinde göktaşları, yüzeye ulaşmadan **Mezosfer** tabakası içinde un ufak toz zerrecikleri hâlinde dağılırlar. Sonra bu toz zerreciklerinin her biri bir yağmur taneciğine çekirdek olur.¹⁸⁸ Atmosfer, dünyayı uzaydan gelen zararlı ışıklardan da korur. Kur'ân'da bu hakîkatlere şöyle işaret edilir:

“Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, oradaki (Allah'ın varlığını gösteren) delillerden yüz çeviriyorlar.” (Enbiyâ, 32)

Görüldüğü gibi Kur'ân-ı Kerîm, bir taraftan insanların fiil ve davranışlarını tanzim ederken, bir taraftan da kâinattaki sırlara dikkat çekerek onun bir kitap gibi okunmasını ve taşıdığı sırların araştırılarak ortaya çıkarılmasını istemektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, on dört asır evvel şöyle buyrulmuştur:

“Biz, rüzgârları aşlayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık...” (Hicr, 22)

Bu âyetin inişinden asırlar sonra, rüzgârların bitkileri ve bulutları aştığı keşfedilmiştir.

Rahmân Sûresi'nin 19 ve 20. âyetlerinde:

“İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. (Fakat) aralarında bir engel vardır; birbirine geçip karışmazlar! (Kendi yapılarını muhafaza ederler)” buyrulmuştur. Furkân Sûresi'nin 53. ve Neml Sûresi'nin 61. âyet-i kerîmelerinde de benzer ifadeler yer alır.

Bu âyetlerde bildirilen hakîkat, asrımızda anlaşılan bir Kur'ân mucizesidir. Son keşiflerde Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nun birleştiği Cebel-i Târık Boğazı'nda, sanki suların birbirine karışmasına mânî olan meçhûl bir set, görünmeyen bir perde olduğu tespit edilmiştir. Böylece iki denizin suyu birbirine karışmamakta, her iki taraf da aslî karakterini muhafaza etmektedir. **Kaptan Cousteau**, daha sonra, farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı su perdesinin bulunduğunu tespit etmiştir.

A. Brawn, denizlerle ilgili bu ve benzeri âyetlerle karşılaşmıştı. Hem tuzlu hem tatlı sudan taze et, inci ve mercan çıkarıldığını; iki denizin birbirine karışma-

¹⁸⁸ Çakmak, *a.g.e.*, s. 94, 127.

dığını; yelkenli gemilerin rüzgâr ile yürüdüğünü... ifade eden âyetleri tefekkür eden bu İngiliz, Hint kıyı şehirlerinden birine varınca oradaki bir müslümana:

“–Sizin peygamberiniz Muhammed, denizlerde seyahat etti mi?” diye sordu. O da:

“–Hayır, bildiğimize göre o denizlerde seyahat etmemiştir” dedi. Bu cevap üzerine İngiliz gemici, Kur’ân’ın vahiyden başka bir yolla Peygamber Efendimiz’e gelemeceğine kanaat getirdi. Kur’ân’ın tevhîd ve hukûka dâir âyetlerini tefekkür edip bunları Tevrat ve İncil’deki sözlerden daha doğru ve anlamlı bularak kendi kendine müslüman oldu. Daha sonra Mısır’a gidip âlimlerle görüştü.

Matematik profesörü **Gary Miller** şöyle der:

“Hz. Muhammed’in peygamberliğinden önce **atom** hakkında bilinen bir teori vardı. Bu teoriyi de yunan filozof Demokritos ortaya atmıştı. Bu filozofun ardından gelenler de, maddenin gözle görülemeyen küçük, bölünemeyen ve atom (**zerre**) ismi verilen parçacıklardan meydana geldiğini ortaya attılar. Şimdi yeni ilim, maddenin en küçük parçası olan zerrenin, tâbi olduğu maddenin aynı husûsiyetlerini taşıdığını ve aynı şekilde ayrışıp bölünebileceğini keşfetti. Bu bilgi, geçtiğimiz asırdaki gelişmelerin neticesinde elde edilen yeni bir hakikat sayılır. Hâlbuki çok dikkat çekicidir ki bu bilgiler, Kur’ân-ı Kerîm’de 14 asır evvel Allah Teâlâ’nın şu kavliyle bize bildirildi:

“...Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın!” (Yûnus, 61)

Âyet-i kerime atomdan daha küçük varlıklardan bahsetmektedir. En ufak bir şüphe yok ki; böyle bir şey o dönemde hiçbir yazar ve hiçbir Arap tarafından yazılamaz. Çünkü o dönemde en küçük olarak bilinen şey “**zerre**” yani **atom** idi. Bu da Kur’ân-ı Kerîm’in gerçekten de zamanla aşınmadığına delil teşkil etmektedir.”¹⁸⁹ (Defne Bayrak, *Neden Müslüman Oldular?*, s. 144-145)

d. Mucizevî Hukuk Nizâmı

¹⁸⁹ Kur’ân ve ilim mevzuunda tafsilât için bkz. **Dr. Maurice Bucaille**, *La Bible le Coran et la science: les ecritures saintes examinees a la lumiere des connaissances modernes*, Paris: Seghers, 1980 (*The Bible, the Qur’an and science*, trc. Alastair D. Pannell, Karaçi, t.y.); **Afzalurrahman**, *Quranic Sciences*, London 1981; **Prof. Dr. Ömer Çelik**, *Tek Kaynak İki İrmak: Kur’ân’dan Teknolojik Yansımalar*, İstanbul 2009; **Osman Nûri Topbaş**, *Rahmet Esintileri* (Genişletilmiş yeni baskı), İstanbul 2008 (<http://www.islamiyayinlar.net/content/view/106/8/>); **İmaduddin Halil**, “The Qur’an and Modern Science: Observations on Methodology”, *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1991, Vol. 8, No. 1, s. 1-13; **Prof. Dr. Vahiduddin Han**, *İslâm Meydan Okuyor*, İstanbul 1996.

Kur'ân-ı Kerîm'in mucizevî yönlerinden biri de, teşrî (kanun koyma) alanındaki emsalsiz mükemmelliği ve ihtîşâmıdır. Kur'ân'ın teşrîdeki i'câzı; ihtivâ ettiği hükümlerin her devrin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, insaf ehli tarafından tenkid edilecek hiçbir noksanlığının bulunmayışı, diğer kanunlar tarafından halli çok müşkil olan meseleleri kolayca çözmesi, koyduğu hükümlerin büyük hikmetler ihtivâ etmesi ve bu muhteşem nizâmı diğerlerine göre çok kısa bir sürede zirveye ulaştırmış olması gibi yönlerinde ortaya çıkar.

İlim, medeniyet ve kültürden nasipleri olmayan bir kavim içinde; ümmî olan, okuma yazma bilmeyen ve hukuk tahsili yapmamış bulunan bir peygamber vasıtasıyla birdenbire mükemmel bir nizam zuhûr etmiştir. Bu nizam, medenî hukûku, ahvâl-i şahsiyeyi, devletlerarası hukûku, harp ve barış ahkâmını vs. en güzel ve en sağlam bir şekilde ortaya koymuştur. Kur'ân-ı Kerîm, kıyâmete kadar gelecek bütün asırlara hitâb eden böyle bir hukuk sistemi getirmiş olmakla birlikte, aynı zamanda bu nizâmı çok kısa sürede teşekkül ettirmiştir. Müfessir **Kâsımî**, Kur'ân'ın bu mucizevî yönünü ifade sadedinde şöyle demiştir:

“Allah Teâlâ, Arap ümmetini tadrîcî olarak yirmi üç senede terbiye edip yetiştirmiştir. Bu seviyede bir gelişme normal şartlarda diğer toplumlar için, ictimâî âmiller vâsıtasıyla ancak birkaç asırda tamamlanabilir...” (Mehâsinü't-Te'vîl, Kahire ts., II, 219)

Buraya kadar bahsettiğimiz hususlar, Kur'ân-ı Kerîm'in mucizevî yönlerinin çok az bir kısmıdır.

6. Batıların Kur'ân Hakkındaki Hissiyâtı

Pek çok insanın, İslâm'la müşerref olmadan önce, umûmiyetle Kur'ân-ı Kerîm'i okuma ya da dinlemeyle başlayan bir etkilenme sürecine girdiğine şahit oluyoruz. Müslüman olduktan sonra Kerîme ismini alan **batlı bir akademisyen** şöyle der:

“**Kur'ân, onu getiren Hz. Peygamber'e dahi rehberlik ediyor, yer yer ona uyarılarda bulunuyordu. Hz. Peygamber Kur'ân'ı kendisi yazmış olsaydı böyle olur muydu?**”¹⁹⁰

Matematik profesörü **Gary Miller**, birgün müslümanları hristiyanlığa dâvet ederken üstün gelmek ve hata bulmak maksadıyla Kur'ân-ı Kerîm'i okumak istedi... 14 asır evvel yazılmış, çöllerden ve benzeri şeylerden bahseden köhne bir kitap bulacağını umuyordu. Ancak Kur'ân'da bulduğu bilgiler, kendisini dehşete düşürdü. Hatta bu kitapta, dünyada başka hiçbir kitapta yazmayan şeylerin varlığı

¹⁹⁰ A. Arı - Y. Karabulut, *Neden Müslüman Oldum*, s. 184.

ğını keşfetti. Kur'ân'da, Hz. Muhammed'in başından geçen; hanımı Hz. Hatice'nin, kızlarının, oğullarının ölümleri gibi şeyler bulacağını sandı. Ancak böyle şeyler de yoktu. Aksine Kur'ân'da ismi "**Meryem Sûresi**" olan ve Hz. Meryem'in şereflendirildiği, bir benzeri hristiyanların İncillerinde bulunmayan bir sûreye rastladı! Hz. Peygamber'in çok sevdiği hanımı Hz. Âişe'nin ya da kızı Fâtıma ؓ'nin ismiyle bir sûre yoktu! Ayrıca Kur'ân'da Hz. İsa'nın isminin 25 kere, Hz. Muhammed ؐ'in isminin ise sadece 4 kere geçtiğini görünce, hayreti daha da arttı ve nihayet müslüman oldu.¹⁹¹

Amerikalı **Saalik** şu câlib-i dikkat ifadeleri kullanır:

"Kur'ân'ı okuduğumda hayatımdaki yanlışlıkları görebiliyorum. Okuduğum zaman onun insan kelamı olmadığını anlıyorum. **Çünkü hiçbir insan, Kur'ân-ı Kerîm'in tanıdığı kadar beni tanıyamaz!**"¹⁹²

Pennsylvanialı **Kowalski**, şöyle der:

"Kur'ân insanın zihnini okuyor. Aklıma bir konu takıldığında Kur'ân'da hemen karşılığını bulabiliyorum. Pek çok insanın da Kur'ân'ın insanların zihnini okuduğu konusunda benimle aynı fikirde olduğunu düşünüyorum."¹⁹³

Douglas Williams der ki:

"Ben Kur'ân-ı Kerîm'i her okuduğumda müthiş huzur buluyorum. Kimi zaman geç yatıyor ve gece saat üçe dörde kadar Kur'ân okuyorum. Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan âyetlerdeki derin mânâlar bana çok büyük huzur veriyor ve entelektüel seviyemi artırıyor. Hayatımın hiçbir bölümünde böyle bir seviyeyi yaşadığımı hatırlamıyorum."¹⁹⁴

¹⁹¹ Defne Bayrak, *Neden Müslüman Oldular?*, s. 138.

¹⁹² Böken, *a.g.e*, I, 157.

¹⁹³ Böken, *a.e*, I, 56.

¹⁹⁴ Böken, *a.e*, II, 16.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Rahmet Peygamberi:

HZ. MUHAMMED MUSTAFÂ ﷺ

1. Çocukluğu ve Gençliği

Rasûlullah ﷺ, mîlâdî 571 yılının 20 Nisan'ına tesadüf eden 12 Rabîulevvel Pazartesi sabahı, Güneş doğmadan az evvel Mekke-i Mükerrreme'de dünyamızı şereflendirdi. Onun mübârek soyu Hz. İsmâîl'in oğlu Kayzar sülâlesinin en şerefli olan Adnân'a kadar uzanır.¹⁹⁵ Rasûlullah ﷺ, Kureyş kabilesi içinde, gerek baba ve gerek anne yönünden en temiz ve en şerefli bir âileye mensuptur.

Muhterem **babası Abdullah** Şam'a ticâret maksadıyla gitmiş, dönüşte Medîne'de hastalanarak Allah Rasûlü'nün doğumundan iki ay evvel vefât etmişti. Peygamber Efendimiz, iklim şartları daha güzel bir bölgede yetişerek daha sıhhatli olması ve Arapça'yı daha fasih konuşabilmesi için, dört yaşına kadar **sütannesi** Halîme Hatun'un yanında büyütüldü. Altı yaşına geldiğinde, **annesi Hz. Âmine**, hizmetçileri olan Ümmü Eymen'i de yanına alarak Efendimiz'i, babası Hz. Abdullah'ın kabrini ziyâret için Medîne'ye götürdü. Dönüşte Hz. Âmine hastalandı. Ebvâ Köyü'nde vefât etti. Oraya defnedildi. Peygamber Efendimiz ﷺ bu sûretle anneden de öksüz kalmış olarak Mekke'ye döndü. Artık dedesinin yanındaydı. Fakat sekiz yaşında iken, **dedesi Abdülmuttalib** de vefât etti. Daha sonra onu **amcası Ebû Tâlib** yanına aldı ve fedâkârâne bir sûrette himâye etti.

Peygamber Efendimiz'in yetim çocukluğu ile gençliği, büyük bir nezâhet ve ulviyet içinde geçiyordu. Bir müddet çobanlık yaptı. Daha sonra ticaretle meşgul oldu.¹⁹⁶ Dürüstlüğü ve alışverişteki adâleti ile herkes tarafından tanındı, saygınlık ve îtibar kazanarak **“el-Emîn: En emniyetli kişi”** sıfatını aldı. Güvenilirlik âdeta onun ikinci bir ismi olmuştu. 25 yaşlarına geldiğinde Mekke'de sadece **el-Emîn** ismiyle çağrılıyordu.¹⁹⁷ Müşrikler kendi yandaşlarına değil, **“Muhammedü'l-Emîn”** dedikleri Rasûl-i Ekrem Efendimiz'e güveniyor ve kıymetli eşyalarını ona emânet ediyorlardı. Kâbe tamir edilirken Hacer-i Esved'i yerine koyma husûsunda ihtilâfa düştükleri zaman, hepsi de Peygamber Efendimiz'in **hakemliğine** îtirazsız teslîm olmuş, o da dâhiyâne bir çözümlerle büyük bir savaşı önlemişti.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 28; İbn-i Hişâm, I, 1-3; İbn-i Sa'd, I, 55-56.

¹⁹⁶ Buhârî, İcâre, 2; Ebû Dâvud, Edeb, 17, 82; Hâkim, III, 200.

¹⁹⁷ İbn-i Sa'd, I, 121, 156.

¹⁹⁸ İbn-i Hişâm, I, 209-214; Abdürrezzâk, V, 319.

Allah Rasûlü ﷺ nübüvvetten önce de mürüvvet itibâriyle kavminin en üstünü, soy itibâriyle en şerefli, ahlâk bakımından en güzeli idi. Komşuluk hakkına en ziyâde riâyet eden, hilim ve sadâkate en üstün olan, insanlara kötülük ve eziyet etmekten en uzak duran o idi. Hiç kimseyi kınayıp ayıpladığı, hiç kimseyle münâkaşa ettiği görülmemiştir.¹⁹⁹

Rasûlullah ﷺ, yirmi beş yaşlarına varınca, Mekke'nin şerefli kadını olan asil hanım **Hz. Hatice** ؓ, onun dürüstlüğüne hayran kalmış, kendisine evlenme teklîfinde bulunmuştu. Hatice vâlidemiz, Peygamber Efendimiz'den on beş yaş büyük, çocuklu ve dul bir hanımdı. Hz. Peygamber ﷺ, onunla insanlığa numûne olacak son derece nezih ve huzurlu bir âile yuvası kurdu. Evlilik hayâtının gençlik ve zindelik dönemine rastlayan ilk 24 senesi, yalnız Hz. Hatice ؓ ile geçti. Daha sonraki 5 senesinin de birazı yalnız, birazı da yine dul bir hanım olan Sevde vâlidemizle geçti. Ondan sonraki evlenmeleri ise, tamâmen İslâmî, insânî ve siyâsî gâyelere dayanıyordu. Maksatlı ve garazkâr kimselerin iddiâ ettiği gibi bu evliliklerin sebebi şehvet olsa idi, Rasûlullah ﷺ, ömrünün en genç ve en zinde zamanını kendisinden on beş yaş büyük, dul ve çocuklu bir hanımla geçirmezdi.²⁰⁰

2. Peygamberlik Dönemi

Nihayet kırk yaşına geldiğinde, Allah Teâlâ:

“Seni yaratan Rabbinin adı ile oku!”²⁰¹ emriyle kendisine peygamberlik lutfetti. Allah Rasûlü ﷺ, dâvetini ilk açıkladığı günlerde Safâ Tepesi'nde yüksek bir kayanın üzerinden Kureyşlilere seslenerek:

“–Ey Kureyş cemâati! Ben size, şu dağın eteğinde veya şu vâdide düşman atlıları var; hemen size saldıracak, mallarınızı gasbedecek desem, bana inanır mısınız?” diye sordu. Hiç düşünmeden:

“–Evet inanırız! Çünkü şimdiye kadar seni hep doğru olarak bulduk. Yalan söylediğini hiç duymadık!” dediler.

¹⁹⁹ İbn-i Hişâm, I, 191; İbn-i Sa'd, I, 121.

²⁰⁰ Peygamber Efendimiz'in birden çok evlenmesinin hikmetleri husûsunda tafsilat için bkz. Osman Nûri Topbaş, *Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v)*, I, 130-140 (<http://hazretimuhammedmekkedevri.darulerkam.altinoluk.com/>); Prof. Dr. Ömer Çelik, Dr. Mustafa Öztürk, Dr. Murat Kaya, *Üsve-i Hasene*, II, 392-405 (www.usveihasene.com); Dr. Murat Kaya, *Ebedî Yol Haritası İSLÂM*, İstanbul 2009, s. 469-481.

²⁰¹ Alâk, 1-2.

Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ, kendisinin Allah tarafından gönderilen uyarıcı bir peygamber olduğunu îlân etti. Sözlerine inanıp Allah'ın istediği gibi bir hayat yaşayanların âhirette son derece güzel mükâfâtlara nâil olacağını, inkârcıların da pek şiddetli bir azapla karşılaşacaklarını, dolayısıyla bu dünyadayken o ebedî hayat için çok iyi hazırlanmak gerektiğini heyecanla anlattı. Ancak insanları yanlış inançlarından çevirmek çok zordu.²⁰²

Allah Rasûlü ﷺ, o günden sonra kavminin bütün ezâ ve cefâlarına rağmen Hakk'a dâvetten bir an olsun geri durmadı. Kapı kapı dolaşıyor, hac kâfilelerini ve pazar yerlerini ziyaret ediyor, her fırsatta insanları hidâyete çağırıyordu. Bıkmak, usanmak nedir bilmiyor, en acımasız bir şekilde düşmanlık edenlere bile aynı hakîkatleri defalarca anlatıyordu. İnsanlara:

“Bu yaptığuma mukâbil sizden bir ücret istemiyorum!”²⁰³ diyerek sırf Allah rızâsı için tebliğde bulunduğunu bildiriyordu. İnatçı kâfirler ise kendisinden mucizeler isteyip duruyorlardı. Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu:

“...De ki: «Rabbimi tenzîh ederim. Ben bir beşer olan rasûlden başka bir şey değilim.» İnsanlara hidâyete geldiği zaman, inanmalarına mânî olan sadece: «Allah peygamber olarak bir insan mı gönderdi?» demiş olmalarıdır. De ki: «Yeryüzünde yürüyen ve yerleşenler (insan değil de) melek olsalardı, biz de onlara gökten peygamber olarak bir melek gönderirdik.» (İsrâ, 93-95)

Rasûlullah ﷺ *ümmî* bir insandı, o zamanki pek çok insan gibi okuma yazma bilmezdi. Dolayısıyla anlattığı şeyleri herhangi bir kitaptan ya da insandan öğrenip nakletmesi mümkün değildi. Ümmî bir insanın kırk yaşından sonra birdenbire en yüksek seviyedeki bir belâğat ve fesâhatla çok mühim bilgiler vermeye başlaması ancak ilâhî vahiyle mümkün olabilirdi. Bunu o zamanki bütün düşmanları biliyor ve kabul ediyorlardı. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur:

“Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla tâbî olanlar şüpheyeye düşerlerdi.” (Ankebût, 48)

Müşrikler, Peygamber Efendimiz'in ahlâkını takdir ediyor ve onun kesinkile yalan söylemediğine gönülden inanıyorlardı. Ancak haksız yere elde ettikleri bazı dünyevî menfaatleri ve nefsânî hazlarını terk etmek istemiyorlardı. Nitekim Allah Rasûlü ﷺ birgün, amansız düşmanları olan Ebû Cehil ve arkadaşlarının yanına uğramıştı. Onlar:

²⁰² Bkz. Buhârî, Tefsîr, 26/2; Ahmed, I, 159, 111.

²⁰³ Sâd, 86.

“–Ey Muhammed! Vallahi biz seni yalanlamıyoruz. Sen bizim yanımızda son derece sâdik (doğru sözlü, güvenilir) bir insansın. Ancak biz, senin getirmiş olduğun âyetleri yalanlıyoruz...” dediler. (Vâhidî, *Esbâbü Nüzûl*, s. 219; Tirmizî, *Tefsîr*, 6/3064)

Müşrikler, Hz. Peygamber’i davasından vazgeçirmek için çok uğraştılar. Çok sevdiği amcasını devreye soktular. Efendimiz’e gelip onu başlarına kral seçmek, aralarında para toplayıp en zenginleri yapmak, en güzel kızlarla evlendirmek gibi câzip tekliflerde bulundular ve “Ne istersen yapmaya hazırız” dediler. Allah Rasûlü ﷺ gâyet açık ve net bir şekilde şu cevabı verdi:

“–Dediğiniz şeylerin hiçbirisi bende yoktur! Ben size getirdiğim şeylerle ne mallarınızı istemek, ne içinizde büyük şeref ve şan kazanmak, ne de üzerinize hükümdar olmak için gelmiş değilim. Fakat Allah beni size bir peygamber olarak gönderdi ve bana bir de Kitab indirdi. Sizin (kabul edenleriniz) için, (Cennetle) bir müjdeleyici ve (kabul etmeyenleriniz) için de (Cehennemle) korkutan bir uyarıcı olmamı bana emretti. Ben Rabbimin bana yüklediği risâlet vazifelerini size tebliğ ettim ve size nasihatta buldum! Size getirdiğim şeyi kabul ederseniz, o, dünyada ve âhirette nasip ve azığınız olur! Eğer onu kabul etmez, reddederseniz, Yüce Allah benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar bana düşen, Allah’ın emrini yerine getirmek üzere, bütün zorluklara sabretmektir.” (İbn-i İshâk, *Sîret*, s. 179; İbn-i Kesîr, *el-Bidâye*, III, 99-100)

Peygamber Efendimiz’den herhangi bir tâviz koparamayan müşrikler, yıldırma hareketlerine başvurdu. Müslümanlara karşı eziyet ve işkencelerini gün geçtikçe artırdılar. Müslümanların bir kısmı o dönemde adâletin hâkim olduğu **Habeşistan’a hicret** etti.

3. Boykot ve Tâif Yolculuğu

Müşrikler, müslümanlar ve onları koruyan Hâşimoğulları ile her türlü alış-verişi, kız alıp vermek gibi medenî muâmeleleri ve bütün beşerî münasebetleri kestiler. Bunu bir ahitnâme ile de perçinleyerek Kâbe’nin duvarına astılar. Bu boykot ve ambargo üç sene bütün şiddetiyle devam etti. Müslümanlar çok büyük açlık ve sıkıntılar çektiler. Açlıktan ağaçların kabuklarını ve yapraklarını yediler. Çocukların ağlama sesleri çok uzaklardan duyuluyordu. **Sa’d bin Ebî Vakkâs** ﷺ şöyle der:

“Boykot günlerinde bir gece açlıktan dolayı dışarı çıkmıştım. Ayağım yaş bir şeye dokundu. Hemen onu ağzıma attım. Hâlâ onun ne olduğunu bilmiyorum.” (Süheylî, *er-Ravdu’l-Unuf*, Beyrut 2000, III, 216)

Sonunda boykot nihayete erdi ancak tam o günlerde Peygamber Efendimiz'in amcası Ebû Tâlib ve hanımı Hz. Hatîce vefat etti. Bunun üzerine düşmanca saldırılar, vahşet derecesine ulaştı. Öyle ki, Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in tâkatini zorlamaya başladı. Allah Rasûlü ﷺ, **Zeyd bin Hârise**'yi yanına alarak Mekke'nin 160 km. ilerisindeki Tâif şehrine gitti. Akralarının da bulunduğu bu şehirde on gün kaldı. Onlar da önce alay ettiler. Sonra hakârete başladılar. Ardından kölelerini Allah Rasûlü'nün geçtiği yolların iki kenarına sıralayıp onu hakâretlerle taşıdılar. Her tarafı kanlar içinde kalan o rahmet menbaı ve merhamet peygamberi, uğradığı bu fecî muâmele karşısında bile beddua etmek bir tarafa, vazifesinde herhangi bir kusuru olmasından korkarak şöyle niyazda bulundu:

“Allah'ım! Kuvvetimin zaafa uğradığımı, çâresizliğimi, halk nazarında hor ve hakîr görülmemi sana arz ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Eğer bana karşı gazaplı değilsen, çektiğim mihnet ve belâlara aldırmam! İlâhî! Sen kavmime hidâyet ver; onlar bilmiyorlar. İlâhî! Sen râzı oluncaya kadar işte affını diliyorum...” (İbn-i Hişâm, II, 29-30; Heysemî, VI, 35)

Efendimiz'in tek gâyesi Cenâb-ı Hakk'ı râzı edebilmek ve O'nun verdiği vazifeyi en güzel şekilde yerine getirebilmektir. Bu uğurda karşılaştığı en ağır işkence ve zorluklar bile gözüne görünmüyordu.

Allah Rasûlü ﷺ, Tâif'ten dönüşünü şöyle anlatır:

“...Ben geri dönmüş, derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnü's-Seâlib mevkiine varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâîl'i fark ettim. Bana:

«-Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini işitiyor. Onlara dilediğini yapması için sana Dağlar Meleği'ni gönderdi» diye seslendi. Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

«-Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitiyor. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim» dedi. O zaman:

«-Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların nesillerinden sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim» dedim.” (Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 7; Müslim, Cihâd, 111)

O günlerde Medîne'den gelen bir grup insan müslüman oldu. Bunlar Medîne'de İslâm'ı anlatmaya başladılar. Peygamber Efendimiz'den de bir mual-

lim istediler. **Mus‘ab bin Umeyr** ﷺ vazifelendirildi. Onun gayretleri neticesinde kısa sürede İslâm’ın girmediği bir ev kalmadı. Sonunda müslümanlar, Rasûlullah ﷺ Efendimiz’i Medîne’ye dâvet ederek onu muhafaza edeceklerine söz verdiler.

4. Hicret ve Medîne Devri

Müşriklerin işkenceleri dayanılmaz hâle gelince Allah Rasûlü ﷺ, ashâbına gizli gizli hicret etmelerini söyledi. Bunu öğrenen müşrikler yalnız kalan Peygamber Efendimiz’e suikast planladılar. Her kabileden bir genç gelip aynı anda saldıracaktı. Böylece Allah Rasûlü’nün yakınları bir hak iddia ettiklerinde bütün kabileleri karşılarında bulacaklardı. Bu esnâda, Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz’e de hicret etmesini emir buyurdu. Rasûlullah ﷺ, **Hz. Ali**’yi çağırıp üzerinde bulunan emânetleri yerlerine teslim etmesi için yerine vekil bıraktı. Çünkü Mekke’de, kıymetli bir eşyası olup da, sıdkını ve emînliğini bildikleri için, onu Rasûlullah’a emânet etmeyen kimse yoktu.

O gece müşrikler evin etrâfını sarmışlardı. Fakat Allah’a tevekkül ve teslîmiyeti sonsuz olan Peygamber Efendimiz’de hiçbir tereddüd, endişe ve telâş emâresi görülüyordu. Bir avuç toprak alarak müşriklerin üzerine serpti ve **Yâ-sîn Sûresi**’nin ilk âyet-i kerîmelerini okuyarak aralarından süzülüp geçti. Onu hiçbiri göremedi.

Böylece Allah Rasûlü ﷺ, Mekke’deki on üç yıllık irşad gayretlerinden sonra Medîne’ye hicret etmiş oldu. Medîneli müslümanlar olan Ensâr ile Mekke’den göç ederek gelen Muhâcirleri birbirleriyle kardeş îlân etti. Ensâr, Muhâcir kardeşlerine mal beyânında bulunarak; **“İşte malım; al, yarısı senin olsun!..”** dediler. Buna mukâbil gönülleri birer kanaat hazînesi hâline gelen Muhâcirler de:

“–Malın ve mülkün sana mübârek olsun kardeşim, sen bana çarşının yolunu göster, kâfi!” diyebilme olgunluğunu sergilediler. (Buhârî, Büyü, 1)

Rasûlullah ﷺ o günlerde Medine’de yaşayan Muhâcirler, Ensâr ve Yahudiler’in birbirlerine ve yeni İslâm devletine karşı mesuliyetlerini tanzim eden bir anayasa hazırladı. **“Medîne Vesîkası”** denen bu metin, dünya tarihindeki **ilk yazılı anayasa** idi.²⁰⁴

Müşriklerin müslümanlara gösterdiği açık düşmanlık ve komşu yahudilerin sık sık anlaşmayı bozup sözlerinden dönmeleri sebebiyle bazı **savaşlar** yapıldı.

²⁰⁴ Prof. Dr. M. Hamîdullah, *The First Written Constitution in the World*, Lahore 1975.

di. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Rasûlullah ﷺ, askerî harekâtlarda öyle bir merhamet siyaseti izledi ki, kısa sürede bütün Arap Yarımadası'nı idâresi altına aldığı hâlde, her iki taraftan da fazla kan dökülmesine meydan vermedi. **Bütün problemleri öncelikle sulh yoluyla halletmeyi tercih etti.**

Peygamber Efendimiz bizzat 29 gazveye katılmıştı. Bunların 16 tanesinde fiilî olarak hiçbir çatışma çıkmadı, karşı tarafla anlaşmalar yapıldı. 13 gazvede ise fiilî çatışmaya girmek mecbûriyetinde kaldı ve bunların toplamında müslümanlardan yaklaşık 140 kişi şehîd oldu, düşmanlardan da yaklaşık 335 kişi öldü.²⁰⁵

İslâm'da savaşın asıl hedefi; insanları öldürmek, ganîmet elde etmek, yer-yüzünü tahrip etmek, şahsî çıkar sağlamak, maddî menfaat elde etmek veya intikam almak değil; bunların aksine, zulmü ortadan kaldırmak, inanç hürriyetini temin etmek, insanları hidâyete kavuşturmak ve her türlü haksızlığı gidermektir.

5. Emsâlsiz Ahlâkından Misaller

Şefkât ve Merhameti

Rasûlullah ﷺ, bütün insanlığa karşı sonsuz bir şefkat ve merhametle doluydu. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

“Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.” (Tevbe, 128)

Her ne kadar mü'minlere şefkati daha fazla ise de, Kur'ân onun bütün insanlara karşı şefkatli olduğuna şehâdet etmektedir. Kur'ân aynı zamanda onun ümmetinin de bütün insanlara, hatta düşmanlarına bile acıdiklarını beyan etmiştir:

“İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz, bütün kitaplara inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında «İnandık» derler; kendi başlarına kaldıklarında ise, size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: «Kininizden (kahrolup) ölün!» Şüphesiz Allah kalplerin içindekileri hakkıyla bilmektedir.” (Âl-i İmrân, 119)²⁰⁶

Hz. Peygamber ﷺ sadece insanlara değil **hayvanlara** ve nebâtâta karşı bile sonsuz merhamet sahibiydi. Müşrikler ihânet edip anlaşmayı bozdukları ve savaş tercih ettikleri zaman Rasûlullah ﷺ, on bin kişilik muhteşem ordusuyla

²⁰⁵ Bkz. Prof. Dr. M. Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul 1991; Dr. Elşad Mahmudov, *Sebep ve Sonuçları İtibâriyle Hazret-i Peygamber'in Savaşları*, 2005, M.Ü.S.B.E. Basılmamış Doktora Tezi.

²⁰⁶ Muhammed A. Draz, *İslâm Hakkında Bazı Görüşler*, s. 94.

Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Arc mevkiinden hareket edip Talûb'a doğru giderken, yolda yavrularının üzerine gerilmiş ve onları emzirmekte olan bir **köpek** gördü. Hemen ashâbından **Cuayl bin Sürâka**'yı yanına çağırarak onu bu hayvanların başına nöbetçi dikti. Anne köpeğin ve yavrularının İslâm ordusu tarafından ürkütülmemesi husûsunda tembihte bulundu. (Vâkıdî, II, 804)

Rasûlullah ﷺ, birgün Ensâr'dan bir kişinin bahçesine uğramıştı. Orada bulunan bir **deve**, Peygamber Efendimiz'i görünce inledi ve gözlerinden yaşlar aktı. Efendimiz, devenin yanına gitti, kulaklarının arkasını şefkatle okşadı. Deve sâkinleşti. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ:

“–*Bu deve kimindir?*” diye sordu. Medîneli bir delikanlı yaklaştı ve:

“–*Bu deve benimdir ey Allah'ın Rasûlü!*” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–*Sana lutfettiği şu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun? O, senin kendisini aç bıraktığını ve çok yorduğunu bana şikâyet ediyor*” buyurdu. (Ebû Dâvûd, Cihâd, 44/2549)

Karnı sırtına yapışmış bir devenin yanından geçerken de:

“*Konuşamayan bu hayvanlar hakkında Allah'tan korkun! Besili olarak binin, besili olarak kesip yiyin!*” buyurdu. (Ebû Dâvûd, Cihâd, 44/2548)

Sevâde bin Rebî' ﷺ şu muhteşem incelik ve merhamet misâlini nakleder:

“Peygamber Efendimiz'in huzûr-i âlîlerine çıkıp birşeyler istedim. Bana birkaç tane (3 ile 10 arasında) deve verilmesini söyledi. Sonra da şu tavsiyede bulundu:

«–*Evine döndüğün zaman hâne halkına söyle; hayvanlara iyi baksınlar ve yemlerini güzelce versinler! Yine onlara tırnaklarını kesmelerini emret ki hayvanları sağarken memelerini incitip yaralamasınlar!*» (Ahmed, III, 484; Heysemî, V, 168, 259, VIII, 196)

Bir gün Rasûlullâh ﷺ koyunun sütünü sağmakta olan bir şahsa rastlamıştı. Ona:

“–*Ey filan! Hayvanı sağdığında yavrusu için de süt bırak!*” buyurdu. (Heysemî, VIII, 196)

Ebu'd-Derdâ ﷺ bir gün, develerine çok fazla yük vuran insanlara rastlamıştı. Deve yükün ağırlığından ayağa kalkamıyordu. Ebu'd-Derdâ ﷺ hemen devenin üzerindeki fazlalıkları atıp hayvanı ayağa kaldırdıktan sonra sâhiplerine şöyle dedi:

“–Eğer Allâh Teâlâ, hayvanlara yaptığınız eziyetler sebebiyle kazandığınız günahlarınızı affederse, size büyük bir mağfirette bulunmuş olur. Ben Rasûlullâh ﷺ Efendimiz’in şöyle buyurduğunu işittim:

«Allâh Teâlâ bu dilsiz hayvanlara iyi davranmanızı emrediyor! Verimli bir araziden geçiyorsanız hayvanların biraz otlamasına müsaade edin! Kurak bir yerden geçiyorsanız oradan çabuk geçin, bu tür yerlerde fazla oyalanarak hayvanlara sıkıntı ve zarar vermeyin!» (İbn-i Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, II, 226/1978)

Affediciliği

Rasûlullah ﷺ, cezalandırmaya gücü yettiği hâlde kendisine pek çok kötülüklerde bulunan kimseleri affetmiş, hatta herhangi bir söz veya îmâ ile dahî olsa suçlarını başlarına kakmamıştır. Çünkü Allah Rasûlü ﷺ müslüman veya kâfir hiç kimsenin kötülüğünü istemez, herkese büyük bir edep ve ahlâk ile muâmele ederdi. Mekke’yi kan dökmeden fethettiği zaman, yirmi bir senedir her türlü düşmanlığı yapan insanlar, huzûrunda toplanmış hükmünü bekliyorlardı. Onlara:

“–Ey Kureyş topluluğu! Şimdi benim, sizin hakkınızda ne yapacağımı düşünüyorsunuz?” diye sordu. Kureyşliler:

“–Biz senin hayır ve iyilik yapacağını umarak; «Hayır yapacaksın!» deriz. Sen kerem ve iyilik sahibi bir kardeşsin, kerem ve iyilik sahibi bir kardeş oğlusun!..” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ:

“–Ben de Hz. Yûsuf’un kardeşlerine dediği gibi: «...Size bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yok! Allah sizi affetsin! Şüphesiz O, merhametlilerin en merhametlisidir»²⁰⁷ diyorum. Haydi, gidiniz, artık serbestsiniz!” buyurdu. (İbn-i Hişâm, IV, 32; Vâkıdî, II, 835; İbn-i Sa’d, II, 142-143)

Ve o günü “**Yevmü'l-merhame**: Merhamet Günü” olarak isimlendirdi...²⁰⁸

O gün, Uhud Harbi’nde amcası Hz. Hamza’yı öldüren **Vahşî**’yi ve ciğerini hırsla dişleyen **Hind**’i de affetti.²⁰⁹ Kızı Hz. Zeyneb’i deveden düşürmek sûretiyle vefâtına sebep olan **Hebbâr bin Esved** bile bu büyük aftan istifade etmişti. Rasûlullah ﷺ öyle bir incelik gösterdi ki, Hebbâr’ı affetmekle kalmadı, aynı zamanda ona hakâret edilmesini ve eski yaptıkları sebebiyle kendisine târizde bulunulmasını da yasakladı. (Vâkıdî, II, 857-858)

²⁰⁷ Yûsuf, 92.

²⁰⁸ Vâkıdî, II, 822; Ali el-Müttakî, *Kenz*, no: 30173.

²⁰⁹ Buhârî, Meğâzî, 23; Müslim, Akdiye, 9.

Mekke fethedildiğinde Ebû Cehil'in oğlu **İkrime** kaçmıştı. Rasûlullah ﷺ önceden yaptığı bütün kötülükleri bir kenara bırakarak ona eman verdi ve yanına çağırdı. Hanımı peşinden koşarak Efendimiz'in dâvetini ilettili ve onu Mekke'ye gelmeye iknâ etti. Mekke'ye yaklaştıklarında Rasûlullah ﷺ büyük bir mucize ve muhteşem bir incelik sergileyerek ashâbına şöyle buyurdu:

“-İkrime bin Ebû Cehil mü'min ve muhâcir olarak yanınıza geliyor. Artık onun babasına hakâret etmeyiniz! Zira çok kötü bir insan bile olsa ölüye hakaret etmek sadece hayatta olan yakınlarını üzer, ölüye ulaşmaz.” (Hâkim, III, 269/5055; Vâkıdî, II, 851)

Rasûlullah ﷺ İkrime'nin geldiğini görünce sevincinden ayağa fırladı ve üç defa:

“-Merhabâ muhâcir süvârî, hoş geldin!” buyurdu. İkrime de:

“-Vallahi yâ Rasûlallah, İslâm düşmanlığı yolunda harcadığım şeylerin en az bir mislini de Allah ﷻ Hazretleri'nin yolunda harcayacağım!” dedi. (Hâkim, III, 271/5059; Vâkıdî, II, 851-853; Tirmizî, İsti'zân, 34/2735)

Rasûlullah ﷺ daha bunun gibi nicelerini affetti...

Tevâzuu

Allah Rasûlü ﷺ, son derece mütevâzı bir insandı. İnsanlar nezdinde en kuvvetli görüldüğü Fetih Günü, huzûruna gelen ve konuşurken korkudan titremeye başlayan kişiye, imkânlarının en zayıf olduğu döneme ait bir misâli zikrederek şöyle sükûnet telkîn etti:

“-Sâkin ol kardeşim! Ben bir kral veya hükümdar değilim. Kureyş'ten Güneş'te kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!..” (İbn-i Mâce, Et'ime, 30; Hâkim, III, 50/4366)

İnsanların kendisi hakkında aşırılığa kaçmasına müsaade etmez:

“Bana «Allah'ın kulu ve Rasûlü» deyiniz!” buyururdu. (Buhârî, Enbiyâ, 48)

O, peygamberliğini tasdik cümlesinin başına, bilhassa ve ısrarla **“abduhû: Allah'ın kulu”** kelimesini ilâve ederek, ümmetini geçmiş toplumlarda olduğu gibi insanları ilâhlaştırma tehlikesinden korumuştur. Yine bu cümleden olarak:

“Siz beni, hakkım olan derecenin üzerine yükseltmeyiniz! Çünkü Allah Teâlâ beni rasûl edinmeden önce kul edinmişti” buyurmuştur. (Heysemî, IX, 21)

Ashâb-ı kirâmın bildirdiğine göre Rasûlullah ﷺ hastaları ziyâret eder, cenâzelerde bulunur, kölelerin dâvetlerine gider, merkebe binerdi. Bineğinin terki-

sine insanları bindirir, yemeğini yere koyup yerdı. Kaba yünden elbise giyer, oturup koyunun sütünü sağar, misafirleriyle ilgilenir, onlara hizmet ve ikram ederdi. Bir dul hanımın, bir yoksulun, bir bîçârenin işini görmek için onunla birlikte ihtiyâcı görülünceye kadar yürümekten çekinmez ve büyüklenmezdi.²¹⁰

Sâdeliđi

Rasûlullah ﷺ son derece sâde ve mütevâzı bir hayat yaşardı. **Hz. Âişe** vâlidemiz şöyle nakleder: “Rasûlullah ﷺ Efendimiz’e bir bardak getirildi. İçinde süt ve bal vardı. Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu:

«–Bir içecek içinde iki nimet, bir bardak içinde iki katık! Benim buna ihtiyacım yok. Ancak bunun haram olduğunu düşünmüyorum. Sadece kıyamet günü Cenâb-ı Hakk’ın dünyadaki fazlalıklardan hesaba çekmesinden korkuyorum. Allah için tevâzu gösteriyorum. Kim Allah için tevâzu gösterirse Allah onu yükseltir, kim de kibirlenirse Allah onu alçaltır. Kim iktisatlı davranırsa Allah onu zengin kılar, kim ölümü çokça hatırlarsa Allah onu sever.» (Heysemî, X, 325)

Şifâ bint-i Abdullah ﷺ anlatıyor:

“Bir gün Nebiyy-i Ekrem ﷺ Efendimiz’in yanına vardım. Ondan bir şeyler istedim ve hâlimden şikâyet ettim. O da yanında bir şey olmadığını söyleyerek bana özür beyan etti. Ben de «Hiç bir şey vermedi» diye kendi kendime biraz söyledim. O esnâda öğle namazı vakti geldi. Oradan kızımın evine gittim. Damadım Şurahbil bin Hasene’yi evde görünce söylenmeye başladım ve kendisine:

«–Namaz vakti geldi sen hâlâ buradasın?!» dedim. O da:

«–Halacığım, beni ayıplama! İki elbisem vardı, birisini Nebiyy-i Ekrem Efendimiz’e ödünç olarak verdim» dedi. Bunun üzerine ben durumu anlayıp:

«–Anam babam ona fedâ olsun! Ben, istediğim şeyi vermedi diye ona kıızıyorum, o ise ne hâlde!» dedim.” (Hâkim, IV, 58/6892)

Hz. Âişe vâlidemiz şöyle buyurur:

“Rasûlullah ﷺ hiçbir zaman sabah kahvaltısından kalan yiyecekleri akşam için, akşam yemeğinden kalanları da sabah için saklamadı. Bir elbiseden iki adet edinmedi. Ne iki gömleği ne iki ridâsı ne iki izârı ne de iki çift ayakkabısı oldu. Evdeyken boş durduğu da hiç görülmemiştir. Ya bir yoksulun ayakkabısını tâmir ederdi veya bir kimsesizin elbisesini dikerdi.” (İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-Safve*, Beyrut 1979, I, 200)

²¹⁰ Bkz. Tirmizî, Cenâiz, 32/1017; İbn-i Mâce, Zühd, 16; Nesâî, Cuma, 31; Hâkim, I, 129/205; II, 506/3734; IV, 132/7128; Heysemî, IX, 20.

Temizlik ve Nezâketi

Elbiselerin düzeltilmesini emreden, giyim-kuşamda pejmürdeliği hoş görmeyen Hz. Peygamber ﷺ, saç ve sakalların dağınıklığını da tasvîb etmezdi. Kendisi son derece temiz ve güzel bir insandı. **Ebû Hüreyre** ؓ şöyle demiştir:

“Rasûlullah ﷺ Efendimiz’den daha güzel birini görmedim, sanki mübarek yüzünde Güneş akıp gidiyordu...” (Ahmed, II, 380, 350)

Rasûlullah ﷺ insanların kullandığı hiçbir kötü ve kaba sözü ağzına almaz ve şöyle buyururdu:

“*Kıyâmet günü, mü’min kulun terâzisinde güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah Teâlâ, çirkin hareketler yapan, çirkin sözler söyleyen kimseden nefret eder.*” (Tirmizî, Birr, 62/2002)

Bir kimseden kendisine, hoşlanmadığı bir söz ulaştığında:

“*Filâna ne oluyor ki şöyle şöyle söylüyor*” demez de, “*Bazı kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle söylüyorlar*” diye nezâket gösterirdi. (Ebû Dâvûd, Edeb, 5/4788)

Kadınlara Değer Vermesi

Allah ve Rasûlü’nün emirleriyle hanımlara âit bir hukuk tesis edildi. Kadın, toplumda iffet ve fazîlet timsâli oldu. Anelik müessesesi, şeref buldu. Peygamber Efendimiz’in; “*Cennet (sâliha) annelerin ayakları altındadır!*”²¹¹ hadîs-i şerîfi ile kadın, lâyük olduğu değere kavuştu. Rasûlullah ﷺ, hayâtı boyunca hiçbir hanımına el kaldırmadı ve hiç kimseye eliyle vurmadı.²¹² Zira Cenâb-ı Hak; “**Kadınlara iyi geçinin, onlara güzel muâmele edin!**” buyurmuştu. (Nisâ, 19)

Cömertliği

Peygamber Efendimiz son derece cömert idi. Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Safvan bin Ümeyye, müslüman olmadığı hâlde Huneyn ve Tâif gazâlarında Efendimiz’in yanında bulunmuştu. Cîrâne’de toplanan ganimet mallarını gezerken Safvan’ın buradaki sürülerin bir kısmına büyük bir hayranlık içinde baktığını gören Rasûlullah ﷺ:

“*–Pek mi hoşuna gitti?*” diye sordu. “Evet” cevabını alınca:

“*–Al hepsi senin olsun!*” buyurdu. Safvan kendisini tutamayarak:

²¹¹ Nesâî, Cihâd, 6; Ahmed bin Hanbel, III, 429; Süyûtî, I, 125.

²¹² İbn-i Mâce, Nikâh, 51.

“–Peygamber kalbinden başka hiçbir kalb bu derece cömert olamaz!” diyerek şehâdet getirdi ve müslüman oldu. Kabilesine dönünce de:

“–Ey kavmim! (Koşun,) müslüman olun! Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikram ve ihsanlarda bulunuyor” dedi. (Bkz. Müslim, Fedâil, 57-58; Ahmed, III, 107-108; Vâkıdî, II, 854-855)

Hâsılı, onun ahlâkının güzellikleri anlatmakla bitirilemez. **Endülüslü âlim İbn-i Hazm** şöyle der:

“Âhîret saâdetini, dünya hakîmliğini, dengeli bir şahsiyet ve karakteri, bütün ahlakî güzellikleri ve tüm fazîletleri kazanmak isteyen kişi, Hazret-i Muhammed’i ﷺ örnek alsın ve imkânı nisbetinde onun ahlâk ve sîretini hayatına tatbik eylesin! Allâh Teâlâ lütuf ve ihsanda bulunarak, onu örnek alma husûsunda bizlere yardım eylesin!” (İbn-i Hazm, *el-Ahlâk ve’s-Siyer*, Beyrut 1399, s. 24)

6. Vefâtı

Rasûlullah ﷺ, hicrî 11. yılın 12 Rabûlevvel Pazartesi günü, milâdî 632 yılının 8 Haziran’ında vefât etti. **Allah Teâlâ onu yüce şânına lâayık bir şekilde mükâfatlandırısın ve bizleri onun şefaatine nâil eylesin!.**

Âmîn!.

جَزَاكَ اللَّهُ عَمَّا خَيْرَ مَا جَزَى نَبِيًّا عَنْ أُمَّتِهِ

Cenâb-ı Hak onu, daha önce gelen vahiyleri tasdik etmek, bunları tarih boyunca uğradıkları tahrif ve yozlaştırmalardan arındırmak²¹³, dinin eksik kalan yönlerini tamamlamak, geçmiş milletlerin müstahak oldukları cezalar sebebiyle yüklendikleri ağır mesuliyetleri kaldırmak üzere ve âlemlere rahmet olarak²¹⁴ göndermişti. Biz de Vedâ Hutbesi’ne kulak vererek onun bu vazifelerini en güzel şekilde yaptığına şahitlik ediyoruz.

Rasûlullah ﷺ, bir muhâcir olarak Medine’ye gelişinden sadece on sene sonra Allah’ın izniyle İslâm’ı, Umman’dan Kızıldeniz’e, Suriye’den Yemen’e bütün Arabistan’a hâkim kılmıştı. Böylece tarihinde ilk defa Arabistan’ın birliği sağlanmış oldu. **Lamartine**, *L’Histoire de la Turquie* isimli eserinde şöyle der:

²¹³ Bakara, 75, 101; Âl-i İmrân, 81; Saff, 6; Nisâ, 46; Mâide, 13, 41.

²¹⁴ Mâide, 3; Bakara, 286; A’râf, 157; Enbiyâ, 104.

“Gâyenin büyüklüğü, vâsıtaların küçüklüğü ve netîcenin azameti insan dehâsının üç büyük ölçüsü ise, modern târihin en büyük şahsiyetlerini (Hz.) Muhammed ile kıyaslamaya kim cesâret edebilir?”

“Fikirlerin filozofu, hatîbi, elçisi, ortaya koyucusu, cenkcisi ve fâtihi; aklî inançların, tasvir, timsâl ve heykelleri olmayan bir dinin ve yirmi dünyevî ve bir mânevî devletin kurucusu (Hz.) Muhammed! **İnsan büyüklüğünün tesbitinde kullanılan bütün ölçüler içinde soruyoruz:**

«-O’ndan daha büyüğü var mıdır?»”

7. Ona Duyulan Sonsuz Muhabbet

Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz’i canlarından çok severlerdi. Ona hitâb ederken hep **“Anam babam, canım, her şeyim sana fedâ olsun yâ Rasûlallah!”** derlerdi. Onun ayağına bir diken batmasın diye canlarını fedâ ederlerdi. Müşriklere esir düşen Zeyd bin Desine ile Hubeyb رضي الله عنه, işkenceyle şehit ediliyorlardı. Rûhlarını teslim etmeden evvel her birine:

“-Hayatının kurtulmasına mukâbil senin yerinde Peygamber’inin olmasını ister miydin?” diye soruldu. İkisi de bu tâlihsiz soruyu soran müşriğe acıyarak baktılar ve:

“-Benim çoluk-çocuğumun arasında olup Peygamber’imin burada olmasını istemek şöyle dursun, şu an bulunduğu yerde ayağına diken batmasına bile aslâ gönlüm râzı olmaz” cevabını verdiler. Bu eşsiz muhabbet manzarası karşısında hayretten donakalan Ebû Süfyan:

“-Hayret doğrusu! Ben, dünyada Muhammed’in ashâbının onu sevdiği kadar önderlerini seven başka bir topluluk asla görmedim” dedi. (Vâkıdî, I, 360-362; İbn-i Sa’d, II, 56)

Uhud’dan dönerken Rasûlullah ﷺ at üzerinde bulunuyor, atın dizginini de Sa’d bin Muâz tutuyordu. Sa’d’ın annesi Kebşe bint-i Ubeyd, Efendimiz’e doğru geldi. Sa’d:

“-Yâ Rasûlallah! Bu annemdir” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“-Merhaba ona!” buyurdu. Kadın Allah Rasûlü’ne yaklaşıp mübârek yüzüne baktıktan sonra:

“-Anam babam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Seni sağ sâlim gördüm ya, artık bütün musîbetler hiç gelir!” dedi.

Rasûlullah ﷺ, ona şehid düşen oğlu Amr bin Muâz’dan dolayı baş sağlığı diledikten sonra:

“-Ey Sa’d’ın annesi! Seni müjdelerim! Bütün ev halkına da müjdeler olsun! Kabilenizden şehid düşenlerin hepsi cennette bir araya geldiler. -On iki şehid vermişlerdi.- Âile fertlerine şefaât etmelerine de izin verildi” buyurdu. Kadın:

“-Râzıyız ey Allah’ın Rasûlü! Bundan sonra artık onlara kim ağlar!” dedikten sonra:

“-Yâ Rasûlallah! Şehidlerin geride bıraktıklarına da dua ediveriniz!” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“Allah’ım! Kalplerindeki hüznü gider, musîbetlerinin ecrini ihsân eyle! Geride kalanlara en güzel şekilde sahip çık!” diye dua ettikten sonra yola revân oldu. Ashâb-ı kirâm da ardı sıra yürüyorlardı. Efendimiz ﷺ, Sa’d’a:

“-Senin kabilenden çok yaralı var ve yaraları da ağır. Kıyâmet günü onların hepsi de yaralarından kan akar vaziyette geleceklerdir. Kanlarının rengi kan rengi ancak kokusu misk kokusu gibi olacaktır. Onlara söyle, evlerine gidip yaralarını tedâvî etsinler! Kimse bizi takip etmesin! Bunu kesin bir emir olarak onlara bildir!” buyurdu. Sa’d ﷺ:

“-Rasûlullah’ın kesin emridir, Benî Eşhel kabilesinden hiçbir yaralı bizi takip etmeyecek!” diye nidâ etti. Bütün yaralılar ister istemez geri döndüler. Gece boyu ateş yakıp yaralarını tedâvî etmekle meşgul oldular. Bu kabileden otuz yaralı vardı. (Vâkıdî, I, 315-316; Diyarbekrî, I, 444)

Daha evvel **Habeşistan**’a hicret eden muhâcirlerin en son kâfilesi Hayber fethi esnâsında deniz yoluyla Peygamber Efendimiz’in yanına gelmişti. İçlerinde Esmâ bint-i Umeys ﷺ da vardı. O, birgün Peygamber Efendimiz’in zevcesi Hafsa vâlidemizi ziyaret için yanına gitmişti. Az sonra Hz. Ömer de kızı Hafsa’nın yanına geldi. Ömer ﷺ, Esmâ’yı görünce:

“-Bu kim?” diye sordu. O da:

“-Esmâ bint-i Umeys!” dedi. Hz. Ömer lâîfeli bir şekilde:

“–Şu Habeşistanlı mı? Şu deniz yolculuğuna katılan kadın mı?” diye sor-
du. Esmâ رضي الله عنها:

“–Evet!” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

“–Hicrette biz sizi geçtik. Binâenaleyh Rasûlullah ﷺ Efendimiz’e yakın
olmaya sizden daha çok hak sahibiyiz” dedi. Hz. Esmâ رضي الله عنها bu söze çok kızdı ve:

“–Hayır, vallahi hatâ ettin ey Ömer! Siz Rasûlullah ﷺ ile birlikte idiniz. O
sizin aç olanınızı doyuruyor; câhil olanınıza öğretiyordu. Biz ise Habeşistan’da
uzaklarda, yabancı ve kâfir insanlar arasında zor şartlarda yaşıyorduk. Bu da Allah
ve Rasûlü uğrundaydı. Allah’a yemin olsun ki, senin söylediklerini Rasûlullah
Efendimiz’e haber vermedikçe ne yemek yerim, ne su içerim. Biz oralarda eziyet-
lere mâruz kalıyor ve korkutuluyorduk. Bunu Peygamber Efendimiz’e söyleyece-
ğim ve işin hakikatini soracağım. Vallahi ne yalan söylerim, ne yanlış bir yola ka-
yarım ne de söylediklerine bir şey ilave ederim, hâdise nasıl vukû bulmuşsa aynen
naklederim” dedi. Peygamber ﷺ gelince Esmâ رضي الله عنها:

“–Yâ Nebiyyallah! Ömer şöyle şöyle söyledi” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–*Sen ona ne dedin?*” buyurdu. O da:

“–Şunları şunları söyledim” dedi. Allah Rasûlü ﷺ:

“–*O benim nezdimde sizden daha fazla hak sahibi değildir. Onun ve arka-
daşlarının bir hicreti, sizin ise ey gemi yolcuları, iki hicretiniz vardır!*” buyurdu.

Hz. Esmâ der ki: “Habeşistan’dan gemiyle birlikte geldiğimiz Ebû Musa
el-Eş’arî ve diğer ashâb-ı kirâm fevc fevc geliyor ve bana bu hadîs-i şerifi soru-
yorlardı. Dünyada onları, Peygamber Efendimiz’in bu sözünden daha çok sevindi-
ren ve gönüllerinde bundan daha büyük başka bir şey yoktu. Hele Ebû Musa رضي الله عنه,
bu hadîsi bana tekrar tekrar anlattırıyor ve Efendimiz’in kendileri hakkındaki sö-
zünü defalarca dinlemekten doyumsuz bir haz alıyordu.” (Buhârî, Meğâzî, 36; Müslim,
Fedâilü’s-Sahâbe, 169)

Ashâbın bu coşkun muhabbetini, onların **hadîs-i şerîfleri okurken ve ri-
vâyet ederken gösterdikleri hürmet ve dikkatlerinde** de açıkça görmekteyiz.
Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz’den bir hadîs-i şerîf rivâyet ederken, bil-
meyerek yanlış bir şey söylememek için dizleri titrer, yüzleri sararırdı. Amr bin
Meymûn şöyle anlatıyor:

“Ben, **İbn-i Mes’ûd** Hazretleri’nin perşembe akşamları yaptığı sohbetlerini hiç aksatmazdım. Bu sohbetlerde onun; «Rasûlullah ﷺ buyurdular ki...» diye kesin bir ifade kullandığını hiç duymazdım. Bir akşam; «Rasûlullah Efendimiz buyurdular ki...» diyerek söze başladı, fakat arkasını getiremeyip başını öne eğdi. Biraz bekledikten sonra kendisine baktım; gömleğinin düğmeleri çözülmüş, gözlelerinden yaşlar boşanmış, avurtları şişmiş vaziyette ayakta duruyordu. Bir müddet bu vaziyette kaldıktan sonra sözünü şöyle tamamladı:

«Rasûlullah ﷺ öyle veya ona yakın ya da ona benzer bir şey söylemişti.»

(İbn-i Mâce, Mukaddime, 3; Ahmed, I, 452)²¹⁵

8. Bazı Mucizeleri

Peygamber Efendimiz’in pek çok mucizesi vardır.²¹⁶ Bunların başında, daha önce kısaca temas ettiğimiz gibi, çağlara meydan okuyan Kur’ân-ı Kerîm ile Allah Rasûlü ﷺ Efendimiz’in nezih hayatı ve ulvî ahlâkı gelir. Hakikaten Peygamber Efendimiz’in mübarek hayatı ve yüce ahlâkına kimse ciddî bir îtirazda bulunamamıştır. Bunlar incelendiğinde ne kadar büyük birer mucize oldukları kolayca anlaşılacaktır.

Peygamber Efendimiz’in bunların hâricindeki sayısız mucizelerinden birkaçı şöyledir:

Mekke’de Kureyş’in kendisinden bir mucize istemesi üzerine Allah Rasûlü ﷺ, Rabbine dua etmiş ve Ay ikiye bölünmüş, bu mucize her taraftan görülmüştü. Ay ikiye ayrıldığında bir parçası Ebû Kubeys Dağı tarafında, diğer parçası Kuaykîân Dağı tarafında müşâhede edildi. Müşrikler, Mekke dışındaki uzak yerlerden gelen kervanlara böyle bir hâdiseyi görüp görmediklerini sordular. Onlar da Ay’ın yarıldığını gördüklerini ifade ettiler.²¹⁷

Nitekim meşhur Fransız astronom **Lefrançois de Lalande**, Ay’ın geçmiş hareketlerini incelerken bu mucizenin doğruluğunu kabûl etmek zorunda kalmıştır.²¹⁸

²¹⁵ Târih boyunca Peygamber Efendimiz’e duyulan engin muhabbete dâir zengin misalleri için bkz. Osman Nûri Topbaş, *Faziletler Medeniyeti*, I, 223-265; <http://www.islamiyayinlar.net/content/view/148/8/>

²¹⁶ Bkz. Beyhakî, *Delâilü’n-Nübüvve*, Beyrut 1985; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-Nübüvve*, Halep 1970-1972; Suyûtî, *Olağanüstü Yönleriyle Peygamberimiz: el-Hasaisü’l-Kübra*, İstanbul 2003.

²¹⁷ Kamer, 1-3; Buhârî, Menâkıb 27, Menâkıbu’l-Ensâr 38, Tefsîr 54/1; Müslim, Münâfıkîn, 43, 47, 48; Tirmizî, Tefsîr, 54/3286; Ahmed, I, 377, 413.

²¹⁸ Zekâî Konrapa, *Peygamberimiz*, İstanbul 1987, s. 110.

Peygamber Efendimiz'in Mescid'de kendisine yaslanıp hutbe okuduğu kuru bir **hurma kütüğü** vardı. Müslümanlar çoğalınca hutbe için bir minbere ihtiyaç duyuldu. Allah Rasûlü ﷺ minbere çıktığında hurma kütüğü hasretle inlemeye başladı. Rasûlullah ﷺ minberden inip kütüğü okşayınca inlemesi kesilerek sükûnet buldu. Peygamber Efendimiz:

“–O, yanında yapılan zikrullahtan uzak kaldığı için ağladı!” buyurdu.²¹⁹

Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in amcası **Abbas**, Bedir esirleri arasında Medine'ye getirilince Efendimiz ona:

“–Ey Abbas! Kendin, kardeşinin oğlu Akîl, Nevfel bin Hâris ve anlaşmalın Utbe bin Amr için fidye öde! Sen servet sahibi bir kimsesin” buyurdu. Abbas:

“–Yâ Rasûlallah! Ben müslümandım, Kureyş beni zorla yola çıkardı” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Senin müslümanlığını Allah bilir. Dediğin doğru ise Allah elbette ecrini verir. Lâkin senin durumun görünüşte bizim aleyhimize idi. Dolayısıyla fidyeni ödemen gerekir” buyurdu ve onun yanında bulunan 800 dirhem altına da harp ganimeti olarak el koydu. Abbas:

“–Yâ Rasûlallah! Hiç olmazsa bunu fidye yerine say!” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Hayır! O Allah'ın senden bize nasip ettiği ganimettir” buyurdu. Abbas:

“–Yâ Rasûlallah, demek geri kalan ömrümde beni dilenmeye mecbûr edeceksin!” dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ:

“–Ey Abbas! Zevcen Ümmü Fadl'a verdiğin o altınlar ne olacak?” diye sorunca Abbas:

“–Hangi altınlar?” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Hani sen Mekke'den yola çıkacağın gün, yanınızda Allah'tan başka bir kimse bulunmadığı sırada zevcen Ümmü Fadl'a; «Bu seferimde başıma ne geleceğini bilmiyorum. Eğer bir musibete uğrarsam şu kadarı senin, şu kadarı Ubeydullah'ın, şu kadarı Fadl'ın, şu kadarı Kusem'in ve şu kadarı da Abdullah'ındır!» dediğin altınlar!” buyurdu. Bu sözler üzerine hayretler içinde kalan Abbas:

²¹⁹ Bkz. Buhârî, Menâkıb, 25, Cuma, 26; Tirmizî, Cum'a 10, Menâkıb 6; Nesâî, Cum'a, 17; İbn-i Mâce, İkâme, 199; Dârimî, Mukaddime 6, Salât 202; Ahmed, I, 249, 267, 300, 315, 363. Gösterilen bu kaynaklarda daha pek çok mucize zikredilmektedir.

“–Bunu sana kim haber verdi?” deyince Rasûlullah ﷺ:

“–Allah haber verdi” buyurdu. Şaşkınlığı sükûnete dönen Abbas ﷺ:

“–Seni peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki bunu ben ve Ümmü Fadl’dan başka hiç kimse bilmiyordu. Şüphesiz ki sen Allah’ın Rasûlü’sün” dedi. (Ahmed, I, 353; İbn-i Sa’d, IV, 13-15)

Umeyr bin Vehb’in oğlu Vehb de Bedir’de müslümanlara esir düşmüştü. Umeyr, Kureyş müşriklerinin cin fikirlilerinden ve kahramanlarındandı. Mekke’de Peygamber Efendimiz’e ve ashâbına pek çok eziyetler etmişti. Birgün Umeyr, Hicr’de Safvân bin Ümeyye ile oturup Bedir’de öldürülenler ve uğradıkları musîbetler üzerine konuşurken Safvân bin Ümeyye:

“–Vallahi onlar bu hâle geldikten sonra hayatta kalmanın bir mânâsı yok!” dedi. Umeyr:

“–Vallahi doğru söyledin! Eğer borcum ve benden sonra açlıktan ölmelerinden korktuğum çoluk çocuğum olmasaydı, muhakkak gider Muhammed’i öldürürdüm. Hem benim için onların kabûl edeceği bir bahâne de var; «Esir olan oğlum için geldim» derim. Duyduğuma göre o çarşılara çıkıp dolaşmış” dedi. Umeyr’in bu sözleri Safvân’ı sevindirdi:

“–Borcun bana aittir. Senin adına ben öderim! Çoluk çocuğuna da kendi çoluk çocuğumla birlikte, sağ oldukları müddetçe bakar, geçimlerini en güzel şekilde sağlarım!” dedi. Bunun üzerine Umeyr, kılıcını iyice biletti ve zehirletti. Safvân da bineğini ve yolluğunu hazırlattı. Umeyr, Medîne’ye gelip mescidin kapısında durdu, devesini bağladı ve kılıcını kuşandı. Hz. Ömer ﷺ onu görünce:

“–Bu Allah’ın düşmanı Umeyr’dir! Vallahi ancak şer için gelmiştir. Aramızı bozan, Bedir günü Kureyşliler için sayımızı tahmin eden o değil miydi?” dedikten sonra Allah Rasûlü’nün yanına girdi:

“–Yâ Rasûlallah! Şu Allah düşmanı Umeyr kılıcını kuşanmış gelmiş!” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Onu benim yanıma gönder!” buyurdu. Ömer ﷺ geri geldi. Onun boynundaki kılıcın kayışını sımsıkı tuttu. Ensâr’dan yanında bulunan kişilere de:

“–Peygamber Efendimiz’in yanına girip oturunuz ve kendisini bu habîsten koruyunuz! Çünkü o, güvenilir bir kimse değildir!” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Ey Ömer, onu serbest bırak! Sen de ey Umeyr bana yaklaş!” buyurdu

ve niçin geldiğini sordu. Umeyr:

“–Esir aldığımız oğlum için geldim. Onun hakkında ihsanda bulununuz!” dedi. Allah Rasûlü ﷺ:

“–Öyle ise şu kılıcın boynunda işi ne?!” diye sordu. Umeyr:

“–Allah kılıçların belâsını versin! Onların bize ne faydası oldu ki?” dedi. Rasûlullah ﷺ tekrar:

“–Bana doğru söyle, sen buraya niçin geldin?” diye sordu. Umeyr:

“–Ben, başka bir şey için değil, sadece elinizde esir olan oğlum için geldim” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–Senin Hicr’de Safvân’a koştuğun şart ne idi?” diye sorunca, Umeyr korktu ve:

“–Ben ona ne şart koşmuşum ki?” dedi. Rasûlullah ﷺ, onların konuşmalarını kelimesi kelimesine nakledip:

“–Allah, yapacağın işle senin arana girdi, sana mânî oldu!” buyurdu. Bunun üzerine Umeyr:

“–Ben şehâdet ederim ki, sen muhakkak Allah’ın Rasûlü’sün! Yâ Rasûlallah! Biz semâdan gelen haber ve nâzil olan vahiy husûsunda seni yalanlardık. Bu işten ben ve Safvân’dan başka kimsenin haberi yoktu. Vallahi bu haberi sana ancak Allah vermiştir! Beni İslâm’a hidâyet eden ve buraya getiren Allah’a hamd olsun!” dedikten sonra şehâdet getirdi. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ:

“–Kardeşinize dînini iyice anlatınız! Kendisine Kur’ân okuyup öğretiniz! Esîrini de serbest bırakınız!” buyurdu. Peygamber Efendimiz’in buyruğu derhâl yerine getirildi. Umeyr:

“–Yâ Rasûlallah! Ben, Allah’ın nûrunu söndürmeye çalışan ve müslümanlara şiddetle işkence yapan birisi idim. Müsâade ederseniz Mekke’ye gidip müşrikleri Allah’a, Rasûlü’ne ve İslâm’a dâvet edeyim! Umulur ki Allah onlara hidâyet nasîb eder” dedi. Rasûlullah ﷺ ona izin verdi.

Bu esnâda Safvân bin Ümeyye, olup bitenlerden habersiz, Mekkeli müşriklere:

“–Birkaç gün içinde gelecek olan haberle sevineceksiniz. O size Bedr’in acısını unutturacak!” diyor, gelen kâfilelerden haber sorup duruyordu. Nihayet bir

süvârî ona Umeyr'in müslüman olduğunu bildirdi. Umeyr bin Vehb ﷺ, Mekke'ye gelince insanları İslâm'a dâvet etmeye koyuldu. Onun sâyesinde birçok insan müslüman oldu. Hz. Umeyr birgün Kâbe'nin yanında Safvân bin Ümeyye ile karşılaştı ve ona:

“–Sen büyüklerimizden birisin! Bizim taşlara taptığımızı ve onlar için kurbanlar kestiğimizi görmüyor musun? Bu mudur dîn? Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur! Muhammed de Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür!” dedi. Safvân ona bir kelime bile söyleyemedi, öylece sustu kaldı.²²⁰

Câbir bin Abdullah ﷺ anlatıyor:

“..Birgün Rasûlullah ﷺ ile birlikte yürüyorduk. Nihayet geniş bir vâdiye indik. Rasûlullah ﷺ kaza-yı hâcet yani tuvalet ihtiyacını gidermek için gitti. Ben de bir su kabı ile kendisini takip ettim. Rasûlullah ﷺ bakındı, fakat arkasına gizlenebileceği bir şey bulamadı. Vâdinin kenarında iki ağaç gözüne ilişti. Rasûlullah ﷺ onlardan birinin yanına giderek dallarından birini tuttu ve:

«–Allah'ın izniyle bana boyun eğ!» buyurdu. **Ağaç, burnu gemli deve gibi Efendimiz'e râm olup eğildi.** Öteki ağaca da gidip dallarından birinden tutarak:

«–Allah'ın izniyle bana râm ol!» buyurdu. O da ötekisi gibi eğildi. İkisinin ortasına varınca aralarını birleştirdi ve:

«–Allah'ın izniyle benim üzerime kapanın!» dedi. **Hemen üzerine kapandılar.** Rasûlullah ﷺ benim yakınında olduğumu hissederse daha ileriye gider diye korkarak hızla koşup oradan uzaklaştım. Bir yere oturup kendi kendime düşünmeye başladım. Gözüm hafifçe yana kayınca birden Peygamber Efendimiz'in geldiğini gördüm. O iki ağaç da birbirinden ayrılmış ve her biri gövdesinin üzerine doğrulmuştu. Peygamber Efendimiz'in bir an durakladığını gördüm. Başıyla sağa ve sola işaret etti. Sonra bana doğru yürüdü, yanıma gelince:

«–Ey Câbir! Durduğum yeri gördün mü?» diye sordu.

«–Evet, yâ Rasûlallah!» dedim.

«–Öyleyse şu iki ağaca git de, her birinden birer dal kes ve getir. Durakladığım yere geldiğinde, bir dalı sağ tarafına diğerini de sol tarafına dik!» buyurdu. Hemen arzusunu yerine getirip yanına vardım ve:

²²⁰ Bkz. İbn-i Hişâm, II, 306-309; Vâkıdî, I, 125-128; İbn-i Sa'd, IV, 199-201; Heysemî, VIII, 284-286.

«–Söylediklerinizi yerine getirdim ey Allah’ın Rasûlü, ancak bunu niçin yaptık?» diye sordum. Rasûlallah ﷺ:

«–Azap gören iki kabrin yanından geçtim de, bu dallar yaş olarak kaldığı müddetçe şefaetim sayesinde azaplarının hafifletilmesini arzu ettim» buyurdu. Sonra kâfilenin konakladığı yere geldik. Rasûlallah ﷺ:

«–Câbir, abdest suyu var mı, insanlara bir sesleniver!» buyurdu... Ensâr’dan bir zâtın tulumunun ağzında kalmış bir damladan başka su yoktu. O azıcık suyu boşaltacak olsam, tulumun kuru tarafında kaybolup gider, yere bir damla düşmezdi. Peygamber Efendimiz tulumu eline aldı ve ne olduğunu anlayamadığım bir şeyler okudu. Bir taraftan da iki eliyle onu sıkıyordu. Sonra tulumu bana verdi ve:

«–Ey Câbir! Büyük bir çanak var mı, bir sesleniver!» buyurdu... Rasûlallah ﷺ elini çanağın içine sokup parmaklarını açtı. Sonra elini çanağın dibine koyup:

«–Ey Câbir! Tulumu al da elimin üstüne dök ve “**Bismillah**” de!» buyurdu. Ben hemen suyu elinin üzerine döktüm ve «Bismillah» dedim. **Peygamber Efendimiz’in parmakları arasından su kaymıyordu.** Su çanağın içinde dönüyordu, nihayet ağzına kadar doldu. Rasûlallah ﷺ:

«–Câbir! Suya ihtiyacı olanlara seslen!» buyurdu. İnsanlar gelip kana kana su içtiler:

«–Suya ihtiyacı olan kimse kaldı mı?» diye seslendim, kimse çıkmadı. Artık Rasûlallah ﷺ elini kaldırdı, çanak ağzına kadar dopdolu duruyordu. Bir müddet sonra **insanlar açlıktan şikâyet ettiler.** Rasûlallah ﷺ:

«–İnşaaallah, Allah sizi doyuracak!» buyurdu. Derken **Sifü’l-Bahr**’a (deniz sahiline) geldik. Deniz dalgalandı ve sahile bir hayvan attı. Biz bu hayvanın yanına ateş yaktık, etinden pişirdik, kızartma yaptık ve doyuncaya kadar yedik, ancak yarısını bitirebildik...” (Müslim, Zühd, 74)

Peygamber Efendimiz bir kişiye dua ettiğinde bunun tesiri onun üzerinde ömür boyu müşâhede edilirdi. **Hz. Ebû Hüreyre**’ye işittiği hiçbir bilgiyi unutmaması; **Hz. Enes bin Mâlik**’e ömrünün, malının, evlatlarının bereketli olması; **Hz. Beşîr bin Akrabe**’ye berekete nâil olması; **Hz. Ebu’l-Yeser**’e ömrünün uzun olup ümmet-i Muhammed’in kendisinden istifade etmesi için yaptığı dualar... bunlardan birkaçıdır. **Şu iki hâdiseyi** buna örnek olarak vermekle iktifâ edelim:

Abdullah bin Hişâm ﷺ Peygamber Efendimiz'e (altı yaşındayken) yetmiş idi. Annesi Zeyneb bint-i Humejd onu (Mekke fethinde) Rasûlullah ﷺ Efendimiz'e götürüp:

“–Yâ Rasûlallah! Oğlumdan müslüman olduğuna dâir bey'at al!” dedi. Rasûlullah ﷺ:

“–O daha küçük!” buyurdu ve başını sıvazlayarak Abdullah'a dua etti.

Abdullah bin Hişâm ﷺ ileriki yaşlarında çarşıya çıkar, gıda maddeleri satın alırdı. İbn-i Ömer ile İbn-i Zübeyr onu çarşıda görünce hemen yanına varıp:

“–Bizi de bu mala ortak et! Zira Peygamber Efendimiz senin için bereket duasında bulundu” derlerdi. Abdullah da onları ortak ederdi. Bazı zaman olurdu ki, tam bir deve yükü kâr elde eder ve onu evine gönderirdi. (Buhârî, Şirket, 13)

Cuayd bin Abdurrahmân şöyle anlatır:

“Ben **Sâib bin Yezîd**'i doksan dört yaşında iken gördüm, gâyet sağlam ve dengeli bir bünyeye sahipti. Bana şöyle dedi:

«–Pekiye biliyorum ki, şu yaşında kulağımın, gözümün çok sağlam olması, ancak Rasûlullah ﷺ Efendimiz'in duası bereketiyledir. Çocukluğumda teyzem beni Rasûlullah'ın huzûruna götürdü ve:

“–Yâ Rasûlallah, kızkardeşimin oğlu rahatsızdır, onun için Allah'a dua ederseniz!” dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ başımı sıvazladı ve her hususta bereket görmem için dua etti...».” (Bkz. Buhârî, Menâkıb, 21-22)

Ebû Hüreyre ﷺ şöyle anlatmaktadır:

“Biz Rasûlullah ﷺ ile beraber bir seferde idik. Derken bir ara askerlerin azığı tükendi. Bineklerinden bazısını kesmek istediler. Hz. Ömer ﷺ:

«–Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cemaatin geri kalan yiyeceklerini toplasam da siz onlar üzerine, bereketlenmeleri için dua ederseniz daha iyi olmaz mı?» dedi. Efendimiz de öyle yaptı. Buğdayı olan buğdayını, hurması olan hurmasını, hurma çekirdeği olan da çekirdeğini getirdi.”

Orada bulunanlar, Ebû Hüreyre Hazretleri'ne büyük bir hayretle:

“–Çekirdekle ne yapıyorlardı?” diye sordular. O mübârek sahâbî:

“–İnsanlar yiyecek bir şey bulamadıkları için onu emiyor, üzerine de su içiyorlardı” dedi ve hâdisenin devamını şöyle anlattı:

“Rasûlullah ﷺ dua buyurdu. Yiyecekler öylesine bereketlendi ki herkes kaplarını doldurdu. Hz. Peygamber ﷺ bu ilâhî ikram karşısında:

«*Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve ben O'nun Rasûlü'yüm. Bu iki hususta şüpheye düşmeden Allah'a kavuşan kimse Cennet'e gidecektir*» buyurdu.”²²¹ (Müslim, İman, 44)

²²¹ Peygamber Efendimiz'in hayatı, ahlâkı ve mucizeleri husûsunda şu kaynaklardan geniş bilgi alınabilir:

<http://www.islamiyayinlar.net/content/view/36/8/>

http://www.islamicpublishings.net/images/book/ingilizce/Rahmetesintileri_ing.pdf

<http://hazretimuhammedmedinedevri.darulerkam.altinoluk.com/>

Ibn Ishaq (150/767), *The life of Muhammed*, Karaçi: Oxford University, 1967; **Mevlana Şibli en-Numani**, *Siretü'n-Nebi=The life of the Prophet*, Lahor: Kazı Publications, 1979; **Afzalurrahman**, *Encyclopaedia of Seerah: Muhammed*, London: The Muslim Schools Trust, 1982; **Abdulahad Dawud**, *Mohammad in the Bible*, Devha [Doha]: A Publications of Presidency, 1980; **Martin Lings**, *Muhammad: his life based on the earliest sources*, London: The Islamic Texts Society, 1983; **A. H. Vidyarthi**, *Mohammad in world scriptures*, New Delhi: Deep-Deep Publications, 1988.

SONSÖZ

Târih boyunca ilâhî din, insanlar tarafından bozulup içine batıl inançlar karışıkça Cenâb-ı Hak onu yenilemiş, kullarına yol gösterecek, faydalı cevher ile faydasız köpüğü birbirinden ayıracak peygamberler göndermiştir. Yani bütün ilâhî kanunlar ve peygamberler bir altın zincirin halkaları gibi birbiriyle irtibatlı olup aynı kaynaktan gelmiştir. Bunun son halkasını ise Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed ﷺ teşkil eder.

Biz bu kitapçıkta İslâm hakkında uçsuz bucaksız deryadan bir damla misali çok öz malumat vermeye çalıştık. İslâm'ın insana, tabiata, hayata, dünyaya ve âhirete bakışını imkânımız nisbetinde ele almaya gayret ettik. İslâm'ı inceleyip araştırdıktan sonra müslüman olan insanların tecrübelerini naklettik. Pek çok insan, araştırmaları neticesinde İslâm'ın, aslı bozulmamış son ilâhî din olduğu sonucuna varmıştır. Bu şekilde uzun araştırmalar neticesinde müslüman olan insanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Üst üste biriken bu tecrübelerin yanlış olma ihtimali yoktur. Sayısız tecrübeyle elde edilen bir netice şüphesiz doğrudur.

İslâm derinlemesine incelendiğinde onun, bizim naklettiklerimizden başka daha nice güzelliklere sahip olduğu görülecektir. Maalesef bugün İslâm, bilerek veya bilmeyerek yanlış öğretilmekte ya da üzeri örtülmeye çalışılmaktadır. Akıllı bir insana yakışan, İslâm'ı, peşin hükümlerden uzak ve tarafsız olarak doğru kaynaklardan bir bütün hâlinde öğrendikten sonra karar vermektir.

Cenâb-ı Hak bütün insanlığa dünya ve âhiret saâdeti lûtfeylesin! Dünyaya hayatı bitmeden en doğru yolu bularak bize tanınan imtihan süresini en verimli şekilde değerlendirmeyi hepimize nasip eylesin! Elinizdeki eseri de bu yoldaki sebep ve vasıtalarından biri kılsın!

Âmîn!

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ. وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ.
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehdir. Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun! Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun!” (Sâffât, 180-182)

KİTÂBİYÂT

- A. C. Morrison, *Man Does Not Stand Alone/İnsan, Kâinât ve Ötesi*, İstanbul 1979.
- Ahmed bin Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, İstanbul 1992.
- Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, “Allah” mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, II, 488-489.
- Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, Mısır, 1959; *Fütûhu'l-büldan*, Beyrut 1987.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed bin İsmâil, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VIII, İstanbul, 1992.
- Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, İstanbul 1992.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, *İslâm'a Giriş I-II*, Ankara, 2006.
- Ebû Dâvud, Süleyman bin Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, I-V, İstanbul 1992.
- Prof. Dr. Fuat Sezgin, *Science et technique en Islam I-V*, Frankfurt, 2004; *İslâm'da Bilim ve Teknik I-V*, Ankara 2007.
- Prof. Dr. Günay Tümer, “Din” mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, 315-317.
- Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Beyrut 1990.
- Heysemî, Hâfız Nûreddîn Ali bin Ebî Bekir, *Mecmau'z-zevâid*, I-X, Beyrut 1988.
- İbn-i Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I-VII, thk. Kemal Yûsuf el-Hût, Riyad 1409.
- İbn-i Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, I-IV, Beyrut 1328.
- İbn-i Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik bin Hişâm, *Sîretü'n-Nebî*, I-IV, Beyrut 1937.
- İbn-i Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XV, Kâhire 1993.
- İbn-i Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-IX, Beyrut, Dâru Sâdır.
- İmâm Mâlik bin Enes, *Muvatta'*, I-II, İstanbul 1992.
- Kadir Mısıroğlu, *İslâm Dünya Görüşü*, İstanbul 2008.
- Dr. Maurice Bucaille, *La Bible le Coran et la science: les ecritures saintes examinees a la lumiere des connaissances modernes*, Paris: Seghers, 1980; *The Bible, the Qur'an and science*, trc. Alastair D. Pannell, Karaçi, t.y.
- Prof. Dr. M. Abdullah Draz, *İslâm Hakkında Bazı Görüşler*, trc. Ali Özek, İstanbul 1977.
- Prof. Dr. M. Hamîdullah, *Introduction to Islam (İslâm'a Giriş)*, İstanbul 2003; *Le Saint Coran*.
- Prof. Dr. M. M. el-A'zami, *The History of the Qur'anic Text from Revelation to Compilation: A Comparative Study with the Old and New Testaments*, Leicester: UK Islamic Academy, 2003 (*Kur'an Tarihi: Eski ve Yeni Ahit ile Karşılaştırmalı bir Araştırma*, İstanbul 2006).
- Prof. Dr. M. Said Ramazan el-Bûtî, *İslâm Akâidi*, İstanbul 1986; *Min ravâi 'l-Kur'ân*, Beyrut 1996.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn bin Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh*, I-III, İstanbul, 1992.

Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir - Prof. Dr. İsmâil Lütfi Çakan - Prof. Dr. Râşit Küçük, *Riyâzü's-Sâlihîn -Tercüme ve Şerh-*, I-VIII, İstanbul 2001.

Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed bin Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî*, I-VIII, İstanbul 1992.

Prof. Dr. Osman Çakmak, *Bir Çekirdekte Kâinat*, İstanbul 2005; *Kâinat Kitap Atomlar Harf*, İstanbul 2007.

Osman Nûri Topbaş, *Rahmet Esintileri* (Genişletilmiş yeni baskı), İstanbul 2008; *Faziletler Medeniyeti*, I-II, İstanbul 2007; *Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v)*, I-II, İstanbul 2005; *İslâm İmân İbadet*, İstanbul 2006; *Nebiler Silsilesi*, I-III, İstanbul 2008; *Vakıf - İnfak - Hizmet*, İstanbul 2002; *Âbide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle OSMANLI*, İstanbul 2008; *Peygamber Mesleği: İnsanın Eğitimi (Eğitim Rehberi 2)*, İstanbul 2009.

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman, *Yahudi Kutsal Kitapları*; a.mlf., "Ahd-i Atik" mad., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, I, 495.

Rahmetullah bin Halilurrahman el-Hindî, *Izhâru'l-Hak*, trc. Ömer Fehmi Efendi - Nüzhet Efendi, İstanbul 1972, Sönmez yay.; *Idharul-Haqq ou Manifestation de la Verite*, trc. P.V. Carletti, Paris: Ernest Leroux, Editeur, 1880.

Prof. Dr. Recep Şentürk, *İnsan Hakları ve İslâm*, İstanbul 2007.

Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr, *Islamic Science, An Illustrated Study*, World of Islam Festival Pub. Co. Ltf., England, 1976; *İslam ve İlim*, İstanbul 1989.

Prof. Dr. Seyyid Kutup, *İslâm'ın Dünya Görüşü*, trc: Ali Arslan, İstanbul 1974.

Dr. Sigrid Hunke, *Allahs Sone über dem Abendland-Unser Arabischen Erbe*, Germany 1960; *Avrupanın Üzerine Doğan İSLAM GÜNEŞİ*, İstanbul 1991.

Prof. Dr. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti*, Ankara 1992.

Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân bin Ebû Bekir, *el-Câmiu's-sağîr*, Mısır 1306.

Prof. Dr. Şaban Kuzgun, *Dört İncil -Farklılıkları ve Çelişkileri-*, Ankara 1996.

Tirmizî, Ebû İsâ, Muhammed bin İsâ, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, İstanbul 1992.

Vâhidî, İmâm Ebu'l-Hasen Ali bin Ahmed, *Esbâbü nüzûli'l-Kur'ân*, Beyrut 1990.

Prof. Dr. Vahidüddin Han, *İslâm Meydan Okuyor*, trc. Cihad H. Reşad, İstanbul 1996.

Vâkidî, Ebû Abdillâh Muhammed bin Ömer, *Meğâzî*, I-III, Beyrut, 1989.

http://www.islamicpublishing.net/ana_sayfa.asp

<http://www.usveahasene.com>

<http://www.1001inventions.com>

<http://www.hayrettinkaraman.net>

<http://www.altinoluk.com>

Arka Kapak Yazısı

Kâinatı ve insanları yaratan ve dini onlara hayat rehberi olarak gönderen Allah Teâlâ tek olduğuna göre, O'nun târih boyunca birbirlerini tasdik ederek gönderdiği bütün kitaplara ve peygamberlere iman etmek gerekmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği en son din ise İslâm'dır. İslâm'ın hak din olduğunu, onun mukaddes kitabı Kur'ân-ı Kerîm ile muazzez peygamberi Hz. Muhammed Mustafa ﷺ Efendimiz'in mübârek hayatı, güzel ahlâkı ve emsalsiz mucizeleri ispat etmektedir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken **çok mühim bir husus vardır ki, o da şudur**; İslâm ve onun Aziz Peygamber'i hakkında bilgi alırken medyanın ve ön yargılı kimselerin verdiği sübjektif bilgilerden **kaçınmak gerekmektedir**. Bu hususta, ilmî hassâsiyetle yazılmış esas kaynaklara, hatta bizzat Kur'ân-ı Kerîm'in kendi tefsirlerine müracaat etmek lâzımdır. Bu kaynaklardan istifade ederken de mutlaka doğru ve tarafsız bir tercümeyi tercih etmelidir.